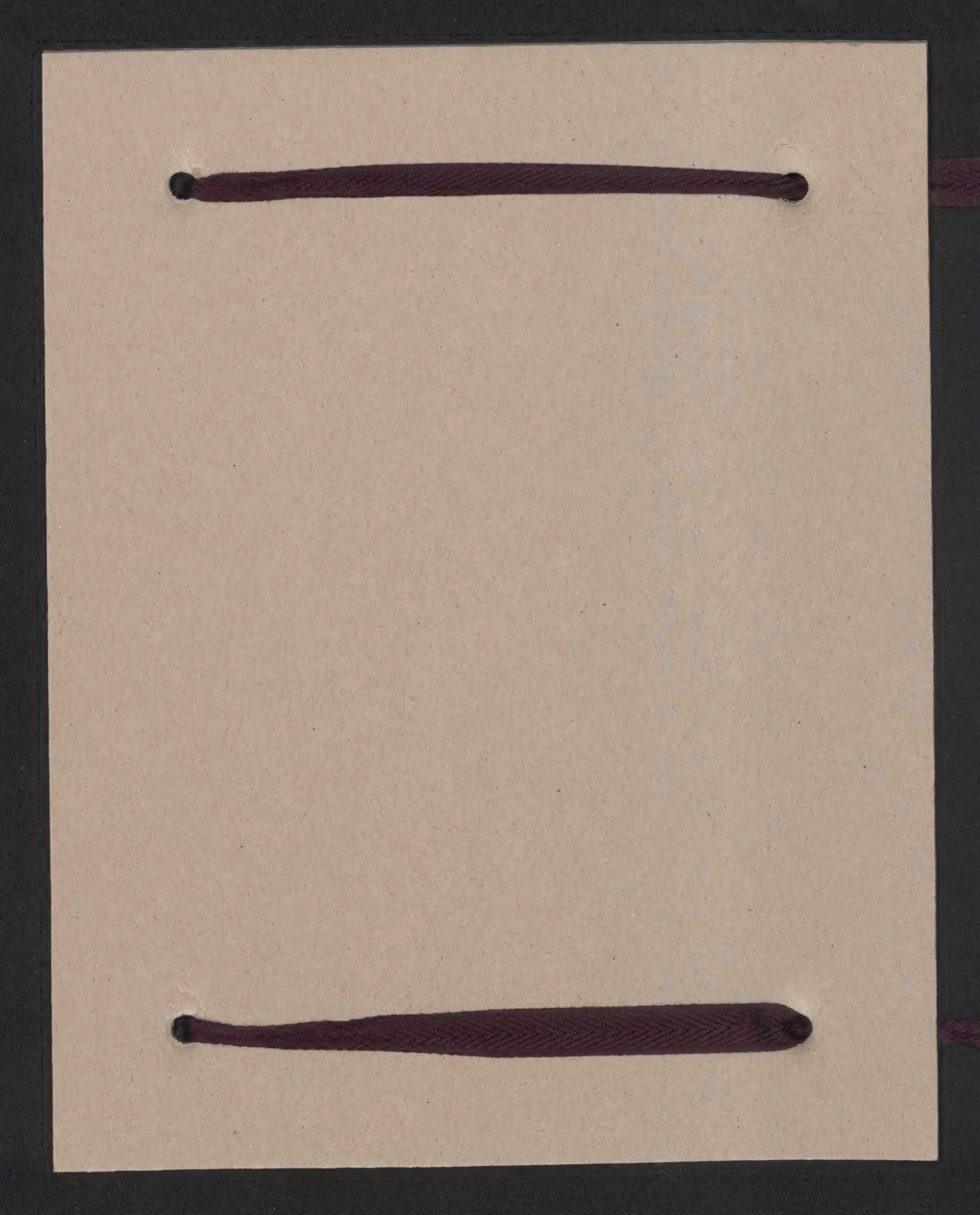
II

5369

Ż. Pauli:
Notatki dot. prawa niemieckiego i polskiego oraz osadników niemieckich w Polsce.

Kart 122.

N. Inw. 5369.

Kolonie
niemieckie
w Galicji

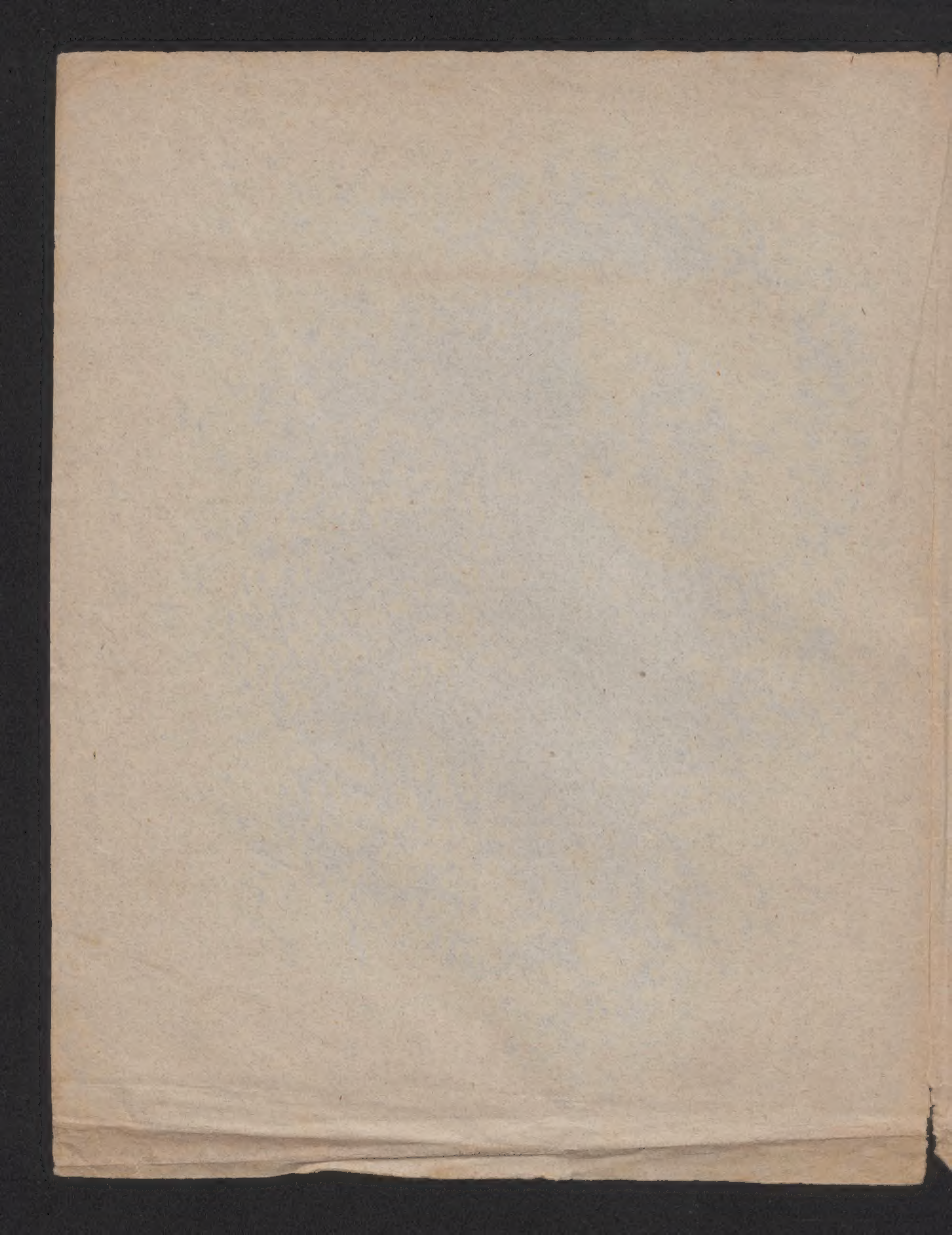
FIN

1

Rękopism z r. 1420 obejmujący:

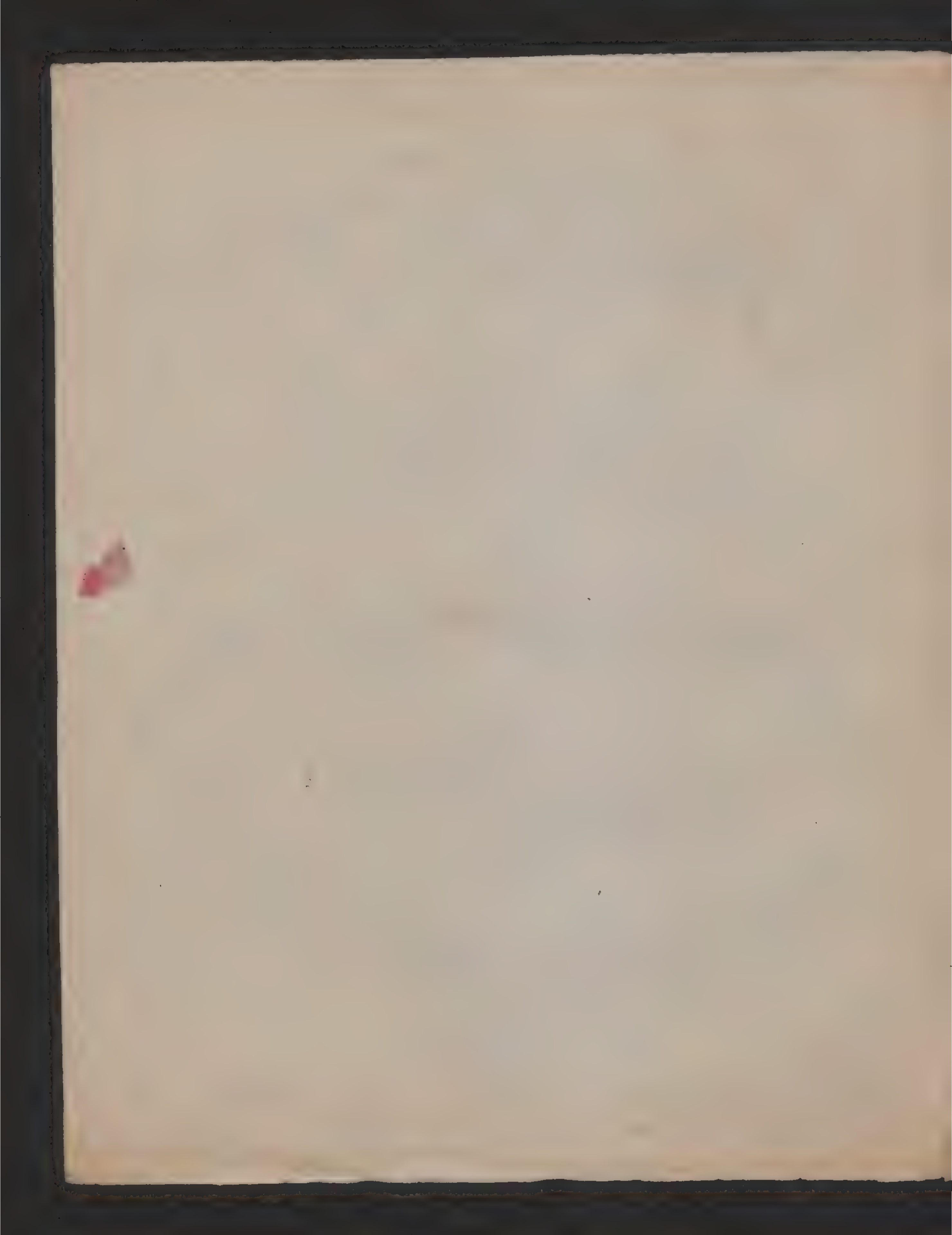
1) Tłomaczenie łacińskie prawa saskiego około (1270) (Sächsisches Landrecht – Łaskiego Juris Maydemburgensis liber secundus)
2) Urtheile des magdeburger Schöppenstuhls für Krakau, und Krakauer Urtheile.

W Niemczech pierwszy dopiero Książe Konrad von Zähringen nadał r. 1120 miastu Freiburg im Breisgau przywilej swobody dozwalający każdemu mieszczanowi wolności zarobkowania. Przywilej ten zwano „Freiheit von Koeln" ponieważ główne ustawy zabezpieczające osobistą wolność mieszczan spisane zostały na wzór ustawy miasta Kolonii, i ponieważ apelacyja ortelów miasta Bryzgowii szła do sądu ławników w Kolonii. Prawo to miejskie fryburskie służyło za wzór dla miast Villingen, Neuenburg, Bern - a urząd ławniczy w Fryburgu w XIII wieku stał się sądem apellacyjnym dla 32 miast nad Renem, w Schwarcwaldzie i w Szwabii. - Podobny stosunek jak w Fryburgu, dostało się w udziale miastu Soest w Westfalii, od którego r. 1165 miasteczko Medebach swe ustawy powzięło - toż samo Lubeka od której swe prawa miasta począwszy od oceanu wschodniego aż do Inflant wypożyczały - Achen dla miast północnozachodnich - Goslar dla Saxonii - Magdeburg dla Marchii, Pomorza, Prus, Łużacyi, Szląs-

ka – Kolonia dla prowincyi nadreńskich – Chełmno dla Prus i Wielkopolski – Środa dla Małejpolski – Wrocław dla Krakowa. – Wolność stanowienia sobie wilkierzy objawiła się najprzód w handlowych miastach Flandryi, w Gent, Brügge, Ypern.
Kosz jako kara (na żórawiu nad bagnem) dla przestęp=nych piekarzy używany był w XIV wieku w Zürich – zwano to „Schelle".

O przymierzu hanzeatyckim co do Krakowa p. Bandtkiego
Rocznik tow. Krak. I. 30.
Poeci niemieccy na Szlasku p. Szajnochy Rocznik Krak XI. 307.
O najstarszym psałterzu polskim Rocznik XII. 25.
De codice juris magdeb. Posnan. 1389. Miscel nova I. 100
De Seneca libello germ et Pol. 1541. Miscel II. 73.
o drukach krak. a Szefenberg niemiec. Murmelius
O urzędach i sądach pod Piastami Rozmait nauk III. 26. 48. 163.
De duplici rusticorum in Polonia origine Miscel. II. 46.
Litera Sigismundi de jure saxonico 1535 Misc. nov. 96. 98.

Mnich David + 1271 franciszkan w klasztorze
w Regensburgu ułożył w południowo niemieckim
(Schwäbisch) dyjalekcie obszerniejszą księgę praw:
na zwaną Schwabenspiegel, do której napisania
użył prawa saskiego Sachsenspiegel zwanego
prawa rzymskiego, kanonicznego, ustaw rządowych
niemieckich praw pojedynczych szczepów n.p. Allema:
nów; który to ułożony kodex aczkolwiek także sank:
cyi nie miał (o którą się wtedy nie starano) używany
został za kodex sądowy w Szwabii, Frankonii, Ba:
waryi, Austryi; W Polsce był podobno nieznany a
nawet r. 1356 na łacińskie przez Oswalda benedyktyna
z klasztoru Anhausen przełożony nawet na czeski i
francuski język tłumaczony. Pierwsza edycyja ta:
kowego wyszła 1472 roku w Heidelbergu – a naj:
nowsze przez Laßberga Tübingen 1840 i – Der Schwabenspiegel
Schwabenspiegel in der ältesten Gestalt mit den
Abweichungen der gemeinen Texte herausgegeben
von Wilh. Wackernagel Zürich 1840. 4º I Theil
Landrecht (2½ Thlr)

Od tego powstawały prawa miejskie; r 1251 prawo chełm:
mińskie (Handfeste von Culm drukowane w: Orzeit und
Gegenwart von Schottky I. 208-216) 1270 Strasburga,
1253 miasta Oehringen, 1260 miasta Bazylei, 1261 miasta
Wrocławia przez ławników magdeburskich przysłane i pouczy:
[illegible] prawo wypracowane (drukowane w: Das alte Mag:
deburgische und Hallische Recht von Gaupp – zobacz
tei: Deutsche Staatsrechte des Mittelalters von Gaupp,
Breslau 1857. I Bd – Stenzel Urkundenbuch i t.p.)
Prawa miejskie udzielane były przez króla lub księcia w
i[illegible] takie przywileju; więc Magdeburskie było by najstarsze
[illegible] Wichmanna biskupa i Ottona – później korzystano z
[illegible] do prawa saskiego (Sachsenspiegel)
[illegible] język zaczęto w Niemczech używać do przywilejów
dopiero w XIII wieku pierwszym jest datowany w Thun
[illegible] Hagen. Germania II. 66, a pierwszym przywilejem przez
panującego wydany: Friedebrif cesarza Rudolfa z r. 1281 (w
[illegible] Monumenta German. histor. IV. 427) [illegible] przedtem
pisano tylko po łacinie przywileje

R. 1852 Daniels! że za zenici [illegible] Berlin.
1852. [illegible] Sachsenspiegel jest wypisem
z Schwabenspiegel lecz to twierdzenie mylne

Melusyne przełożył z franc. Thüring von
Ringoltingen z miasta Bern 1456

Książki naszej lekarskie i zielnik. Tłomaczone
są z dzieła Thomasza de Cantimpré który
się przezwał Albertus magnus 1349 po łacinie
pisał o naturze
Podróż dwa z Rozmitalu [illegible]
Podróży Gabriel Tetzel [illegible] Schmeller [illegible]
[illegible] Rozmital [illegible] 1465–1467
[illegible] Stuttgart 1844. Podróż ta ważna dla historyi [illegible]
[illegible] do wschodniej Europy
[illegible]

Prawo miejskie Weichbild zwane (Weychbildes recht)
w dzisiejszej formie zredagowane zostało przed r. 1294
(bo chronologia w nim dochodzi do Ces: Wilhelma + 1256 i arcy
biskupa Rudolfa v. Dingelstede 1253–1263), do redakcyi
użyto dawniejszego magdeburskiego prawa miejskiego
i prawa ławników (Schöffenrecht) magdeburskich oraz
prawa saskiego (Sachsenspiegel)
najlepsze wydanie: Das sächsische Weichbild von Ludovici
Halle 1721
największa różnica [illegible] w rękopisach i wy
daniach prawa miejskiego magdeburskiego
bo do tych praw wtrącano stosownie do
potrzeb miasta uchwały miejskie i wil:
kierze.

[illegible] zasłyszane [illegible]

Nu vernemet, wie die Stadt Magdeburg allererst besetzet ward mit des Landes Willkür und bestaettiget an ihren Rechten – Und Hall war darnach gestift, und also sind die von Hall und die von Magdeburg gar und gar mit einem Recht begriffen. Darumb sollen alle die von Polen und Behmen und aus der Mark von Meissen und Lausitz und die aus der Mark zu Brandenburg und die aus dem Herzogthum zu Sachsen und von der [illegible] Grafschaft Rochesleben und alle die aus den [illegible] so denen begriffen sind ihr Recht zu Magdeburg holen. Könten aber die von Magdeburg [illegible] nicht finden – so mögen sie es zu Halle holen. [illegible] Weichbild [illegible] 10, Gaupp [illegible] Magdeb. [illegible] Hallisches Recht 200.

W pierwszej połowie XIII wieku gdy nauka prawa w Magdeburgu i [illegible] posyłano tamże w razach wątpliwych prawnych po ortyle ([illegible] Schöffenurtheile Magdeburger Fragen) które zbierano w korpus bez ładu lub w systematycznym porządku

Kompendia prawa saskiego pisał Nicolaus Wurm rodem z Neu Ruppin dworzanin księcia Ruprechta legnickiego z końcem XIV wieku.
Das Recht [illegible] nach Distinctionen (układ prawa saskiego powstał na Szląsku (zwano go także: Das schlesische [illegible]) [illegible] Rechtsbuch nach Distinctionen von Ortloff Jena 1836 – Das schlesische [illegible] Landrecht von Gaupp. Leipzig 1828) w XIV wieku.

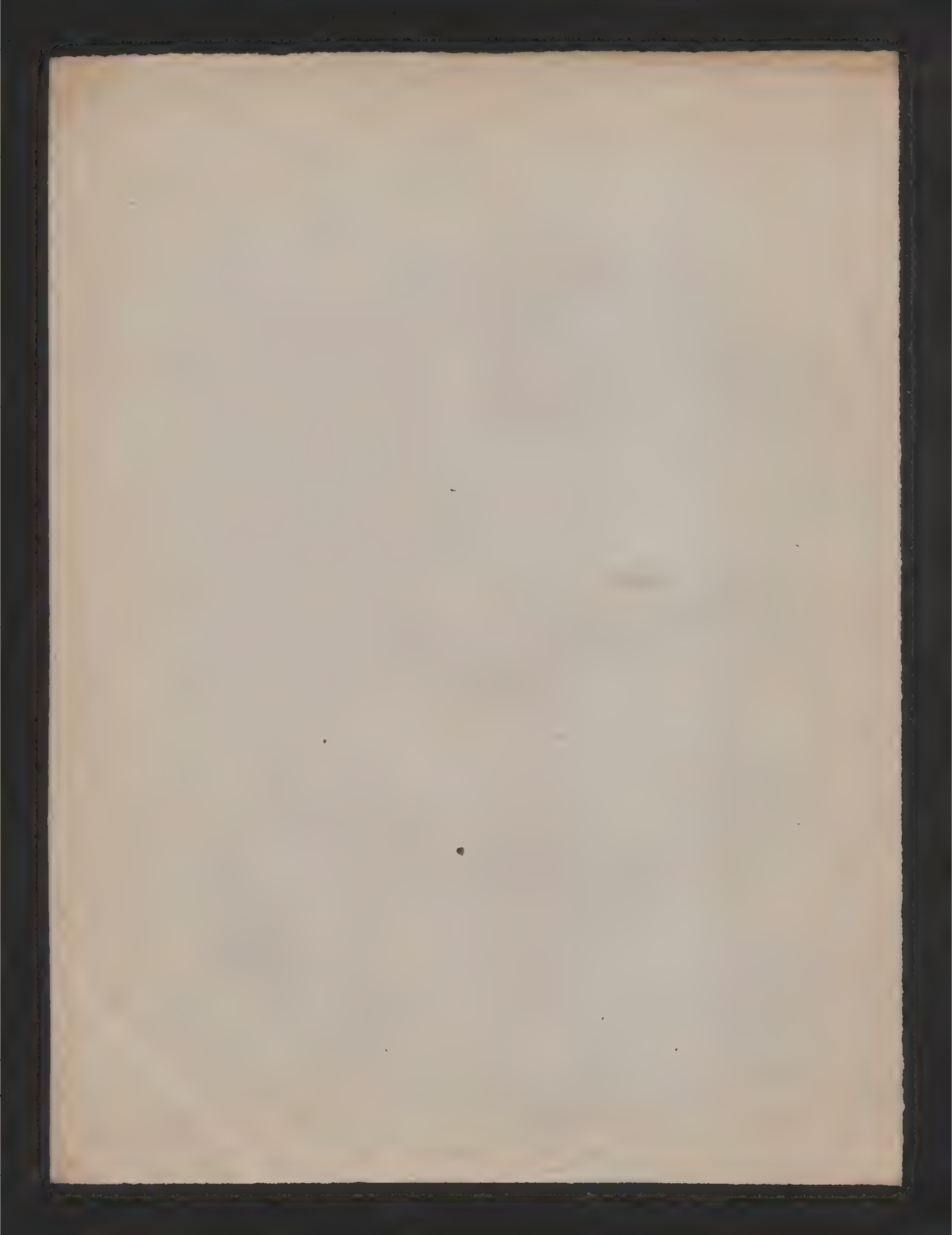
Statuta zakonu Krzyżaków (Die Statuten des deutschen Ordens v. Hennig. Königsberg 1806)

Prawo karne cesarza Karola V wzięte najprzód z prawa miejskiego w Bambergu napisanego w XIV wieku (Peinliche Gerichtsordnung Karl V Heidelberg 1842 – [illegible] Bamberger Recht von Zöpfl Heidelberg 1839) przełożył go Groicki.

[illegible]is Municipalis Maideburgensis
Liber vulgo [illegible]chbild nuncupatus ex vetus
tissimis exemplaribus [illegible] vigilanti opera nu:
per latinitati datus summaque cum
diligentia recognitus adjunctis simul glos:
[illegible] et textus interpretationibus ad id
necessariis. In regia Poloniae Cracovia
Hieronymus Victor excudebat mense
Aprili Anno 1535 fol. k. 75
Ded. Petro Tomicki episcopo cracov.
Nicolaus Jaskier

Promptuarium juris ~~[illegible]~~ provincialis
saxonici quod Speculum Saxonum vocatur
tum et Municipalis Maydeburgensis sum:
[illegible] diligentia recollectum. In regia
Poloniae Cracovia Hieronymus Victor
excudebat mense Mayo 1535 fol k. 84
jest to index alfabetyczny Ded.
Senatui Crac[illegible] : Nicolaus Jaskier

Wszystkie 3dzieła przedr[illegible]ował 1601
w Zamosciu Adam Burski.
(Crit. Janocki Nachricht I. 46)

Sądy wyższe, apelacyjne (Supremum judicium)
Przywilej Ludwika margrabi brandeburskiego dla Berlina (Dat. Berlin 1348 feria 5a infra festivitatem Pentecostes) wspomina już w Berlinie: „supremum judicium civitatis nostrae Berlin" (G. W. Raumers Codex diplom. Brandenb. Pars I p. 17)

[illegible]

Książeczka do nabożeństwa świętej Jadwigi. Kraków, 1849. in-16°.

6 ex. oprawn. w papier kolor. po 1 złp. 5 gr. 15.
2 " d° d° ze złoc. brzeg. 5 .. 20.

29. Band.

Geschichte Kaiser Karl's des Fünften.

Von **Ludwig Storch.**

Mit dem Portrait Karl's nach Tizian.

Der Standpunkt der allgemeinen Betrachtung ist ein wahrer, der nationalen Ueberzeugung Genüge leistender. Die Einwirkung der Persönlichkeit des Kaisers auf die Entwickelung der deutschen Verhältnisse gerade in dieser höchst wichtigen Epoche ist mit scharfbestimmten Umrissen skizzirt. **(Allgem. Militär-Zeitung.)**

Dem vorliegenden Buch gebührt das Lob verständiger Zusammenstellung. **(St. Galler Blätter.)**

30. Band.

Geschichte der alten und der mittleren Zeit

in biographischer Form.

Von **Dr. A. Geisler.**

31. Band.

Geschichte der neueren Zeit 1500—1815

in biographischer Form.

Von **Dr. A. Geisler.**

32. Band.

Geschichte der neuesten Zeit 1815—1854.

Von **Dr. A. Geisler.**

Die Ab- und Eintheilung ist gut, die Sprache deutlich und das hier und da eingestreute Urtheil patriotisch und gemeinfaßlich. Die sog. biographische Form entspricht der ausgedrückten Absicht; sie belebt und hält zusammen. **(Heidelb. Jahrb.)**

In einer von widerstreitenden Interessen bewegten Zeit, wie die unsrige es ist, gewinnt die erwähnte Schrift wegen ihrer durchaus eigenthümlichen Auffassung eine völlig berechtigte hervorragende Bedeutung, da sie ganz geeignet ist, durch ihren klar vorgeführten Inhalt, den Geist des Lesers, der oft genug von den Wirrnissen der Gegenwart angewidert wird, an den lebensfrischen Bildern untergegangener historischer Größen in Wahrheit zu erfrischen und Zuversicht einzuflößen, daß das Wesen der Humanität immer mehr und mehr die Völker des Erdkreises durchdringt. Das höchst anziehend geschriebene und wesentlich biographisch gehaltene Buch bringt in den acht Kapiteln der ersten Abtheilung die interessante Geschichte des Kampfes um kirchlich-religiöse Freiheit der Völker; man erkennt in der Zerlegung und der Bezeichnung der einzelnen Abschnitte den völlig wissenschaftlichen Sinn und die scharfe Dialektik des fleißigen Historikers. — — — Auch in der Bezeichnung der Hauptepochen der neueren Zeit (1789 — 1815) wird der Leser den denkenden Geschichtsforscher nicht verkennen. **(Breslauer Ztg.)**

Geisler's beide Bände sind in ihrer Art treffliche Arbeiten. Man erhält wirklich Biographien in sauberer, abgerundeter, frischer Darstellung voll plastischer Anschaulichkeit. Die Auswahl ist zweckmäßig, die Haltung knapp und praktisch. Man findet viel Neues und dies stets am rechten Orte und in der rechten Weise. — Man sieht, daß der Verf. die Methodik des Geschichtsunterrichts tüchtig studirt und gut anwendet **(Höhere Bürgerschule.)**

33. Band.

Geschichte der Kalifen
vom Tode Mohamed's bis zum Einfall in Spanien.
Von Washington Irving.
Mit dem Titelbild: Mohamed nach Düflos.

Es ist eine wundervolle Welt, in die wir hier geführt werden; fortdauernde Kämpfe, Abdankungen, Morde der Herrscher, Intriguen aller Art! Helden und Heldinnen (Kaled, Aban Ibn Seid und seine Amazonen Gattin, Moawija, Emir von Syrien, Akbah, Al Mohalleb, die Prophetenkönigin Kaheina, Musa, Ibn Nosseir,) in nicht geringer Anzahl streiten für den Glauben, für und gegen die Gebieter; ein kleiner Haufe Proselyten eines Pseudopropheten, der überall vertrieben, sich in Höhlen und Grotten verbergen muß, aus dem endlich aber die Heere der Römer, Griechen und Perser überwindende Anführer hervorgehen und nach vielen Siegen unter dem zwölften Kalifen Waled ihre Fahne auf die Säulen des Herkules pflanzen. Die Geschichte der Kalifen schließt in dem Momente, wo der siegreiche Feldherr Musa den Arabergeist seines Herrn durch eine glänzende Aussicht auf neue Eroberungen aufregt und dieser, sich an eine Sage erinnernd, daß Mahomed die Verbreitung seines Gesetzes bis zu den äußersten Gegenden des Westens verheißen habe, Musa die unbeschränkte Vollmacht giebt, zu seinem frommen Unternehmen zu schreiten und das Schwert des Islam in das umnachtete Land Andalusien zu tragen. **(Hambg. Lit. Bl.)**

Derselbe Zauber der Darstellung, der Washington Irving's Skizzen zu einem der Lieblingsbücher des englischen Publikums gemacht hat verbreitet sich auch über seine historischen Werke. Mit dem geringsten Aufwand, ja mit einer seltenen Einfachheit weiß er der Phantasie des Lesers ein vollständig klares Bild zu geben. **(Grenzboten.)**

Zeichnet sich durch eine dem Verfasser eigenthümliche Klarheit und plastische Anschaulichkeit aus. **(Berl. Kreuzzeitung.)**

Elegant, lebhaft malerisch wie kaum eine andere Geschichte. **(Der Wanderer.)**

34. Band.

Geschichte Oliver Cromwell's
und der englischen Republik.
Von Franz Guizot.
Mit dem Portrait Cromwell's.

Wir wünschen der histor. Hausb. für die verständige Wahl Glück. Die Gesch. Cromwell's bildet mit der der engl. Revolution (vergl. Band 14) ein gemeinsames, höchst werthvolles und interessantes Ganze.

Wir können dieser Uebertragung, die sich durch eine fließende Sprache, klaren, guten Ausdruck empfiehlt, nur recht viele Leser und damit diejenige Verbreitung wünschen, welche gediegene Werke der Art auch bei einem größern Publikum mit Recht ansprechen können. **(Heidelb. Jahrb.)**

Gaupp: Über deutsche Städtegründung, Stadtverfassung und Weichbild im Mittelalter. Jena 1824. Hüllman: Städtewesen des Mittelalters – Eichorn – Savigny.

Leber: Wiens kais. Zeughaus Leipzig 1846. 2 Th. co do zbroi.

Żydzi byli to = fürstliche Kammerknechte.

Sava v. Bemerkungen über Waffen, Rüstung und Kleidung im Mittelalter (Quellen und Forschungen Wien 1849. p 313–350.

Franz Freiher

poetische und p

Hera

Dr. Art

Neue Ausgabe c

à Band von 13–14 Bogen Schillerformat auf

5

Monatlich erſ

Verlag von **A. Hofm**

Inhalt der

I. Band. Lieder — Romanzen. — Terzinen. — Aus de
Römerzug. **III. Band.** Mein Römerzug, II. Theil. **IV. Band.**
V. Band. Novellen und Erzählungen. — Schüler-Liebe. — Der
Ludriga. — Die Römische Kellnerin. — Der Deutsche
und Erzählungen. — Der Katzen-Raphael. — Jugendliebe.
rathsherr. — Der Schweizer Soldat in Bologna. — Der mod
Liebe Loos. — Portogalli. Reise- und Lebensbilder aus Itali

3

[illegible]

1863

*3766 Behrmann, H., de Skra van Nougarden d. i. die Handels-, Gerichts- u. Polizei-Ordn. des deutsch. Handelshofes zu Nowgorod in uralt. Zeit. ins jetzige Deutsche übertrag. Coph. 828. 8. cart.

10

Erläutungen. Leipz. 814. kr.

3788 Bruns, P. J., Beiträge zu den deutschen Rechten des Mittelalters, a. d. Handschrift. d. Bibl. in Helmst. 799. 8. Ppbd.

Bzovius wydał: Tragoedia Vratislaviensis 1608.

Datbuk wichbelde recht. Das sächsische Weichbildrecht nach einer Handschrift der Königl. Bibliothek zu Berlin von 1369 herausgegeben von Dr. Alexander v. Daniels Königl. geheimen Justizrath und Professor der Rechte. Berlin 1853 Verlag von Th. Chr. Fr. Enslin. 8º.

Tenże autor wydał wprzód A. v. Daniels De Saxonici Speculi origine ex Juris communis Libro [illegible] Berlin (Enslin) 1852. 2 Thlr. Recenzyja im Literarischen Centralblatt 1852. Nº 31.

Autor ma zamiar wydać nową edycyję prawa saskiego – przeciw niemu powstał Dr. Homeyer Geheimer Ober-Tribunals-Rath und Professor

Prawo saskie (Landrecht) dopiero w XIV w. (początku) otrzymało nazwę Sachsenspiegel t. j. po r. 1241 (bo Durantis pierwszy w innym prawie użył wyrazu Speculum) którą nazwę podług innych naśladowano

Die Magdeburger Schöffenurkunde napisana 1262 a potwierdzona 1283 (nie ma jej podobno w Homeyerim [illegible]) – Później dodano [illegible] recht, a prawo saskie napisane 1278 czyli raczej r. 1276 jest wyciągiem z praw południowo-niemieckich (Schwabenspiegel) – Liber saxonicus podług [illegible] było to pierwsze zebranie praw południowo-niemieckich. – Speculum saxonicum zwie się po obrobieniu późniejsze na 3 księgi podzielone

mówi też w tym prawie pomnik o 3 prawach Gottes: recht, Marktrecht, Landrecht.

Początku der Eigenschaft. Noe Kain, Cham, Nemrot, Leibeigenschaft Babilonier

Die neue Rechtsfreiheit [illegible] Morgengabe – Gerade – Heergewäte – [illegible] – [illegible]

Wie König Otto das Recht Magdeburg [illegible] gab – Von [illegible] – Dziedzictwo

Kazimierz sprowadziwszy około 1356 Niemców do Polski zakłada: Lemberg, Landshut, Görlitz, Freistadt, Rosenberg. (Lohl. I p. 127)

R. 1359 na szlązku zaczęto po niemiecku dokumenta pisać (Lohl I. 127)

We Wrocławiu 1369 znalazło się: Kaufhaus, Schmetterhaus, Brot- und Schuhbänken, Tuchkammer, [illegible]

mylnie bo Homeyer nie [illegible] (Tauirskie) mówi że Eyko von Repcow pisał

Weichbild Ausgabe von Ludovici Halle 1721.

(tu pomieszane Landrecht z Weichbild!)

[illegible] für Bürger [illegible]

= S. 113 [illegible] der Landschaft [illegible] [illegible])

Narody niemieckie po upadku państwa rzymskiego
używały do [illegible] spisanego prawa rzymskiego wszelkiem
się także tradycyjne prawa zwyczajowe narodowe
zachowywały, ciągle z starożytności sięgające, i nowe
wyrabiały. Około r. 1215 w Saxonii zaczęto te prawa zwy-
czajowe zbierać w jeden Kornus. Zajął się tem zbiorem
anhaltski szlachcic Eike von Repgowe który to zbiór
jako prywatną pracę na żądanie hrabi Hoyer z Fa-
lkenstein. Którą to pracę nazwano Sachsenspiegel
Dzieliła się ona na 2 części: na prawo ziemskie (Land-
recht) i na prawo feodalne (Lehnrecht). Do układu
swego używał Eyke z Repgowa pisanych praw daw-
niejszych [illegible] pisanych po łacinie i po niemiecku.
Druga część Zwierciadła saskiego obejmująca prawo
feodalne czyli lenne ułożona została z księgi tegoż
lennego prawa zwanej: Vetus auctor de beneficiis. Prawo
saskie aczkolwiek tylko prywatnem było dziełem
i aczkolwiek nie miało sankcyi cesarskiej lub kró-
lewskiej, wkrótce uzyskało wielkie wzięcie i zna-
czenie w całych Niemczech północnych: uważano
go za kodex święty prawa krajowego. Ze Szląska
dostało się ono w drugiej połowie XIII wieku pisane
do Polski i do Prus, gdzie osadnicy niemieccy
poprzednio już zwyczajów prawnych staroniemiec-
kich używali które jus teutonicum zwano
(Najlepsza edycyja: Sachsenspiegel nebst verwandt-
ten Rechtsbüchern herausgegeben von C.G. Homeyer
2te Ausgabe Berlin 1835–1844. 8o. 3 Tomy
– Homeyer: Verzeichniss deutscher Rechtsbücher
des Mittelalters und ihrer Handschriften. Ber-
lin 1836. 8o. 15 Sgr.). Prócz tego używały miasta
osobnych praw oddzielnych takiemi są: [illegible] Magde-
burskie prawo municypalne (Weichbild) i miejskie
prawo w Lubku (jura de Lubek civitate) które i
w Polsce były znane.

Glossy do prawa saskiego pisał Jan von Buch
kanclerz brandeburgski pierwszy około r. 1338
Mowa prawa saskiego: górno-saska: Obersächsisch którą
pisali ortyle w Magdeburgu (aczkolwiek tam niederdeutsch
mówiono); mowa ta została urzędową i na Szląsku więc
nasze niemieckie pomniki prawne są w górnosaskim dialekcie

prawo lenne było dawniejsze i pierwotnie
po łacinie napisane: Vetus auctor de beneficiis

Grzegorz XI bullą r. 1374 niektóre artykuły
prawa saskiego potępił.

de Repkaw

saskiej Spec. Sax. fol. i mówi: Eckeus trans-
lator fuit praesentis privilegii saxonici
(speculi) ex latino in germanicum.... Ex man-
dato vero imperatoris Ottonis Ruffi Bur-
chardus de Manpheld sacri palatii sequestra-
tor privilegium praesens glosis illuminavit. Idem
etiam jus municipale in [illegible] redegit formam

I Red. z Magdeburga do Krakow

1) Codex Cracov. Bibl. Jag. № 399 (opisał Bischoff / Summa Juris) Jacobi Canonici Lloensis
po niem. XV wiek 306 orteli pag 139–312 (p 193–228 w środku jest Versio Vratislariensis Speculi Saxonum)

2) Lilyenski Cod. Bielowskiego (opisał Wisłocki)
po niem. ma 299 ortelow z XV w. (był w(ł)asnością) Laurentius a Brzezia
z XV w. bacal. art. Notar. Pilznensis 1537. str. 159

3) Codex Berolinensis Homeyer. № 60. XV w. (ob Behrend druk.
po niem. z XV w. 221 ortelow

4) Codex Regiomontanus Hom. № 361. Steffenhagen Catal. Cod. bibl.
po niem Magdeburgische Fragen
z XV w. Regiomont № C61. – i opis (i wyjąt.) w Behrend) z XV w.

5) Codex Gedanensis Homeyer № 138 z XV w. (druk Behrend
po niem. z XV w. 203 ortelow

6) Cod. Leopolien Ossol. fol. № 50 (opisał W. Wiśniewski Tom V.
tłomaczenie polskie z XV w. Registrum Ort. Legiorum
258 ortelow tłomaczon. Najstarsze

7) Cod. Scalensis z (Stronczyńskiego z XV w. tłom. pol.
tłomacz pol. 269 ortelow wydał Maciejowski 1858 Tom VI. Dodatek
pisany r. 1500 przez jakiegoś Wojciecha Szczurkowskiego z Danieczy

8) Cod Wiśniewskiego tłom. pol. XV w. druk Wiśniewski T. V.
265 orteli pisany r. 1501.

9) Cod Oświecimensis bibl. Krak od 1873 opisał Bobrzyński w
tłomacz pol. 270 orteli Przewodnik 1873. IV Tom.
z r. 1518.

10) Codex Muczkowski Josephi opisał Rzesiński w Processus 1840 pag XII
z r. 1533 tłomacz pol. i Wiśniewski pisany 1533 z niem. tłom pol.

11) Cod (Działyńskiego) Tauńskie tłomaczenie Homeyer № 149. Helcel Pomniki I p XXXVIII
63 ortelow z 15 wieku (wydany w Faxim[ile] D. I
z XV wieku pag. 331–342 jest 63 ortelow po łacinie tłomaczonych.

Handschrift D. I. pag. 331–342.
De legittimo pupillari tutore tam agnato .... Questio prima
Beilage II Lateinischer Text.

Sadu wyższego wojci

1362 Frańko teloneator (Dipl. Mogil.
1367 Jacuśinus Knel (Cod Lilyn. No 266 et Dipl. Cryprzew
1370 Frańko Teloneator. (Cod Mogil.)
1374 Coll. Schm. Heyner (Cod. Dr. No 208
1382 Jency (Cod. Mogil. (Cod. Lilyn. No 133)
1385 (93?) Paulus Waltdorf (Cod Lilyn. No 279.
1388 Nicolaus Schaffer (Cod dipl. Univ.
1394 } idem. (Dr.
1395 }
1409. (idem Co Dr.

Send d. 4 Aug. 824.

No 30 J.

K. 90

Codexa Ortelow.

W Bibl.-Univ. Krak. 3. (?) I. II. Or. Cod. Cracov. fol. No 399 Homeyer Rb. No 133 1)
" Ossol. II (Lps. i Crs)
w Kurnik D. V.
i faksymile D. I

vide Bischoff 1867 Archiv 38. 20
Mscr. domi Jacobi Canonici Zlocensis
pro libraria z r. 1420.
ma 306 ortelow (Bobrzyński 311)

U Bielowskiego
Wisłocki

Magdeburger Fragen druk 1518 pierwszy raz
cf. Wasserschleben 1860 Dresdensis
Böhme Diplom. Beyträge 1774 Brieg
Behrend Magdeb. Fragen Berlin 1865 Berlin, Thorn, Königsb.
Bischof. 1867 Krakau.

Michał Wiszniewski
W. A. Maciejowski } tłomaczenie z XV w.

Moritz Prof. in Freiburg: Die Magdeburger Fragen
kritisch untersucht (Zeitschrift für Rechtsgeschichte 1874
XI Bd. III Heft) dowodzi iż główne źródło jest Krakauer
Urtheilsbuch

Druga redak.

ortelow (po niemieck ?)

12) Cod Thorunensis z XV w. 230 ob. Behrendt, opisał wypisy = Steffenhagen Zeitschrift für Rechtsgeschichte IV Bd. p 183 (r. 1864)

Trzecia redak.

niemieck

13) Codex Dresdensis z XV w. 245 ortelow (Homeyer Nº 172 Wasserschleben Sammlung deutscher Rechtsquellen i Behrend - Laband: Magdeburg-Breslauer Schöffenrecht

Czwarta redakcya

14) Cod. Vratislav. Homeyer. Nº 101. z XV w. druk w (Böhme na pergam. folio - po niemiecku Beiträge V Bd. p. 60. VI Bd p. 90 Behrend i Laband opisali tez

Piąta redakcya

15) Cod Cracov. bibl. fol. Nº 170. Liber distinctionum ob. Ortloffa wydanie (i 187 ortelow to samo (niemieck.) przez 265

16) w tłom. łacin: Cod Działyn (D. V.) Nº 61 fol. kart 48 opisał Helcel Pomniki I p. L11. z r. 1484. 117 ortelow po łacinie

17.) tłom łac. Cod Opatoviensis w bibl Jag. ob. pisany 1488 opis Ortloff.

Cod. Pilzn. }
Crac I
B.
Lp. } zgodne
Sc
Wi
Os

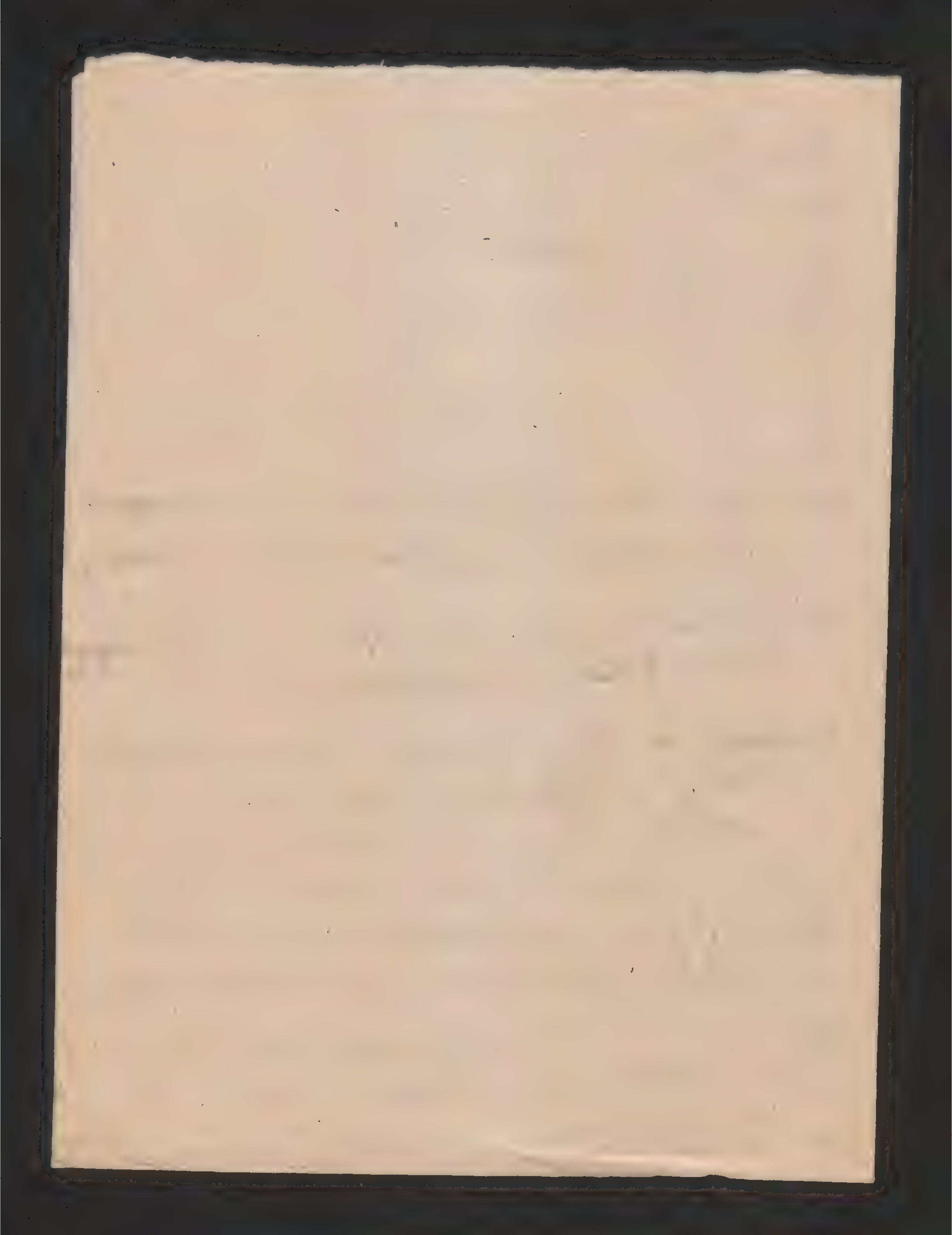
Cod Pilzn i Crac I są jednobrzmiące po niemiecku
Lp. Sc. Wi. Os. po polsku z tych 2 tłomaczon.

najzupełniejszy zbiór jest Crac I — w Pilzneńskim brakuje tylko z Krakowskiego 297—306.

Krakowski od 259 i Pilzneński od 284 aż do końca brakuje w Systematische Fragen (więc może są polskie i w innych więc są nowo dodane.

(widać że jedno i toż same źródło we wszystkich tylko dodawano i zastósowywano do miejscowości zasadą były: Systematische Magdeburger Fragen.)

Lp. Sc. Wi. Os. w tłomaczeniu mają nowe dodane 23—28 których niema w żadnym zbiorze oraz 106 i 107

6) Cod. [illegible] 6. Leopol. Ossol.

jest tu p. 2 Przywilej Kazimierza W. pro Judeis Lamburgensibus (z r. 1357 lub 1367) z potwierdzeniem Władysława Jagiełły z r. 1387 (o nim Wislocki w Przewodnik 1873 Wrzesień p. 717.)

pag. 11–105 Ortele tłomaczone po polsku jest ich 258 a na czele wilkierz jakiegoś miasta: De evaginato cultello De citatione Bedelli, Juramenta – Mensura Mensurum seu lancorum.

na str. 26 verso dopiero poczynają się Ortilegia po polsku

9) Codex Oświeciński fol. kart 291. był r. 1550 ~~własnością~~ pisany przez Alexego Stradomskiego dla Alexego Brandysa podstarościego oświecim

Bibl. Krak. 1873 Kupiony od Reinfussa

tłomaczenie Statutu Łaskiego z r. 1506

i tłomaczenie statutów poźniejszych przez Macieja z Lipnika proboszcza Gieratłowskiego w r. 1518

Ortelye Myzydeburskye – jest ich 280 tłomaczone z niemieckiego na polskie przez Macieja syna Mikołajowego z Lipniczy 1518 dla Mikołaja Gołogórskiego podstolego lwowsk.

przywileje Oświecimskie po polsku z r. 1532 i 1540

10) Muczkowskiego. Kart 148 – po polsku z r. 1533 tłom. z niemieck.

16) Cod. Dzialyn. obejmuje: Ustawy: statuta Mazowieckie i Łęczyckie z r. 1377 – 1434 (wydał Helcel) – Kronikę polską do r. 1410 pisana przez Johannem de Nyeglosszowo terrae lanciensis 1489 d. 4 m. Julii – od karty 31 Segmentus statuta in Meidborg do karty 35 – od k. 36 Compendiolum breve (prawa nie mieck. i Kunamigez do k. 48.

Farrago u mnie podobne nieco lecz odmienne co do układu i treści.

17) Codex Opatoviensis in 4º Mscr. Bibl. Ossol. Nr 832
opisał Bischoff: Beiträge zur Geschichte des Magdeburgerrechtes in den Sitzungsberichten. hist. philosoph. Classe. Wien 1865. L Bd. pag. 341-345
pisał Nicolaus Arnolphi de Glowno clericus Gneznen. dioec. in Oppathow civitate A. 1488.
Obejmuje Breviloquus liber de jure (ten sam co pod Nr 6
Ortilegia w tym tomie.
jest ich do 100

I Llz Nr. 2
Cr. I Nr. 1) niemieck.
B Nr. 3 berlinski
Rb. Nr. 4 Regiomontanus
Da Gdanski Nr. 5
Lp Nr. 6. Lwowski
Sc. Nr. 7 Szalentis u Maciejowskiego
Wi Nr. 8 ~~Tiom~~ polskie
Os Nr. 9 Oświecim w Krak bibl.
Mu Nr. 10
D. I lat Nr. 11. Dzialynski.
Th. niemiec Nr. 12. Thorun.
Dr. Nr. 13 Dresd. niemieck.
Br. Nr. 14 Brzegski Niemieck
Cr. II Nr. 15 Krakow. bibl. niemiec.
D. V. Nr. 16 Dzialynski – potaunie
Magdeburger Fragen.
– Op. Nr. 17 – Ossolinsk. potaunie

1487 d. 20 Febr. Johannes Lasoczky
Scholasticus Gneznens.

Ortele dla Kazuistyki prawnej

Są to ortele z r. 1385 Nr. 238
z r. 1386 (Lilpien)
1387 Krakowski
1388 Lilps.
1398
1476 Krakowski dla Lilpa

Kazimierz W. zakazał Apelacyi do Magdeburga
1365

drugi raz zakazano 1399 (ob. Cod. dipl.
Polon I p. 258

Przypuszczenie że był Urtheilsbuch z któ-
rego robiono kopie stosownie do
potrzeb – i z minut
[illegible] Ausbrüche mit [illegible]

17

Prawo niemieckie

Bandtkie hist pol Wyd. 3ᵉ pag. 315.
Bandtkie: Zbiór rozpraw p. 130.
(o Wielkopolsce)

Bandtkie: Hist prawa polsk.

Caro

Meister Fried: Über die Aufnahme
u. fortdauernde Gültigkeit des
deutschen Rechts in Schlesien.
Breslau 1808. 8.

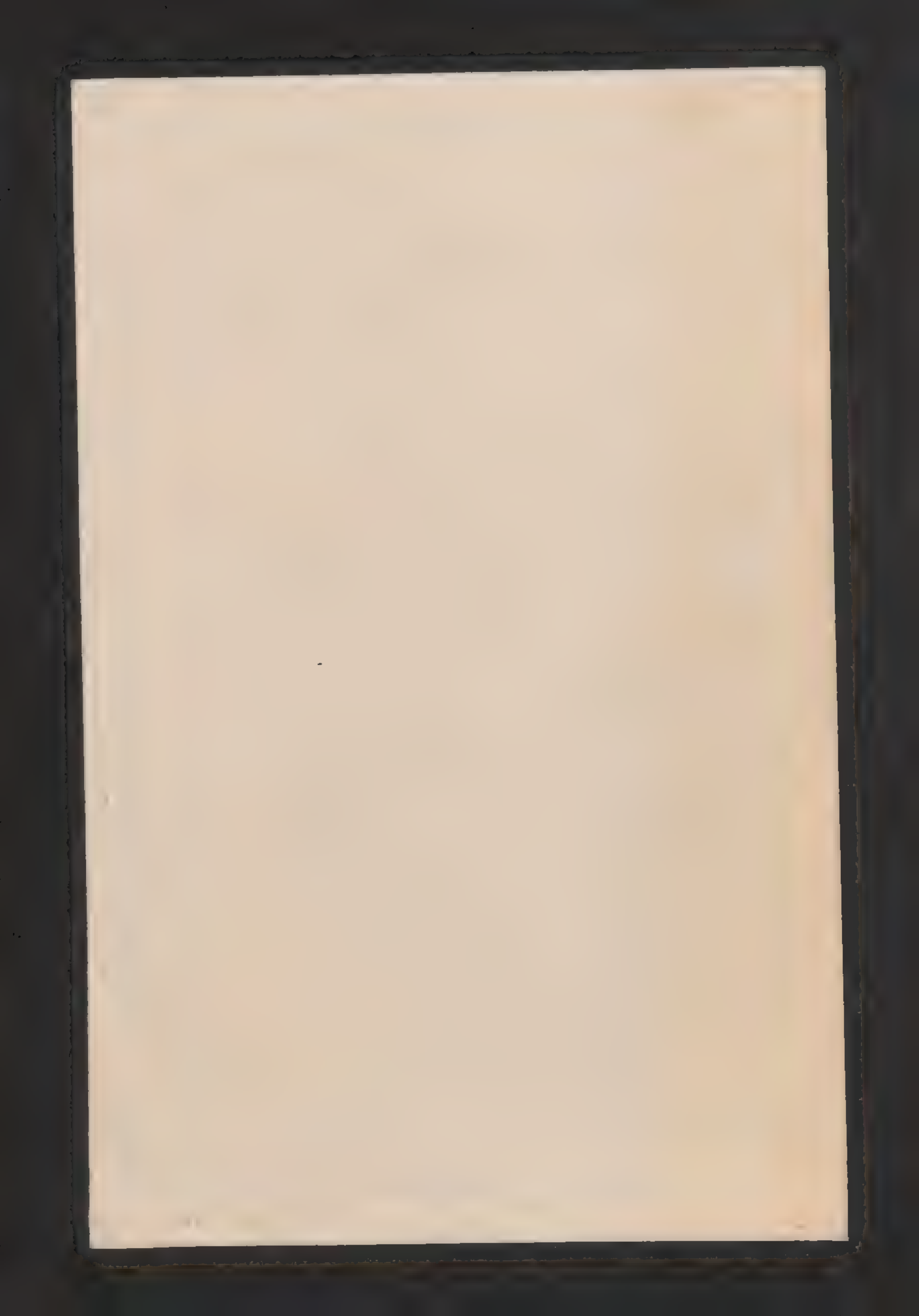

Dregers D: Joh. Carl Henr. Sammlung vermischter Abhandlungen zur Erläuterung der teutschen Rechte und Alterthümer wie auch der Critic und Historie. Rostock und Wismar bey Berger und Boedner 1754. 8°

pag. 442 – 472 Codicillus Jurium Germaniae statutariorum et provincialium, ineditorum adhuc, illustrationi juris Germanici maxime inservientium. I Codex Juris Lubecensis A. 1266 civitati Danticanae communicatus prodit ex Codice membranaceo. Incipit: Anno dominica incarnationis 1266 ob honorem, dilectionem et petitionem illustris domini S. Ducis Pomeraniae nec non pro dilectione et petitione civium de Danceke conscribi fecerunt Consules civitatis Lubicensis justitiam ipsis a glorioso domino Heinr. Duce Sueviae, Bavariae, Saxoniae, Angariae et Nordalbingiae indultam et suo privilegio confirmatam. Incipit Decretum Civitatis Danceke a Consulibus Lubicensibus ei rationabiliter collatum. De conquisitis proprietatibus viri. Titulus primus. Vir liberum habet arbitrium . . . . .

...(Koniec! De aedificiis. Forsan quod si ita est,
quod duobus.... nisi componat hoc in ami:
citia advocati et laesi."

Expliciunt acta acticata Theutunicalia alias ortelie que iam in re facta sunt et sententiata in Meydeburg et sunt translata de Theutunico idiomate in vulgare ad petitionem strenui domini Nicolai Gologorski subdapiferi Leopol. scripta vero per Mathiam Nicolai de Lyppyczа 1518.

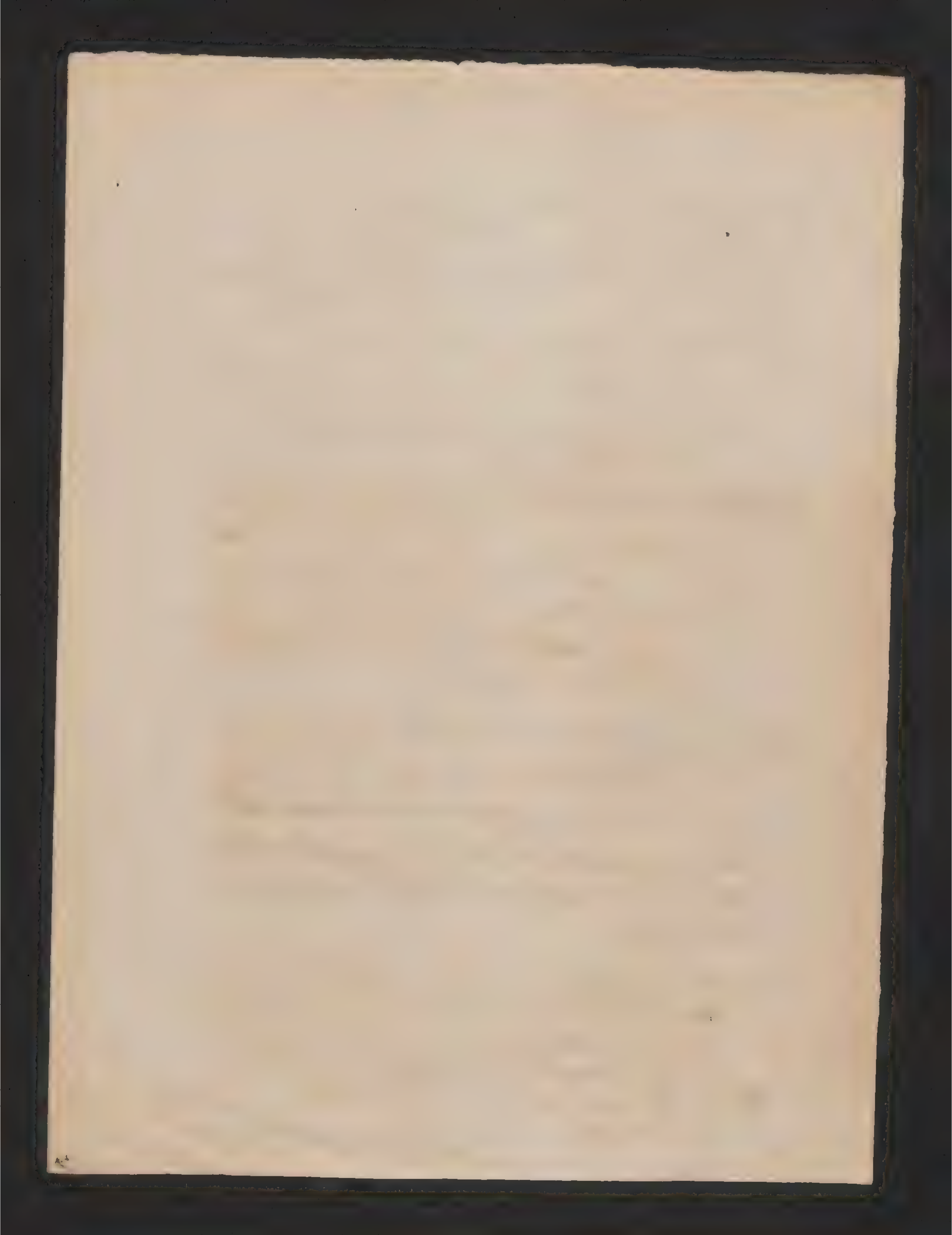

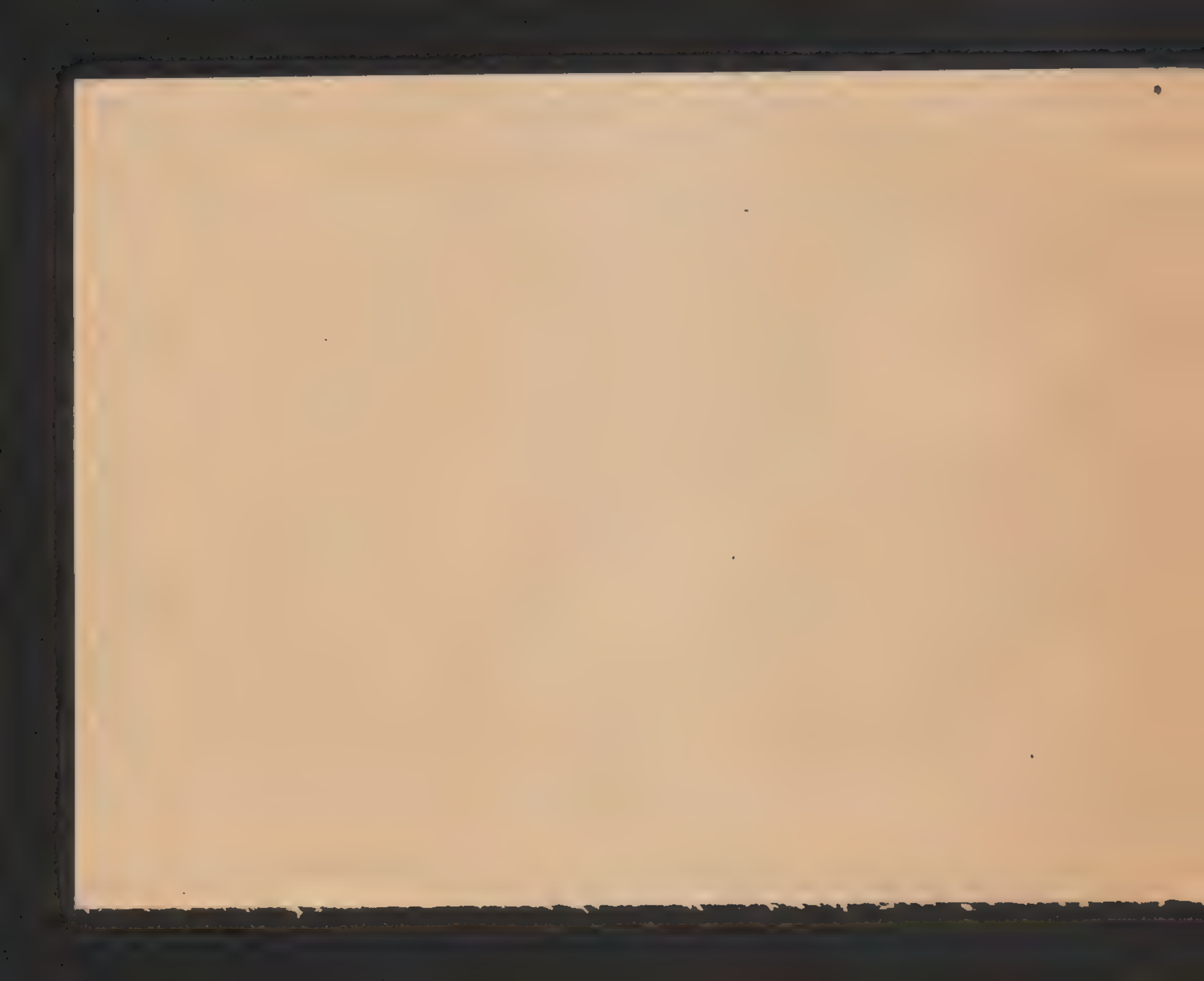
Das alte Recht der Armenier in Lemberg von Dr Ferdinand Bischoff. Wien 1862 (Gerold) Aus dem Juliheft des Jahrganges 1862 der Sitzungsberichte der phil. hist. Classe XL Bd. Seite 255 besonders abgedruckt.) 8vo pp. 50.
(prawo Ormiańskie po łacinie potwierdz. 1519) w 1245.
Przywileje lwowskie ob: Bischoff: Stadtrechte und Privilegien p. 72.

Urkunden zur Geschichte der Armenier in Lemberg herausgegeben von Dr F. Bischoff. Wien 1864 (Gerold) (Aus dem XXXII Bande des Archivs für Kunde österreich. Geschichtsquellen) 8vo pp. 155.
(69 dypl. ~~[illegible]~~ od r. 1377–1736; z XIV wieku jest 2; z XV w. jest 16.)

Ueber einen deutschen Rechtscodex der Krakauer Universitäts-Bibliothek von Dr F. Bischoff Wien 1865 (Gerold) (Aus dem Novemberhefte des Jahrganges 1864 der Sitzungsberichte der phil. hist. Classe XLVIII Bd. abgedruckt) 8vo pp. 29.

W Kodexie Krakowskim Konrada z Opola pisanym r. 1308 który według Homeiera jest Kopią tylko z oryginału Konrada z Opola pisanego r. 1306 dla Eufvelt Henryka (Codex Henrykowski) co mylne
W Krak. Kodexie jest prawo Wrocławskie z r. 1261–1283, 1295 z dodatkami widać że obstalowany na Szląsku i z tłom. szląskiego!

Ślady prawa niemieckiego w Polsce przed Bolesławem wstydliwym:

Bolesław Kędzierzawy pozwala (r. 1146 – 1173) Dzierzsławowi i Wojciechowi Jastrzębczykom do przeniesienia włości ich, Jakosowic i Kobelnik z prawa polskiego na teutońskie. (Okolski I 319)
R. 1212 wieś Lecowicze w Wielkiej polsce zaludniona osadnikami niemieckiemi (Voigt. Cod. diplom p. 9)
R. 1224 Konrad Xże Mazowiecki w Warszawie pozwala Racisławowi w powiecie ciechanowskim przenieść wsie dziedziczne Slepowrony, Drozdzino, Wola Strachowa z pod prawa polskiego pod teutońskie (Paprocki. herby p. 312 i 313)
Około 1230 Bolesław wstydliwy osadza Niemców w Krakowie i Sandomierzu. (miscell. Cracov. 1815. II 63)

R. 1233 Herman de Salza mistrz Krzyżacki miastu Chełmowi Toruniowi i całej ziemi Chełmińskiej nadaje prawo Magdeburskie. (Bandtke Jus Culmense str. 283.)

Prawo polskie
Prawo wołoskie
Prawo ruskie }
litewskie }

Prawo teutońskie, magdeburskie, czyli szredzkie (może od miasta wielkopolskiego Sroda Novumforum) lub od miasta szlązkiego Novumforum Neumarkt które w r. 1178 prawo niemieckie miało (jus sredense, novifori)

Prawo chełmińskie (culmense) było toż samo co niemieckie tylko nieco zmodyfikowane.

Bielski że Bolesław osadza Saxonami
Spiż i Karpaty (ob. Spiż)

Rzeszów Reichshoff Kazimierz wielki
darował Ligięzie Niemcy osadzeni
koło Rzeszowa i Łańcuta podług Kromera
przybyli z Saxonii zwią się Głusi Niemcy.
ob. Pątnik

6r/ 11.5/1 1352 Lemburgul

59 Kazmierz Wielki potwier-
dza przywilej Bertoldo
Germano który mu dał
Lew ziaze ruski na
darowiznę wsi Parva
~~Ma~~ Vinnik młyn i
wójtostwo tamże.

7/14 14/14/28 15-100 / 15-55 / 45 3% 10.2/3 / 12 54-12 / 52-10 / 2/2 53-42 / 52-10 / 32 -=

W Krakowie
WMci brat i sługa póki żyw
~~Jan~~ Uborowski z Rytw bct.

16-40 15-51 54 51

Anusia WMci zdrowa ale nie wie jeszcze

12/12/24 — "

60/3/4 ~~88~~ - 10 ✱

24 - 20
25 - 10.
24 - 20 gr.

10 40

W dziele Acta Societatis Jablonovianae nova, Lipsiae 1802 T. I st. 67–114 są 2 rozprawy o przyczynach zaprowadzenia prawa saskiego w Polsce. Autor pierwszej Jan Rudolf Becker daje 3 przyczyny: 1) brak praw krajowych (że jakoby nie było prawa polskiego od najdawniejszych czasów używanego, a od Statutów Kazimierza wielkiego pisane polskie) 2) stosunki wojenne i handlowe Niemców z Polską 3) osady Niemców w Polsce w XIII wieku zwyczajnie (co także fałsz bo już w XII wieku jak n.p. w Lubuszu widziny niemieckich osadników). — Autor drugiej Karol Teof. Roessig daje 10 przyczyn 1) związek Polski z Niemcami lenny (clientelaris. — Co fałsz bo jeżeli w niektórych stronach Polski n.p. na Pomorzu ten związek widzimy, to niedługo trwał, w całej Polsce go niebyło chyba w pierwszych czasach: reszta wojny które cesarze Henryk II i Henryk V z Polakami wiedli zbyt krótko trwały i niepomyślny dla Niemców miały skutek, Cesarze zaledwie z wojskiem do rzeki Warty doszli, całej Polski nie podbili; z resztą nigdy takiego związku niebyło, w jakim n.p. margrabiowie niegdyś lub króle czescy jako lennicy do Cesarstwa stali: z resztą prawo saskie niebyło nigdy przez Cesarzów potwierdzone i było raczej w samowolnem użyciu — więc też go Cesarze Polsce narzucać nie mogli. Owszem gdy w Niemczech nie miało powagi od rządu potwierdzonej, Kazimierz wielki na sejmie 1356 w Krakowie go zatwierdził i w miastach i wsiach na prawie niemieckim lokowanych używać dozwolił — Kolonie niemieckie na Szląsku już w XI wieku się zaczęły) 2) związki małżeńskie [illegible] książąt polskich z księżniczkami niemieckiemi (to tylko pomagało do przyjęcia zwyczajów niemieckich i kolonizacyj) 3) Wychowanie

(w tomie III 1809 st. 67–87 jest Chr. G. Bieneri Exercitatio de origine et indole feudorum polonicorum iisdemque feudalibus in Polonia receptis dowodzi że to nie wiele prawo, [illegible] prawo niemieckie przyszło [illegible] [illegible] ansam dederit Poloniis jam saeculo XIII jure saxonico utendi st. 67–74.

unde factum sit ut Poloni juribus saxonicis jam saeculo XIII usi sint st. 75–114.

Otto I Mieszkan zostawał w stosunkach z nieszczęsnym Henryk bawarski cesarz Otto III i inni

Prawo feudalne powstało u Longobardów dostało się do Niemiec gdzie go zmieniono a stąd do Polski z prawem saskim

Oda margrabianka miśnij 1018 żona Bolesława Chrob.

Rycheza [illegible] Ottona III żona Mieczysława
syn jej Kazimierz mnich wychował się w Saxonii
Zofia córka Henryka III żona Władysława I
Adelajda żona Władysława II

O [illegible] Surowości prawa rzymskiego mówi
Keutubek Lib. IV. cap. 9. wyliczając nadużycia pow:
stające z powodów i ofiar

Lubeckie prawo powstało z Soesterskiego [illegible]

Annales Vratislavienses (Sommersberg II. 183) mówią
pod r. 1264 „Tanta enim fames erat
in Allemania ut multi relictis agris et possessioni:
bus suis irent in Poloniam."

Długosz Lib IX p. 1082 tak się wyraża o
kupcach z Kolonii niemieckich:
„quum Poloniae tam in urbibus quam in vicis
„et rure per Rimanos et forenses cultum et
„habitabile effectum, et hominibus Polonis mitia
„magisque justa et modesta provenere ingenia."

Leszek czarny r. 1285 Niemcom podział wojen.
z Konradem Mazowieckim oddał opiekę swoją
[illegible] Gryfiny zamku krakowsk. ufając ich wier:
ności. (Długosz Lib VII. p. 838.) Za dzielną obronę
miasta Leszek czarny pozwolenie Krakowi murem oto:
czyć swym Niemcom nadając [illegible] i sądy niemieckie

Kromer L. XII. p. 214. mówi o
Niemcach: „Eorum cura et opera
Polonia frequentari et cultior esse pa:
gis et oppidis coepit."

Wohlbrück Lebus I p. 334.

niektórych książąt w Niemczech n. p. Bolesława
I Księcia śląskiego + 1201 który Niemcami na Szląsku
osadzał – Kazmierza Mnicha który Niemców Bene:
dyktynów może do Tyńca sprowadził.) 4) stosunki
Niemców z Polską mianowicie biskupa Magdeburs:
kiego (do którego dyecezyi należała podobno Polska
i stąd księży sprowadzono) – 5) Osady niemieckie
na prawie niemieckiem 6) religia. (bo zakonnicy
i księża w Polsce częstokroć z Niemiec pochodzili.)
7) stosunki handlowe z Niemcami zwłaszcza z Mag:
deburgiem (bo Kraków należał aż po r. 1516 do związ:
ku hanzeatyckiego, przeto prawa Lubeckiej do Polski
przyszły. 8) powaga Cesarstwa niemieckiego (ta
niebyła nigdy w Polsce) 9) Zwyczaj XIII wieku (?)
10) Powaga miasta Magdeburga jako najznaczniej:
szego w Polsce.
W pierwotnych czasach sprawowali Polacy z dz. ko:
nami, stąd wiele związku dla Magdeburka z resztą
prawo Magdeburskie może mieć w sobie wiele prze:
pisów słowiańskiego bo stanowi przepisy i dla
Słowian saskich (Wenden)

Albrecht I margrabia brandenburski odebrawszy Wen:
dom kraj nad Elbą posłał do Utrechtu i nad Ren aby
do kraju swego sprowadzić osadników z Holandyi
Zelandyi i Flandryi którzy wtedy od zalewów
morza wiele ucierpieli w własnym kraju. (Helmold
Chron. Slavor. ed. Bangerti p. 203 było to około
1160 – bo w zdobytym kraju wiele było pustych
miejsc. R. 1160 już w przywilejach margrabiego
Alberta I brandenburgskiego wspomniane są łany
holenderskie (mansi hollandrenses dimensionis)
[illegible] a r. 1170 w przywileju Ottona
I margrab. brandenb. Kolonisci: Hollandigenae
super ripam Albis positi
R. 1154 biskup z Meissen osadzając wieś Kühren
koło Wurzen viris ex flandrensi provincia adventan:
tibus i mianuje wójta ich (Sculteum) trzecią część
dochodów które pobierał, sądy wójtowskie i dochody trze:
ciej części z sądów, zupełnie jak u nas

R. 1159 opat w Ballenstedt sprzedał dwie małe wioski ..... zamieszkałe Flamingis z prawem osadzenia się wolno na czynszu: i mieli swego wójta: Burmastere
Po połowie XII wieku kolonie holenderskie i flandryjskie rozeszły się od Bremen i zachodniego Holsztynu rozjachały się na całe Niemcy t. j. Wagria, Lauenburg, marchia, Magdeburg, Turyngia, Saxonia, Łużyce, Miśnia, Czechy, Szląsk. Ob: Wersebe: Über die niederländischen Colonien welche im nördlichen Deutschland im XII Jahrhundert gestiftet worden.)
wychodzą dyplomata wspominające kolonie 1106 około Bremen. Kolonistów osadzano jako wolnych ludzi nie było niewoli (Leibeigenschaft) której podlegali chłopi krajowi (Wendzi) Kolonistom wolno było kupować kraj od antreprenera Kolonii, ten był ich wiernikiem tylko pewny czynsz płacili. Potomki owych Flamingów i Holendrów osiedli jako koloniści w Szląsku w Polsce w Marchii

Kazmierz Wielki r. 1355 wiele Niemców na podgórzu osadził którym tam dali nazwy miejscom Lemburg, Landeshut, Lilsna, Gedica, Freistadia, Ticinum Hlinum, Ticinum et consimilia (Jarnicki annal. lib VII. cap. I) to samo mówi Kromer o Kazmierzu Wielkim
w Niemczech istniało do XV wieku prawo saskie w .... a odtąd w miastach tylko
.....tele magdeburskie provocationes nie były to wyroki .....pelationes) ecz tylko rady i rozwiązania prawne ......ące się sądu nie zaś osób prawujących się
... praw niemieckich wiele weszło do statutu polskiego n. p. podług praw polskich za zabój była kara ...... (capitali poena)] Kazmierz wielki raz nazna... ... Wergield za wojskowego 30 grzywien krawnych (.. księgę... ... .)
Zygmunt II potwierdził prawo Saskie i Weichbild

Falkenhagen wieś 1321 zwana Valkenhain Reppen (miasto) czyli Rypin w południowej Marchii

Walloni (Gallici) już r. 1052 dla głodu opuszczali Belgiję i osiadali w Węgrzech. Kronika Leodyjska Adriani de veteri Busco (w Martene Script. vet. Tom IV pag. 1317) mówi A. D. 1052 tempore Wazonis episcopi leodiensis illos propter inediam et famem de Leodio exivisse et a rege Ungariae gratiose receptos fuisse".

Podobnie jak w Sławiańszczyźnie tak też i w Niemczech widać różnicę w mowie niemieckiej od najdawniejszych czasów. Przeto też dzielą mowę niemiecką na 2 główne narzecza (dialekta: 1) górno niemiecki hochdeutsch oder oberdeutsch, süddeutsch w południowych Niemczech wzgórzystych (Hochland) (Teutones) obejmujący państwa Allemania, Bajoaria, Frankonija, Austrija, Swewija, Turyngija 2) dolno niemiecki niederdeutsch, norddeutsch w północnych nizinach Niemiec (Saxones) obejmujący państwa Flandryja, Hollandyja, Westfalia, Ostfalia, Saxonija i wszystkie z nich prowincyje: Brandeburgia, Pomeranija w dawnej ...... sarskiej wschodniej Marchii i dzisiejszych Prusach. Pierwszy był Jacob Grimm (Geschichte der Deutschen Sprache p. 482) który zarzucił nazwę południowych i północnych Niemiec a przyjął na to miasto niederdeutsch hochdeutsch (narzecze teutońskie) i niederdeutsch (narzecze saskie). Podług tego sławnego badacza podział narzeczy niemieckich byłby następujący: 1) hochdeutsch mit den Unterabtheilungen: a) allemanisch-bajoarisch b) fränkisch. – 2) niederdeutsch mit den Unterabtheilungen: a) flandrisch-niederländisch b) niedersächsisch. Przeto też (a księgę brał główne ...) pierwotni Koloniści w Polsce i Węgrzech należą do oddziału Saxonów, a późniejsi do Teutonów. Koloniści w Polsce byli już na początku XII wieku albowiem papież Innocenty (?) potwierdzając r. 1136 posiadłości arcybiskupa gnieźnieńskiego wspomina w tychże posiadłościach i przybyszów: hospites (Raczyński Cod. Dipl. Maj. Pol. ... – Ob: hospites w dypl. Czyżewski, Gładyszewicz, Nakielski, Maciejowski.)

Kolonii wschodnich mamy tylko przykłady w Ormianach i ci trudnili się tylko handlem.

Nowa Kolonizacyja Galicyi była dziełem Józefa barona Brigido który był wprzód prezydentem kameralnym w Banacie: Kolonizacyi dogl[illegible]ał a od r. 1773 w Galicyi na mocy patentu [illegible] Patent v. 21 Septemb. 1782) [Józefa II] z okolic nadreńskich wiele Kolonistów do Galicyi przybyło 1782–1784 z górnych Niemiec [illegible])

Schröer profesor z Presburga: Über die deutschen Mundarten des ungarischen Berglandes iż język Niemców spiskich jest mittelhochdeutsch des XII–XIV Jahr[hunderts] i że ci Niemcy górnictwo rozpoczęte przez [illegible] tylko dalej wiedli, że w wieku XII nastąpiły kolonie z nadreńskich prowincyi [illegible] [illegible] i stawia tu dowcipne porównanie VII Communi [illegible] VII Ecclesiae parochiales in [illegible] ze Spiżem? [illegible] Prawa Saxonów Siedmiogrodzkich były odpisem [illegible] des Stadtrechts z r. 1488.

F. A. Michnay und L. Lichner: Ofner Stadtrecht. Presburg p. 221–235) Ustawa ta Spiska ma 95 artykułów z których niektóre podobne do Sachsen[spiegel]. Ciekawe i ważne było by porównanie. — Ofner Stadtrecht z r. 1335 z XIV czyli raczej z XV wieku głownie opierało się na prawie magdeburskiem?

Zaliwy morza północnego (Nordsee) przełama[nie] i zalew zatoki Zuydersee, gęste za[ludnienie], chęć do wędrówek (Wanderlust) głód, wojny były przyczyną wynoszenia się i wędrowania w obce kraje Niemców niższych (Nieder-deutschen) Powody te powoli stały się nawet charakterem tychże plemion (Deutsche Wanderlust) Flandrowie (Flamingi, Flämen) Sasi (Sassen Sachsen Niederdeutsche) Rheinländer (w ogóle część całą niższych Niemiec zwano Saxonią) w XII wieku całemi gromadami i w XIII w. za Bolesława wstydliwego i Henryka przesiedlali się do Szląska, Polski a za Gejzy 1141–1161 i Beli IV do Węgier gdzie karczując lasy, otwierając kopalnie kruszców, rękodziełami, obrotnym handlem i wydoskonalonem rolnictwem, obrońcami granic stali się użytecznemi kardo mieszkańcami kraju. To też było przyczyną iż Książęta i Królowie protegowali ich i zabezpieczyli narodowość głównie na zwyczajach prawnych i języku spoczywającą.

W XII wieku Saxonia sięgała od Sprei aż do Renu i od gór hercyńskich (Harz) aż do morza baltyckiego i zajmowała dzisiejsze Prusy Zachodnie, Hanower a nawet we Flandryi i Brabancyi były osady saskie dla tego też nazwa Flandrenses, Saxoni była niemal jedno znacząca (dla rozróżnienia od Teutones Galli-ci czyli Niemców południowych) Z tąd też łatwo sobie wytłomaczyć można dla czego wyraz Saxo-nicus i flandrensis nieraz tożsamo oznaczało, dla czego narzecze Kolonistów saskich w Siedmiogrodzie zbliża się wielce do narzecza jakim mówią koło Kolonii i Elberfeld; dla czego osadnicy Spiża twierdzą iż przybyli z Westfalii i od gór hercyńskich; dla czego przywileje i ustawy miejskie zgodne są i zbliżają się wielce do ustaw saskich (Sachsenspiegel) i mianowicie magdeburskie (Magdeburger Recht) Takiemi pomnikami są: Stadt und Bergrecht von Schemnitz z r. 1244 (wydane przez Dr. Gust. Wenzl w Wiener Jahrbücher der Litteratur. CIV Bd.) i Die Zipser Willkühr Willkühr der Sachsen in dem Zips vom J. 1370 druk w Wagner Analecta I p. 240–260 i poprawniej w F

B. Hölscher: Über das deutsche Kirchenlied vor der Reformation. Reclam. 1846 4°

Der Ursprung deutscher Ansiedelungen in Polen reicht wohl in das graueste Alterthum, und ihr Anfang kann füglich mit der Einführung des Christenthums im ehemaligen Polnischen Reiche bezeichnet werden, indem zugleich mit der neuen Glaubenslehre eine Menge Geistlicher aus Böhmen und Deutschland kamen, welche nebst den Religionslehren zugleich auch Wissenschaften, Cultur und Gewerbe in Polen einzupflanzen (?). Dieß sehen wir ganz deutlich (in den zuerst) größeren Städte-Ansiedelungen in Polen welche nicht bloß durchaus mit Deutschen bevölkert waren, in den heute noch allgemein gebräuchlichen technischen Ausdrücken im Fache der Gewerbe und Handels welche aus der deutschen Sprache entlehnt sind, in vielen Orts- und Familiennamen deren Nachkommen obschon gänzlich polonisirt jedoch sichtbar Spuren deutscher Abstammung beurkunden, wie auch in der eingeführten ehemaligen polnischen Städte- und Gerichtsordnung welche sämtlich mit der deutschen übereinstimmen.

Die deutschen Ansiedelungen im heutigen Königreiche Galizien lassen sich vorzüglich in die nachfolgenden Zeiten zurückführen. Der polnische Chronist Martin Bielski schreibt schon von Boleslaus dem Tapferen [illegible] um J. 1006

Magdeburg, Meißen, Meklenburg, Holstein und viele ande-
re Städte bis zur Elbe und Oder eroberten, aus welchen
Ländern er 30000 Deutsche nach Polen ~~ins~~ heranzuziehen gewu-
gen ~~[illegible]~~ zur Bewachung
der Grenzen gegen die Ungarn und Russen verzäunten,
welche sich hier vorzüglich mit der Viehzucht, und Leinenwe-
berei beschäftigten.

Jedoch nicht nur das Kriegsgeschick allein war Ursache deutscher
Colonien in Polen. Schlesische Fürsten zogen viele Deutsche in ihre
Länder und da die polnischen und russischen Landesherrn sahen
welchen großen Nutzen die arbeitsamen, ökonomischen und
industriösen Deutschen ihren Nachbarn brachten, erwachte auch
in ihnen der rege Wunsch ihre durch viele Einfälle, und gräßliche innere Kriege und
Plünderungen wilder Horden entvölkerten Länder mit
diesen thätigen Deutschen zu colonisiren. Um sie aber zu
locken mußten die polnischen Fürsten nebst hinlänglicher Grund-
verleihung in fruchtbaren Ländereien, auch solchen ge-
wisse Freiheiten und Vorrechte zusichern, welche diese neuen
deutschen Ansiedler in ihrer früheren Heimath bereits hatten.
Die polnischen Fürsten verliehen daher den deutschen Colonien auch
deutsche Rechte (jus magdeburgicum - jus noviforense - jus lem-
burgense, culmense) welche mit der Zeit ~~mit auf~~ ~~die~~ auch
dennoch auf alle polnischen Städte und die meisten Dörfer
ausgedehnt wurden.

Bereits im XII Jahrhunderte finden sich schon Spuren früher
deutscher Rechte in Polen, wie es aus Okolski welcher Privilegien
Boleslaus des Kraushaarigen anführt ersichtlich ist, obwohl
Szczygielski in seiner Geschichte der Tynieter Benediktiner Abtei ~~[illegible]~~
behauptet, daß der breslauer Fürst Heinrich der Bärtige, wel-

her als Vormund des minderjährigen Boleslaus des keuschen die Regentschaft in Polen führte, im J. 1240 deutsches Recht (jus teutonicum) ~~nach Polen ein~~ im Einzelnen einführte und Schultheißen und Vögte bestellte, welche die Bevölkerung in Städten und Dörfern nach deutschem gebräuchlichem Recht richten sollten, was hernach Boleslaus der keusche feierlich bestättigte und sein Nachfolger Leszek der Schwarze (Leszek czarny) noch mehr ausdehnte und die Stadtstellen im Krakauer Stadtrathe fast durchgehends mit deutschen besetzte, indem die deutschen Einwohner Krakaus eine vorzügliche Anhänglichkeit und Treue gegen ihren Landesfürsten ~~indem~~ zur Zeit der großen Streitigkeiten mit Konrad Herzog von Masovien bewiesen. Alexander der Schwarze hatte eine besondere Vorliebe gegen die Deutschen; indem er ihre Sitten, wie die Chronisten berichten, ~~annahm~~ ihre ~~Kleider~~ Tracht annahm und das ganze Gefolge nach deutscher Art einrichtete. Noch in der Mitte des XVI und zu Anfange des XVII Jahrhunderts verwalteten deutsche Abkömmlinge (wie Kromer und Starowolski schreiben) in Krakau alle Stadtämter, die ~~Pfarr~~ Pfarr Stadtkirche zu St. Maria war eine deutsche Kirche in der durchaus deutsch gepredigt wurde; bis zur Zeit Sigismund des III der deutsche Gottesdienst auf Anlaß der verminderten und polonisirten deutschen Einwohner Krakaus in die St. Barbara kirche übertragen wurde. Auch in anderen Kirchen Krakaus wurde im XV Jahrhunderte deutsch gepredigt, wie wir dieß aus einem Dekrete des Krakauer Bischofs Johannes Gruszczyński sehen, welcher dem Johann Prager Priester zu St. Anna ~~t~~ im J. 1450 befahl, bei dieser Kirche fernerhin (wie es früher gebräuchlich war) zwei Vikäre zu halten von denen einer der polnischen, der andere aber in der deutschen Sprache zu predigen im Stande wären. Die Könige Pohlens verliehen diesen deutschen Colonisten völlige Freiheit im Gebrauche ihrer Sprache, daher konnte es auch daß die Stadtgesetze, Willkühren (plebescita), Zunftsatzungen, Statuten verschiedener Bruderschaften

und Innungen, Gerichts-, ~~Zunft~~bücher, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Urtheile der Schöppen und Vögte im XIV und XV Jahrhun-
derte fast durchaus in deutscher Sprache verfaßt wurden, *)

*)

welches bis zum Anfange des XVI Jahrhunderts im Gebrauch
war, um welche Zeit dann zuerst die lateinische Sprache und
nach ihr die polnische zur Amtssprache erhoben wurde. Ja die
Toleranz der polnischen Könige ging so weit, daß der
weise Herrscher Sigismund I mit einem Decrete im J. 1521
dem krakauer Stadtrathe befahl: keinen Unterschied hin-
sichtlich der Sprache zwischen ~~[illegible]~~ Polen und Deutschen zu machen
und auch niemanden mit Rücksicht der Unkenntniß einer
dieser Sprachen aus dem Stadtrathe zu entfernen. Mit
einem späteren Beschluße im J. 1532 verordnete er, daß
die besoldeten Stadtbeamten zumal die beiden Stadtschrei-
ber des Raths- und Schöppengerichts (d.i. der politischen
und Justiz ~~[illegible]~~ Abtheilung) sowohl der polnischen als auch
der deutschen Sprache mächtig seien.

Dasselbe gilt auch von der Stadt Lemberg wo seit dem An-
fange des XIV Jahrhunderts der größte Theil der Einwohner
deutsche Ansiedler waren und denselben Charakter einer bei-
nahe rein deutschen Stadt geben wir hier schon selbst aus dem

Deutsche aus Schlesien, Preußen, Sachsen

damals gebrauchten Stadtnamen Lemberg ersichtlich ist,
und deshalb auch der im XVII Jahrhunderte lebende Annalist ~~Stadtschreiber~~
~~mit~~ Bartholomeus Zimorowicz die Geschichte Lembergs im
XIV. XV und selben XVI Jahrhunderte: Historie des deutschen
Lembergs nennt; übrigens beurkunden dieß die in deutscher Sprache
geführten Stadtbücher Lembergs.*)

*)

Bereits im XIII Jahrhunderte nahm die deutsche Coloni-
sation eine weite Ausdehnung, indem Pelka Bischof von
Krakau im J. 1237 verordnete in den Dorfschulen ~~[illegible]~~ als
Lehrer nicht deutsche Meister allein sondern solche zu halten
welche auch polnisch sprechen und den Kindern den Unterricht
in polnischer Sprache zu ertheilen ~~im Stande wären~~ und aus dem
Latein ins polnische zu übersetzen im Stande wären. Diesen

Beschluß dehnte die im J. 1285 unter dem Vorsitze Jakobs Swinka Erzbischofs von Gnesen abgehaltenen Provinzialsynode auf ganz Polen aus; woraus es erhellt daß zu jener Zeit meistens Deutsche Lehrer sich mit dem Schulunterrichte in Polen befaßten.

Die meisten deutschen Colonien verdankt jedoch Galizien dem polnischen Könige Casimir dem Großen [welchen Beinamen fast alle Geschichtschreiber namentlich Dlugosz, Bielski, Stryjkowski, Kromer und andere diesem Könige zuschreiben]. Voll thätiger Sorgfalt um die Cultur und das Aufblühen seines Landes, colonisirte er mit den Deutschen das durch die kriegerischen Einfälle der halbwilden Litthauer, Tartaren und Ungarn wie auch durch Seuchen verödete Land; auf den brachliegenden Öden entstanden blühende Weiler, deren üppige Fluren deutsche arbeitsliebende Hände anpflanzten. In den Städten hob sich durch deutsche Werkmeister das Gewerbe, Industrie, Handel und Künste und noch heut zu Tage bewundern wir in Polen aus jener Zeit gothische Bauten und treffliche Denkmäler der Malerei und Sculptur welche deutsche Meisterhände schafften. Kasimir der Große sorgte auch um die Sicherung und Befestigung seines Landes indem er viele Schlösser erbaute (wie z. B. in Lemberg, Przemysl, Sanok, Trembowla, Halicz, Tustan, Lubaczow, Niepołomice, Landskorona u. s. w.) und viele Städte (als Lemberg, Krosno, Sandez, Rzeszow, Skawina) mit Mauern umgab, oder wie die polnischen Chronisten sagen: er fand Polen hölzern und ließ es gemauert zurück. Der reichliche Arbeitslohn bei diesen Bauten lockte mitunter auch viele Deutsche nach Polen, weshalb wir auch die in Polen damals befindlichen Ansiedler keineswegs als Überreste mit Gewalt hergetriebener Kriegsgefangener (wie es bei andern Nationen der Fall war) betrachten können; denn Kasimir der Große führte keine Kriegsfehde mit den Deutschen und konnte auch daher keine Kriegsgefangene haben. Erst später gab es nur einzelne Fälle daß manche polnische Herren die im Kriege erbeuteten Gefangenen auf ihren Besitzungen ansässig machten. So hatte

Sbigneus Olesnicki so in der Schlacht am Tannenberge (Grünewald)
mit den deutschen Ordensrittern im J. 1410 erbeuteten Kriegern
auf seinen an der ungarischen Gränze liegenden Gütern an-
gesiedelt, und gab dieser neuen Colonie den Namen Grünewald
woraus der heutige Name Rymanow entstanden.
Indeß entbehrt diese vom Abbé Siarczynski mitgetheilte
Sage jedes historischen Grundes, weil wir die Gegend bei
Rymanow noch vor der Tannenberger Schlacht bereits im
XIV Jahrhunderte mit deutschen Ansiedlern bewohnt sehen
wie dieses die zunächst folgenden Auszüge aus den
in deutscher Sprache geführten Schöppenbücher des
ehemaligen Dorfes Kombornia (früher Kalt-borne) beweisen.
Auch die zweite vom Siarczynski mitgetheilte Sage, daß
Konstantin Kornjakt mit eben denselben Tannenberger-Ge-
fangenen sein Dorf Kornjaktów im przemysler Kreise
angesiedelt scheint irrig zu sein, da Constantin Cornjact
(Corneados) erst im XVI Jahrhunderte zu Zeiten Stephan
Bathoris aus Candien als Kaufmann und Weinhändler
nach Polen kam und erst später das Indigenat erlangte *)

*) Siehe meinen Aufsatz: Kornjaktowie gedruckt

Manchmals war auch die in Folge mehrjähriger Unfrucht-
barkeit entstandene Hungersnoth in den deutschen Provinzen
Ursache daß eine Menge deutscher Bewohner Nahrungs-
halber ihr Vaterland verließen und sich in einem fruchtba-
ren Theile des Polenreichs niederließen wo sie mit uralter
slawischer Gastfreundschaft willig aufgenommen wurden.
Denkbar sind in der Geschichte solche Hunger Jahre
1395, 1415, 1484, 1507. Bedeutende Züge deutscher Colonisten
ließen sich damals auf polnischen Boden nieder, welche Gutsher-
ren als die Kmita's, Ligęza's, Firlej's, Szafraniec's, Pilecki's,
Stadnicki's u.s.w. überließen diesen Ansiedlern große Länder-
strecken, versahen sie anfänglich mit Nahrungs, Geräthschaften

und Baumaterial und erwirkten selben deutsche Rechte und
Freiheiten bei den Königen. – ~~Überhaupt ist~~ dieß und bleibt bis jetzt ein alter
Gebrauch, daß Leute da immer dorthin ziehen, wo sie ihre
Nahrung leichter finden. Dieß lockte kommende Bewohner des weit
entfernten und ~~vom Meere getheilten~~ vom Continente durch
Meer getheilten Schottlands zur Ansiedlung in Polen; dieß
bewog viele Bewohner des übervölkerten Schwabenlandes
ihre Heimath zu verlassen und eine neue aufzusuchen, dieß ist
auch die wahre Ursache daß wir heut zu Tage ganze Schwärme Deutscher
Colonisten nach den öden Steppen Rußlands und den brachlie-
genden Prärien Nordamerikas wandern.

W księgach rękopismów pozostałych po ś.p. Józefie [illegible]ickim, rękopism ten krótko tylko wspominamy: Prawo Magdeburskie. Zawiera on kart półarkuszowych 155, z których dwie ostatnie nowo dołożone. Papier biały, gruby, średniego formatu, półarkusza 11 cali długości, 8 szerokości. — Filigran papiera jeden tenże sam w całym rękopismie; kształt jego podobny do herbu Pomian: głowa [illegible]ola, w środku niej stoją dwie linie kończące się u góry w kształt korony. — Rękopismo to w dwóch kolumnach dla się pisane całe jedną ręką, charakterem gotyckim, atramentem nieco teraz zżółkłym. Litery początkowe, to jest ~~[illegible]~~ rozpoczynające okres z pierwszym wszędzie opisywane i poniżej dopisane farbą czerwoną wpisywane; kształt ich bardzo starożytny, jak to z załączonych podobizn widać. Karty nie liczbowane, zdaje się że 7 kart wydartych jest [illegible] zakończeniem, czy jednak wszystkie były zapisane z niczego wnioskować nie można.

Oprawa starożytna, podobna zupełnie do wszystkiej oprawy pierwszych druków; deseczkami zwite na [illegible] mianie oprawne w deseczki bukowe, oklejane skórą, na której wyciśniętemi potrójnemi liniami naznaczony krzyż skośny od jednego rogu okładki do drugiego, równoległobok jeden równolegle do boków okładki, a drugi w kształcie tak że rogi jego środków boków pierwszego sięgają. Lecz najciekawszą częścią oprawy są ozdoby mosiężne po środku okładek, po rogach i klamry do zamykania. W środku na

kwadratowej

kwadratowej blaszce wznosi się gwiazdka około któ-
rego wśród floresów znajduje się charakterem go-
tyckim umieszczona na krzyż cztery razy litera L
na każdym listeczku zaś w podobnymże charakte-
rze czytać można wyrażenie CCCCL. Z tego wnosić
by można, że liczba ta znaczy 1450, oznacza rok
wykopiowania. — W całym tym wykopiowaniu znaleźć
nie można napisu, któryby autora lub pisa-
rza domyślać się dawało. Na pierwszej tylko kar-
cie, pismem nierówno późniejszem, bo jesz-
cze z końca 16go, to niechybnie już z początku 17 wie-
ku napisano: Joannis Andreajowicz Consulis Lub-
linensis et [illegible] - - reszta wytarta.
Tytułu nie ma żadnego — a manuskrypt ten
składający się z pewnych rozdziałów w polskim
i łacińskim języku, poczyna się na pierwszej kar-
cie temi słowy:
Sequuntur jura que solus Deus dedit populo
Israhelitico per Moysen. Locutus est dominus
Moysen dicens, hec sunt judicia que proponis
populo meo etc (Obacz podobiznę N 1)
Przy końcu trzeciej stronnicy: De maleficiis verum
Na stronnicy 4tej. Sequuntur jura judeorum
construenda per serenissimum Principem ac dominum
Kazimirum Dei gratia Regem Polonie privilegii
sui impensis sigillis roborata. Przywilej ten
dany przez Kazimierza Wiel. w Archiwie [illegible]
[illegible] sub anno [illegible] Milesimo tr[illegible]
tesimo

trzeciemi VIJ (oczywiście błąd poprzedzającego)
jak na wstępie mówi: Judeis nostris in civitate
Lamburga et tota terra Russie constitutis coram
statuta et privilegia que a nobis obtinuerunt
de verbo ad verbum sicut in sequenti conti-
nentur serie duximus declaranda.
Statuta te zajmują kolumn 12 wraz z potwier-
dzeniem przez Władysława Warneńczyka 1442 in
crastino Sti Michaelis Archangeli na prośbę jak
się wyraża: Judeorum nostrorum Lamburiensium
fidelium camere nostre servorum. Zdaje się
że i tu przepisywacz źle czytał i że ma być
Lamburiensium to jest Leoburgiensium - gdyż i
przywilej dany, ile da się z niewyraźnego - a
raczej nieznanego pisma wyczytać - Actum
Lamburie &c - Przywileje te porównane z
przywilejami Żydów danemi przez Bolesława
Wielkopolskiego r. 1264, a potwierdzonemi przez
Kazimierza Wiel. r. 1333, a przez Alexandra Króla
w Statut zajętemi, różnią się w prawdzie zna-
cznie co do porządku i wysłowienia, mniej co do
istoty - po nich na stronnicy jedynastej:
Sequitur Juramentum Judeorum quod scriptum
in lege Imperatoris [illegible] hec verba. - Na stronnicy
12tej sequuntur jura que solus Deus dedit populo
Israhelitico per Moysen ut in[illegible] jest to tłumacze-
nie polskie 15 rozdziału aż do Kazimierzowskiego
Statutu, tłumaczenie to zajmuje stronnic 6 czyli
kolumn 12. - Pierwszej stronnicy tego tłumaczenia

na stronnicy 19tej Sequuntur statuta ex utraque parte
Bug venienda — których wstęp Nos Judices omnes
et singuli, Serenissimum D. Casimirum Reg. Pol.
Mag. Duc. Lit. Russiae, Prussiae dominum et heredem
Dominum nostrum gratiosissimum dati, deputati et ele
cti ad conventus seu ad colloquia jam per nos in
Sczokale (Sokal) per prius celebratos similiter in
Orzylow et Iwaczow, tactos et siginatos [illegible] nos.
conclusimus, decrevimus & — jest to w dwóch
artykułach postanowienie względem złodziejów i
więźniów z jednego brzegu Bugu na drugi uchodzących.
Te tak zwane Statuta zajmują stronnic 3. —
Dalej na stronnicy 22 — sequitur Registrum
Privilegiorum seu materiarum rerum in isto libro
per ordinem scriptum et quodlibet Privilegium ha,,
bet post se suum responsum super materiam suam.

Podobizna tej stronnicy pod L. 3.-

Pytania te czyli regestr ten po polsku cały wyjęty..
ważny każdego pytania tytuł łaciński — zajmuje
kart 12 czyli stronnic 24.
Na stronnicy 45 - po przedmowie t. Leonarda Sequun
tur Wyllkiera Civitatis hujus, (z których jedna
rzecz niewidać czyta dla którego miasta ta Wilkiera
ułożony —) zajmuje stronnic 6. pół czyli kolumn
13 — 15, potem tego Wilkiera Sequuntur
questiones per diabolum propositae contra
Christum, (scienti [illegible] tolius quod Christus hominem
vellet liberare a potestate sua ; mortem suam quale
[illegible] voluit ostendere quod hoc Deus facere

[illegible] {22

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

80 a wyę wyższą [illegible] -

Poczętek tobie [illegible] przeczu

Przyiacielsky poklon naprzod myly my

przyiacyele. pytalyscze nas o prawo za

[illegible] gdy mązczyzna poy

myie zoną a dzyeczy z nyey wyjanyge

na swem gydaczem (dzyeczyn) gymye

[illegible] przydzye [illegible] mnyey

[illegible] wyzczey [illegible] a then

thako mąz umrze y zostawy [illegible]

dlugy y dzyathky co lath nye maya

y [illegible] albo czwyrthy mąsza albo

TT [illegible] gynego przyrodzonego [illegible]

albo [illegible] a thego umarlego

zona poymye gynego męza then

mąz do swey prawy [illegible]

[illegible] gdy wyjano czo gyey [illegible]

nowal

umarlo maci y ostal gey wyanc
wymowa thy Opiekalnych mowy tlyem
a they zemye wyenye y them tho dludze.
y tho wyznawam przed prawem
yako tnye rzecz w robye ma. Ale
ya nyeczyem maly tha mocz sprawe.
Dacz gey tho wyano z gymyenya
thych tho dzyeczy gdysz gey nyeczya
nowano przed prawem y thesz thych
dzyeczy then czlyt maya yz blyzsy
ny Ktthemu przez przyczyaga gyczna
rąką yze gych oczecz nyez nye
wianowal gych maczyerzy y tesz
dzyeczy lath nye maya gych odzya
le wyznawacz albo nyewyznawacz.
Acz yedn then opyekalnik ma moczi
y mocy ostl... thych dzyeczy tho
wyano dacz
Ale tho mo mawa maczyemy
nyepyasnyey z naydburku gdy
opyekalnych sprawa obeymye
dla dzyeczy co lath nyemaya.
tedy

ma może długy foldrowacz y dacz
y naclaszycz długy wszythkym oby
czajem yako by mogły wszynycz
thych tho dzyeczy gdyby latha nyemy
pnetho czyeklaczny(ch) może długy
placzycz o kthorych wye iż gymye
nya thych tho dzyeczy czo kthó
rych nyeczye może wyedacz
vnamynacz albo onye przypadkow
sprawa wszelkiej czthe dludze
czyeklaczny(ch) A bądzely vnamy
nan — musy then dług placzycz
y then nyeczyeszczye wyano
wydawczego gymyenya gesthly
czo thako wyele yz gye thesz
thako wyanowal sprawa —
Daley gescżcze nas pyszą(c)

z nastepuyą Ortelyą ~~cztheryn~~ Polskich ~~Sequunt~~
Płych Ortelyach ~~Ortelegia~~ ~~Juris~~ ~~Magdeburgiensis~~ qua in rē
Ortelegia Juris Magdeburgiensis qua in rē
data sunt et sententiata primo et
principaliter. – dzyennych Kart 56 —

Wielkie liczba sentencyi i dekretów jest
sądów miejskich ławniczych poczynająca
się od słów Nos Consules civitatis Sandomi-
ris dicimus vobis super eo sententiam &c
znajdują się jednakże między niemi podo-
bne wyroki — Sądu Civitatis Sandomir-
iensis — i Civitatis ~~[illegible]~~ Lublyn — w których
z nich — Iuris supremi in [illegible] [illegible],
Castri Cracoviensis — a niektóre jak się
zdaje z samego Magdeburga poczynające
się od słów: Nos scabini de Magde-
burg . . ostatnie karty tych ła-
wniczych Privilegiów wydane —

(Z przywilejow biskupstwa lubuskiego

p. 11 Wladislaus dux Poloniae ksiąze kaliski cum uxore Hedwige et filiis Primizlo et Bolezlao (Przywilej 1232)

p. 15 Przywilej: Ego Wladislaus [illegible] odonis filius dux de Kalis 1207 zapisuje klasztorowi lubuskiemu wspomniana tu zona jego: Lucia uxor Vladislai (więc nie Jolanta?) oraz Zbyslawa i Lypoltus Zbyslavae filius (jakaś księżna szlązka lub może matka Odonisza)

p. 35. Granice Polski: Podług dyplomatu 1336 kraina lubuska graniczyła: od Warty (czyli tak zwanej Koteni) rzeki poczynała się szła koło Rudki (wieś Renden w Marchii) jeziora Wandern to granica od Poznańskiego – ~~ku połudn~~ [illegible] dalej koło rzeki Sprei

Fryderyk III Sesselman 1455 +1483 – Liborius von Schlieben 1484 +1486 w [illegible] linie – Ludwig von Burgsdorf +1490 – Dietrich von Bülow +1523 Georg von Blumenthal +1550 – Jan VIII Horneburg +1554 – Joachim Fryderyk margrabia brandenburski złożył 1598 biskupstwo

v. Wohlbrück Siegm. Wilh.: Geschichte des ehemal. Bisthums Lebus und des Landes dieses Namens. 3 Thln. Berlin ([illegible]) 1829–1830. 8°. 6 Thlr.

Grimizlava ducissa Poloniae confert fratribus ecclesiae beatae Mariae de Suleow castores in Pylitia per eorum territorium a fluvio Cherna usque ad rivum Bloga per utramque ripam perpetualiter possidere. In die beati nicolai in Cracovia Anno 1227 Epacta 2 Indictione 15 Testes: Yvo cracov. episcop. Casimirus filius ducis Conradi, Nicholaus cancellarius, Gregorius decanus S. Floriani, Theodoricus abbas de Andreow, Gregorius abbas de Vitovia, Mathaeus subcancellarius, Pacozlaus palatin. cracov. et sandomeren. Marcus castellanus vislic. Virtsiferus cracoviensis pincerna. Grezlaus dapifer sandomeren. Myculo castellanus de Rospira Getko subcamerarius Petrus filius Pauli de Campin.

Themis polska 1829. T. VI. 2. 3. H. 417.

Michael wlavensis episcopus cum capitulo ecclesia S. Maria Wlod. veteris villam Burchowicz commutat cum Abbate Willermo de Sulejow pro predio dybolin ratiohabentibus duce Conrado cum filiis suis Boleslao, Kazimyro, Semovito, Zemomislo. Acta 1231 in solempnitate paschali agente festum duce Conrado cum duce Logizlao in villa Sguyrz

Themis polska 1829 T. VI. Zesz. 3. H 419

Conradus Cracoviae et Lanciciae dux confirmat limitationem villae Lybo: cin fratrum cisterciensis ordinis de Suleow factam inter villam Barovice conventi de Vittov per Dooriscum camerarium nostrum. Act. 1242 mense Majo.

Themis pol. 1829. T. VI. 2. 3. H. 421.

Nicolaus judex et Michael subjudex ...ensis in Rava feria 5a post diem S. Petri et Pauli 1370 adjudicant piscinam inter fil. ... Preczslao proposito de Yerzew quam Andreas cum fratribus haeredes de ... Wola pretendebant. - Praesent. Sawardo vexillifero ravensi, Clemente subvenatore Pakoslao haerede de Konniwna, Rosslao haerede de Kurdwanow, Jacobo plebano Ravensi.

Themis pol. 1829. T. VI. 2. 3. H 422

Petrus de Solcow judex et Janussius de Hechnica subju-
dex terrae sandomir. confirmat divisionem inter Petrum
haeredem de Barkowice (cui cessit: Barkowice, Wyszgow,
Stawkow) et Christinum de Barkowice (cui cessit haereditas
in terra syradiensi) Radomiae feria 6a in colloquio generali
post festum Epiphaniae [illegible] 1418 present: Johanne de
Szczekoczyn lublinensi, Clemente radomiensi, Wierslao
Wojniacensi castellanis, Szafino de [illegible] Kyge, Andrea
de Zelechow, Stanislao de Zborowa.

Themis pol. 1829 T. VI Z. 3. St. 424.

37

Dziesięcina snopowa była podług prawa polskiego, a ossepowa podług niemieckiego („Solutio decimae quae more Polonorum in campo solvitur" Przywilej Henryka I biskupa lubuskiego z r. 1235. Wohlbrück I p. 68.

W mieście płacono podatek od dworzyszcz (census arearum – Wurtzinsd)

iktadem.

hugą cesarstwa

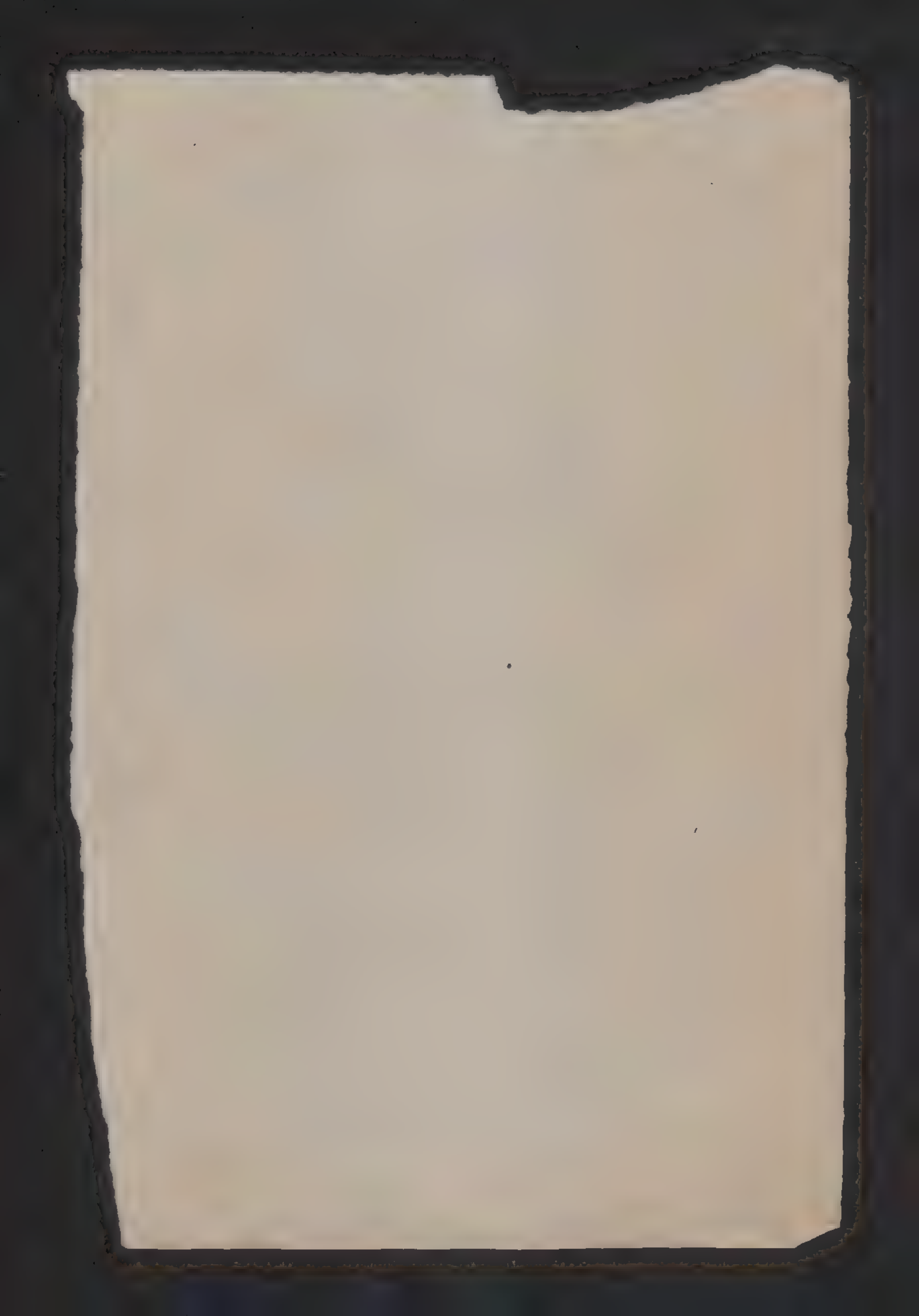
tniego. Krakowie

Karola Jawrzeckie"

in-16.

Henricus dux Cracovie et Silesiae ne [illegible]
comiti [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] in sylva [illegible] fluvios
[illegible], Dunajec et Dunajec niger,
[illegible], [illegible], [illegible], [illegible],
[illegible], [illegible] cum his conditionibus
quod utuntur [illegible] [illegible] in [illegible]
[illegible] excepto jure ducali hoc est [illegible]
[illegible] et membrorum mutilatione
[illegible] na prawem niemieckim pan a [illegible]
[illegible] scultetus. Datum in [illegible]
[illegible] Bolesław w Krakowie 1251 na prośbę
[illegible] opata [illegible].

[illegible] [illegible] Zerna [illegible] [illegible]
[illegible] Bardosy [illegible] [illegible] 1802. 4°
[illegible] 1370.
[illegible] [illegible] [illegible] 1366

Prawo niemieckie.

Bolesław prędyk Klemensowi z Ruszczy confert castores inter metas patrimoniorum ipsius in utraque rippa Vislae possidendos. 1253. Paprocki Herby p. 11

militis Vartislai)
Konrad tże Mazowiecki wsie (Slepowroni Strachowa Drozdzino, Wola in districtu ciechanoviensi de jure polon. in jus teutonicum transfert. 1224. Varsoviae. Paprocki Herby st. 313.

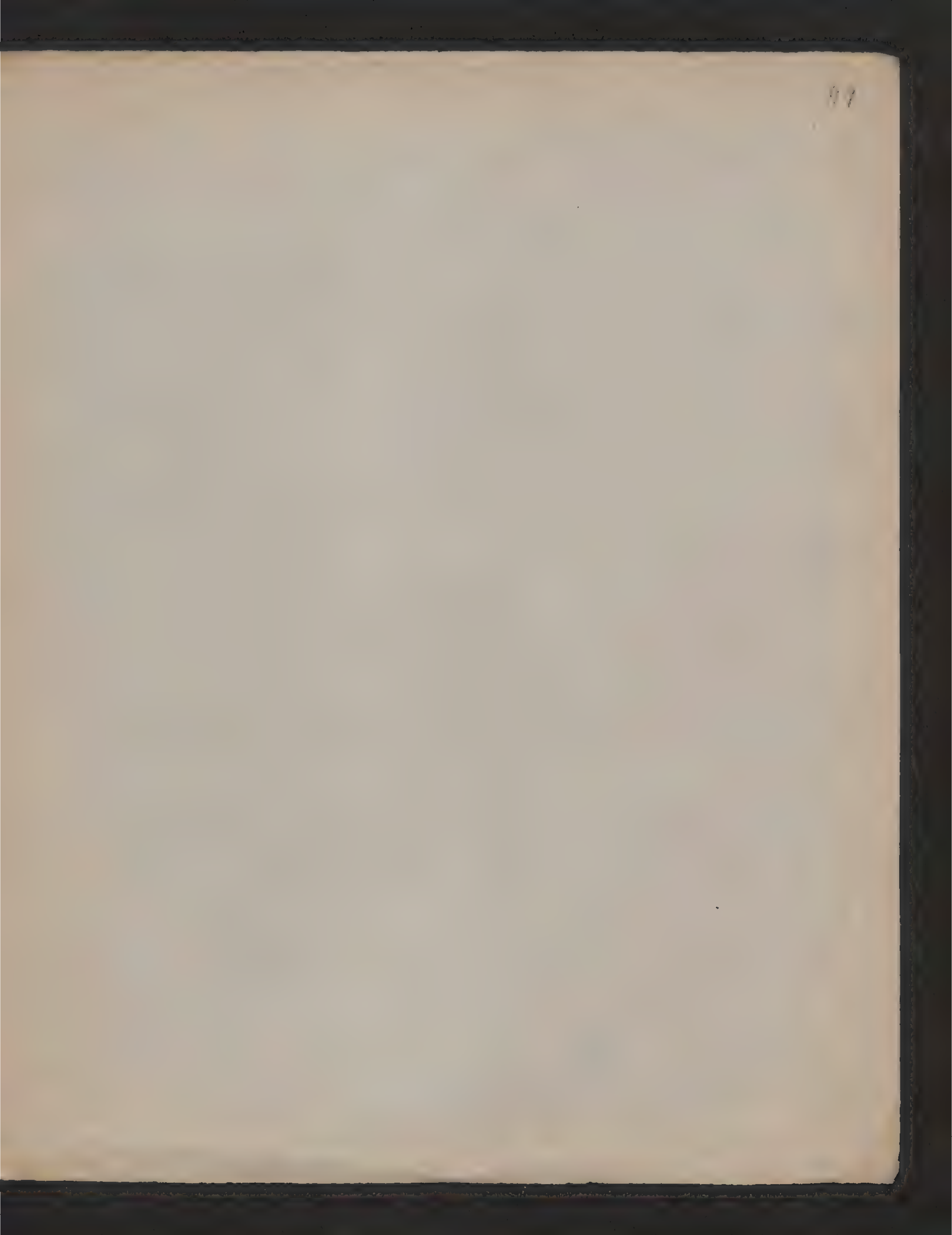
Krakow 1257

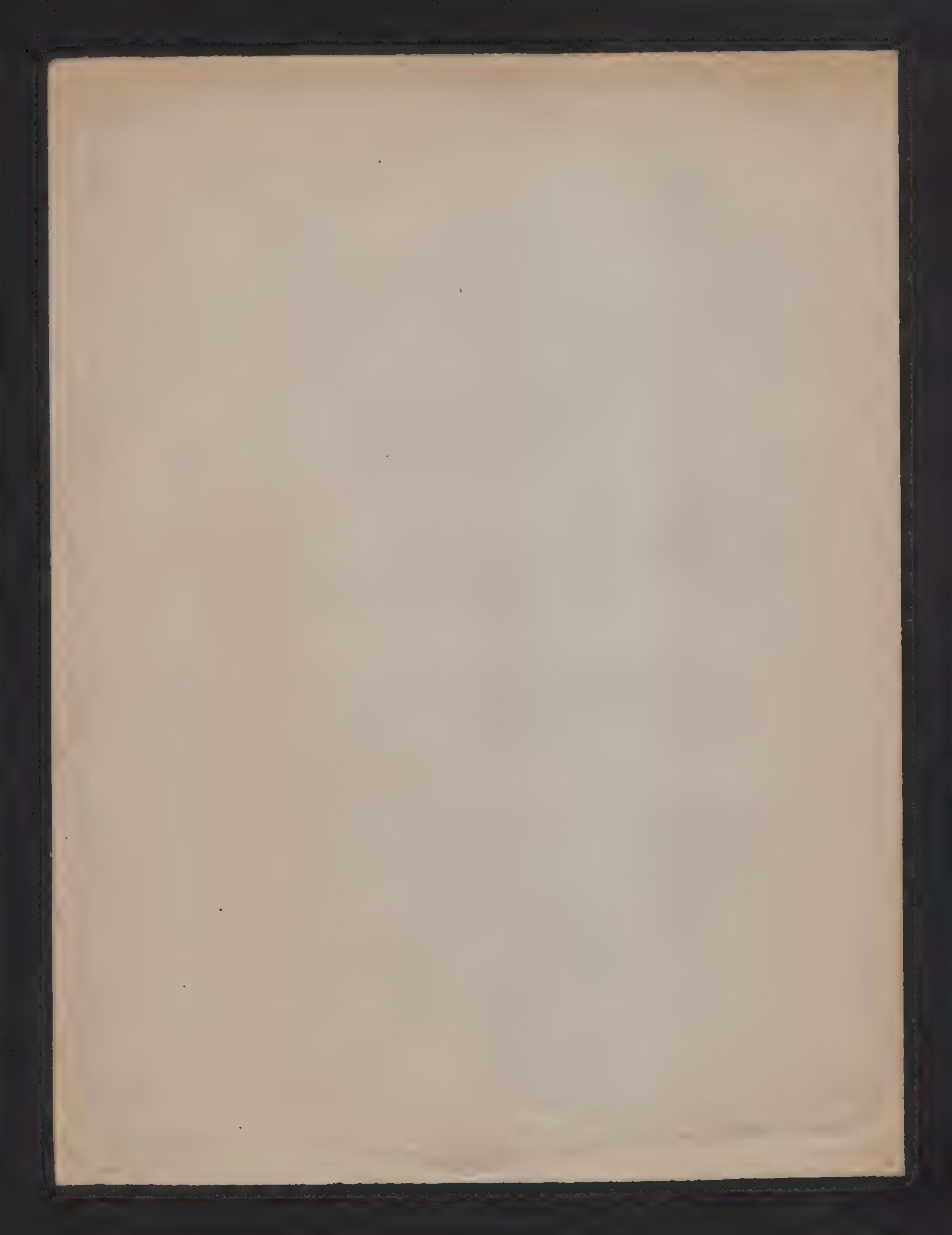
Boleslaus dux Cracovie et Sandomirie ...
in Colloquio juxta villam Coposina 1257 No=
nas Junii .... intendentes locare civitatem in
Cracovia et homines inibi de diversis climatibus
congregare .... eo jure eam locamus quo et
Wratislaviensis civitas est locata ut non
quod ibi fit, sed quod ad magdeburgensis civita=
tis jus et formam fieri debeat advertatur, ut
si quando de hoc dubitatum fuerit ad jus scrip=
tum a dubitantibus recurratur..... advocatis
nostris Gedeoni dicto Stylvoyt, Jacobo quondam
judici de Niza, Dethmaro dicto Wolk ... promit=
timus observandum, quod omnes cives ... infra
sex annorum spacium nullum censum ... nobis
dare ... debeant de personis vel locis suis....
... de cameris ubi panni venduntur, et de Came=
risi de cameris ubi panni venduntur, et de Came-
ris Institorum que Crami vulgariter appelan=
tur: de quibus postquam ea nostris sumptibus
... edificaverimus: quinque partes census ad nos
devenient.... advocati vero praedicti sextam par=
tem hereditarie percipient in eisdem hoc tamen
non ex jure sed ex nostra gracia speciali.

Po upływie 6 lat z każdego placu (area) płacic
mają książęciu pół łuta (lotti) srebra wagi niemiec=
kiej. Advocati finita libertate in dicta civitate
sextam curiam de omnibus perpetualiter et libere
[illegible] rzeznikom piekarzom i szewcom [illegible]
[illegible]) wójt może wyznaczać kramy (staciones) od
[illegible] żadnego czynszu płacic nie będą na zawsze
[illegible] zją wiecznie posiadać szlachtuz (curia ubi
[illegible] mactabuntur) za miastem od którego nic
[illegible] nie będą. — Wójci na zawsze od cła w całym

(Przywilej ten drukowany najprzód w Miscel=
lanea Cracov. II p. 63-66; poprawniej
zaś w Index lectionum crac. univ. 1817/1818.)

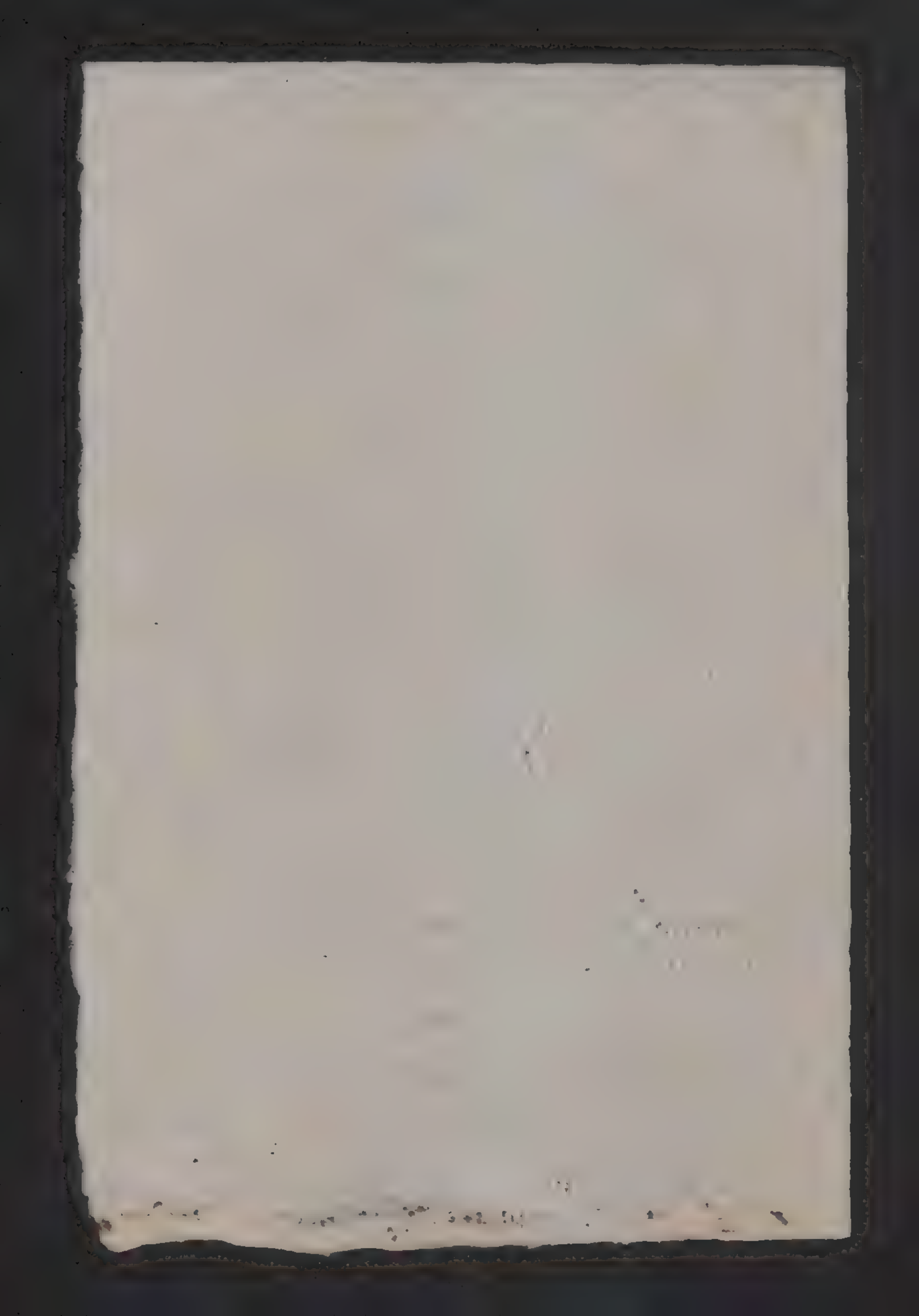
Księstwie jadąc z towarami uwolnieni będą od cła książęcego reszta zaś mieszczan na lat 10 tylko — Obiecuje Wójtowi i mieszczanom iż im żadnego innego wójta (advocatum) ani sędziego ani generalnego nie narzuci, tylko jeżli potrzeba będzie dla załatwienia jakiej sprawy albo sam Książę albo kogo z swego ramienia pośle na jeden raz tylko — Do rolnictwa (pro arature) i na pasze (pro pascuis) nadaje im wres obszar (territorium) leżący między miastem Rybitwy i tem a rzeką Prądnik oraz między wsiami Rybitwy i Krowodrza do biskupa Krakowskiego należącą — Nadaje im młyny na tej rzece będące; dwa młyny książęce, młyn klasztoru Miechowskiego i młyn klasztoru Andrzejowskiego oraz pozwala inne młyny stawiać byle księciu od każdego koła (rota) wszelkich młynów płacili czynszu rocznie i ferton srebra — Nadaje wolne rybołówstwo na Wiśle począwszy od wsi Zwierzyniec aż do klasztoru Mogiły — Pozwala na Wiśle wystawić 3 młyny wójtom tylko i młyn ma być dla Księcia i w nim mają mleć mąkę na potrzebę dworu Księcia — Gdyby więcej młynów tamże stawiać chcieli, od każdego koła (rota) księciu będą półgrzywny srebra rocznego czynszu płacić — Nadaje miastu las nad Wisłą zwany Chwaczymech — Conferimus dictis advocatis 30 mansos franconicos liberos ab omni solucione servicio, et iure ducali — Gdy mieszczanin Krakowski jakiego Polaka (Polonum) z dyecezyi Krakowskiej pozywać będzie ma także Polak przed sędzią polskim (coram Poloni judice) odpowiadać, a mieszczanin pozwany przez Polaka ma przeciwnie odpowiadać przed Wójtem (Advocato) — Niewolno przyjmować na mieszczanina chłopa (adscriptitium vel etiam Polonum liberum qui in rure hactenus habitavit) z dóbr książęcych, kościelnych lub innych aby te dobra nie opustoszały — Do wojowania kogo za granicą księstwa (ad impugnandum aliquem vel ad resistendum alicui) niewolno z miasta wysyłać — Mincarze (monetarii) mają biskupom Krakowskim [illegible] dziesięcinę (de [illegible] de moneta) =

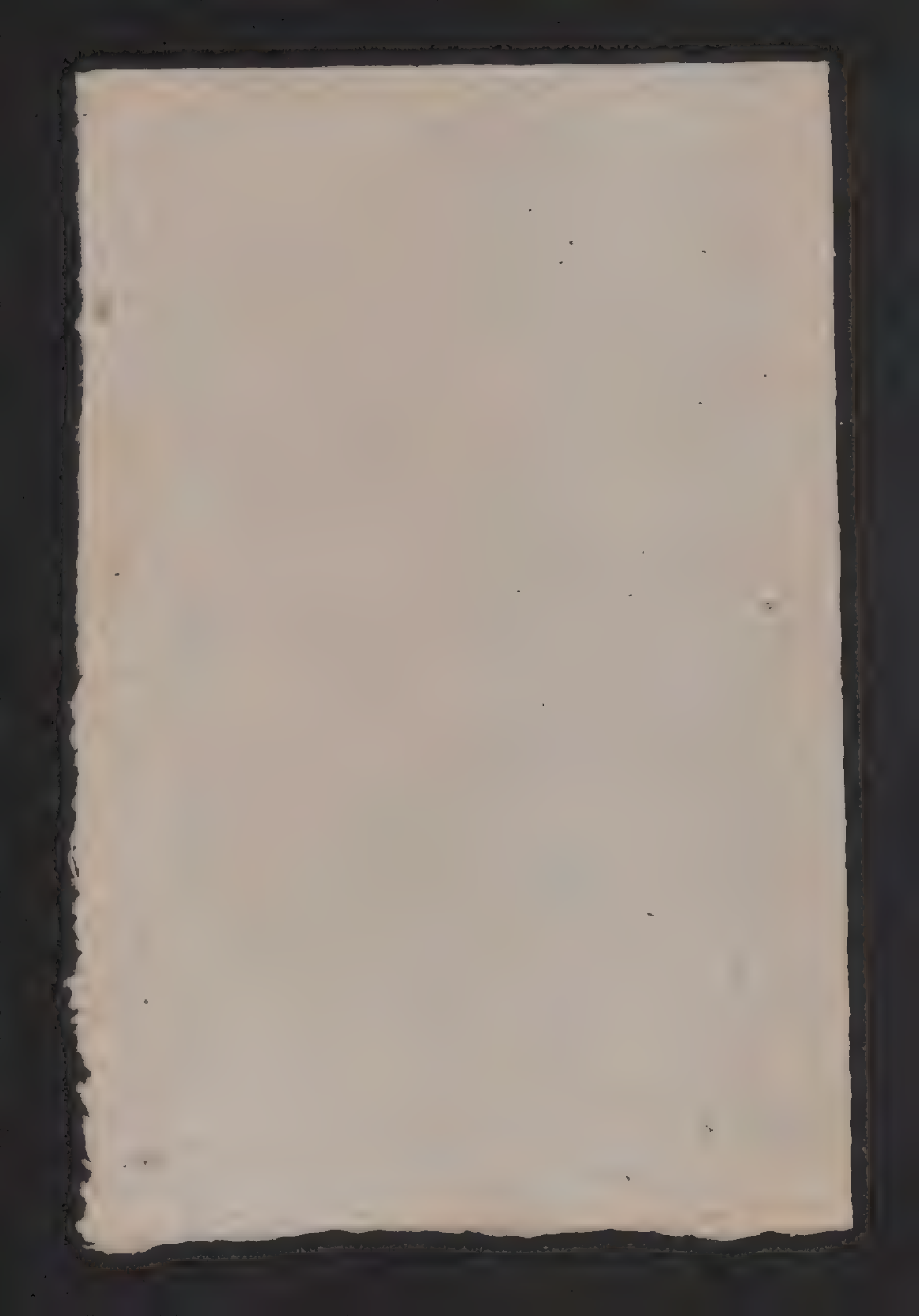
Boleslaus cracoviensis et sandomiriensis dux „pro remedio felicius animae patris nostri clarae memoriae illustris cracoviensis et sandomiriensis ducis Lesconis et incolumitate nostra et nostrae genitricis Grimislavae et Cunegundis nostrae generosae consortis"... constructo per nos de consensu illustrium principum fratrum nostrorum Kazimiri Lanciciensis et Cujaviensis et Semoviti Mazoviensis ducum et venerabilis patris Prandotae Dei gratia episcopi cracoviensis, nec non et de totius ducatus nostri consensu baronum, fundato et constructo monasterio ordinis sanctae Clarae in oppido nostro Zawichost pro sustentatione sororum ejusdem ordinis ipsum monasterium praediis, proventibus..... duximus dotandum..... Datum in Corczyn Anno Domini 1257 sexto Nonas Martii; Praesentibus testibus his illustribus Kazimiro Lanciciensi et Cujaviensi, Semovito Mazoviensi ducibus, Janussio gnesnensi praeposito et cancellario Kazimiri, Fulcone cracoviensi et sandomiriensi cancellario, Nicolao cracoviensi, Signevo sandomiriensi, Abrahamo mazoviensi palatinis, Bogufalo sandomiriensi, Bronisio de Betch castellanis, Versone dapifero, Sulislao agazone sandomiriensi et aliis quam pluribus clericis et laicis"

Oryginał w archiwum klasztoru Franciszkanek w Krakowie, druk. w wyjątku w J. N. Chądzyński: Historyczno statystyczne opisy miast starożytnych w ziemi sandomierskiej. Tom I. str. 141

Alexander IV pp. dilectae in Christo filiae Salomeae ordinis sancti Damiani .... „Sane te nobis accepimus intimante, quod cum" olim quoddam monasterium ordinis sancti Damiani in loco de Zawichost et hospitale de bonis propriis pietatis intuitu duxeris construenda, tamen considerans quod sorores in monasterio ipso degentes, non poterant ibidem propter Tartarorum incursus absque gravi personarum periculo remanere, quoddam aliud monasterium in loco qui Lapis Sanctae Mariae vulgariter nuncupatur, cracoviensis dioecesis cum hospitali pro evitando hujusmodi periculo construxisti; verum cum sorores praedictae ad idem monasterium dimisso priori loco se duxerint transferendas, nos tuis piis supplicationibus favorabiliter annuentes ut praefatae sorores eisdem privilegiis et indulgentiis nec non libertatibus et immunitatibus eis ab apostolica sede concessis gaudere valeant, quibus gaudebant dum in priori monasterio morarentur .... indulgemus ... Datum Sublaci VIII Idus Augusti pontificatus nostri anno sexto.

(Oryginał w archiwum klasztoru Franciszkanek w Krakowie – druk w wyjątku w J. N. Chądzyński Historyczno-statystyczne opisy miast starożytnych w ziemi sandomierskiej, tom I st. 149.

1288 nie płacą dziesięciny wytycznej tylko od pługu biskupom t.j. od małego pługu zwanego radło 4½ skojce srebr. a od wielkiego pługu zwanego pługowe 10 skojc. srebr. (Racz. Cod. [illegible] p. 79.)

1289 Przemysł II wsie Węgielnicy i Łagiewnicy pod Gnieznem uwalnia od danin prawa polskiego narzaz, powoz, przewoz, stroza, podworowe, bove, vacca, ab opole, (podatek gminny) porco, curru foeni, a capete siliginis aedificatione castrorum citatione castri. (Racz Cod. p. 80)

1277 Bolesław (pobożny) ks. polski odrywa wieś Kreroro z opola (vicinia) czyli gminy ~~Kostrzyńskiej~~ [Zedc] i przenosi i przenosi do opola Kostrzyńskiego z prawem niemieckim zaś wieś Górka odrywa od opola Kostrzyńskiego i nadaje jej prawo polskie (Archiw. teolog I p. 361)

1259 villa forensis (w poznańskim) wieś osadzona na prawie niemieckim która miała targi (Archiw teol I p. 476)

1260 (w poznańskim) villam (Zambrsko quondam jure haereditario ad progenitores nostros pertinentem, iterato judicio praesidente duce polonicali jure post trinam citationem per sententiam comitum requisivimus et in posessionem introducti fuimus (Archiw teol. I p. 478)

Voigt Bd. V. p. 262

Vlad. dux opol. vielun. et dom. Russia verspricht den Kaufleuten aus Preußen u. Thorn Schutz u. Sicherheit im Handel u. Verkehr in seinen Ländern u. Gebieten.
1372.

Ludw. hebt für die Kaufl. v. Thorn die bisherige Handelssperre durch sein Reich auf 1372
u. befiehlt seinen Grenzbeamten Burggrafen u. Zollbeamten die Thorner Kaufleute auf der offenen Straße nach Russland frei u. sicher ziehen zu lassen 1372.

Ludovicus rex Ungar. universis castellanis theloneatoribus notificat quod Winricus de Kniprode magister Cruciferorum per legatos suos pro pertractatu viarum securo obtinendo supplicavit, concedit ergo civibus Thorunensibus ab civitate Thorun usque Sandomir a Sandomir versus Russiam et Ungariam per Barnow viis publicis eundi facultatem. In Sandomir sabbato in crastino Conversionis beati apostoli gloriosi 1376. Voigt Codex diplom. III p. 165 No 122.

~~Rzeczy~~walski Alexander Sanok 3.

Ralsp Carl. Krosno 1.

~~Rieger~~ Sigismund Brody 6.

Rogozinski Johan Moszta 1.

~~Rückler Joseph~~ Podgorze 6

47 ~~Roth~~ Ladislaus Sieklowka 6.

58 ~~Steinfeld~~stein Salamon. Cracov. 3.

59 ~~Wisnicki~~ Joseph. Morawica 4

60 ~~Wojcikiewicz~~ Felix Krakau 1.

61 ~~Weger~~ Arnold Lemberg

62 Zaleski Eustach Szczyrek 1.

63 Zajchkowski Joseph Cirzykow 2.

48 ~~Suborow~~ski Ladislaus Krak. 6.

49. Hauser Herman Tarnow 1.

50 ~~Hammer~~ Joseph Krakau 5.

1394 die Rathmannen der Stadt Krakau beurkunden einen mit dem Richter und den Geschworenen der Stadt Kaschau abgeschlossenen Freundschaftsvertrag

Fejer Cod dipl Hung X. 2. 259 [illegible]

1539 Sigismundus I verbietet die Consulen von Krakau von den allgemeinen oder besonderen Landesversammlungen auszuschließen

Prawa miast polskich (Al. Ingeracki) fol. 46.

1362 K. Casimir v. Polen Urkunde über seine Vereinbarung mit dem H. Rudolf IV von Oesterreich bezüglich des Handels der Wiener nach Polen u insbesondere nach Krakau u der Krakauer nach Oesterreich und insbesondere nach Wien u bezüglich der gegenseitigen Forderungen der Handelsleute

p. 92. Rauch Scriptores rerum austriacarum III

Fr. Kurz Oesterreich unter Rudolf IV Linz 1821.

1208 H. Leopold Privil für Wien

"Burgenses nostri qui apud nos Flandrenses nuncupantur"

Oesterreichische Stadtrechte und Privilegien mit Literaturangaben und Anmerkungen von Dr. Ferdin. Bischoff. Wien 1857. Wilh Braumüller. 8° 1 fl 30 x.

Petrus de Vesthmusthow iudex et Nicolaus de Umart subiudex terrae Sandom. general. recognoscit regem Casimirum in Nova civit Korczyn

inter Joannem de Thenczyn castelan. crac et filiastrem ipsius Joan. de Thencz alias de Rabsztyn

citasse pro 80000 marcarum vadii per Relpam polon. vallati inter Andream de Tenczyn germanum ipsius castellani et Consules cracov.

prout litera Nicolaus Kieniazek de Alto vicecamerar. et capit crac. ~~vadium~~ recognoscit reginam Elis. vadium vallatum 80000 marcas inter Consules et Civ. crac et Andream de Tenczyn ut in pace vivant usque ad aventum regis Cracovia feria 5a in Crastino Divisionis Apost. 1461.

Joannem de Tan. cast. crac. consules pro eodem vadio coram rege condemnasse.

In conventione generali in Korczyn feria 2a proxima post festum S. Luciae 1461.

Casimirus M. a domina Wrotzca relicta Stampotc haereditatem sui dotalitii Sadegi vulgar. nuncupatam prope Zarnowiec situatam recepit in commutat. et ei dat in recompensam haereditat. eius regiam Borzycowa prope Sobocziwsko situatam. Zarnowiec in vigil. pentecosten 1360 praes. Stanislao Balosztyn Zavissa sandecensi castellanis Abraham subpincerna sandom. Andrea subcamerario, Andrea subjudice crac. Bozenta procuratore generali.

orig in archiv

f. 337 b. - i Karta

niepotrzebne

U [illegible] gdy [illegible], a [illegible]
[illegible] w [illegible] zrażeniu [illegible] nie mogli [illegible]
[illegible] Słowian[illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] w żupie [illegible] okręgu (nad którem miał [illegible]
[illegible] które w naszą wojnę [illegible] [illegible] a [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] mówi
[illegible] w każdej żupie [illegible] [illegible] tak [illegible]
[illegible] miejsca ogrodzone [illegible] grodzie
[illegible] był drewniany [illegible] murów jak [illegible]
[illegible] [illegible] od [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] łaze [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] były [illegible]
[illegible] służebnicy [illegible], [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] przywileje, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] miasta uprzywilejowane. [illegible] wszystkie tam [illegible]

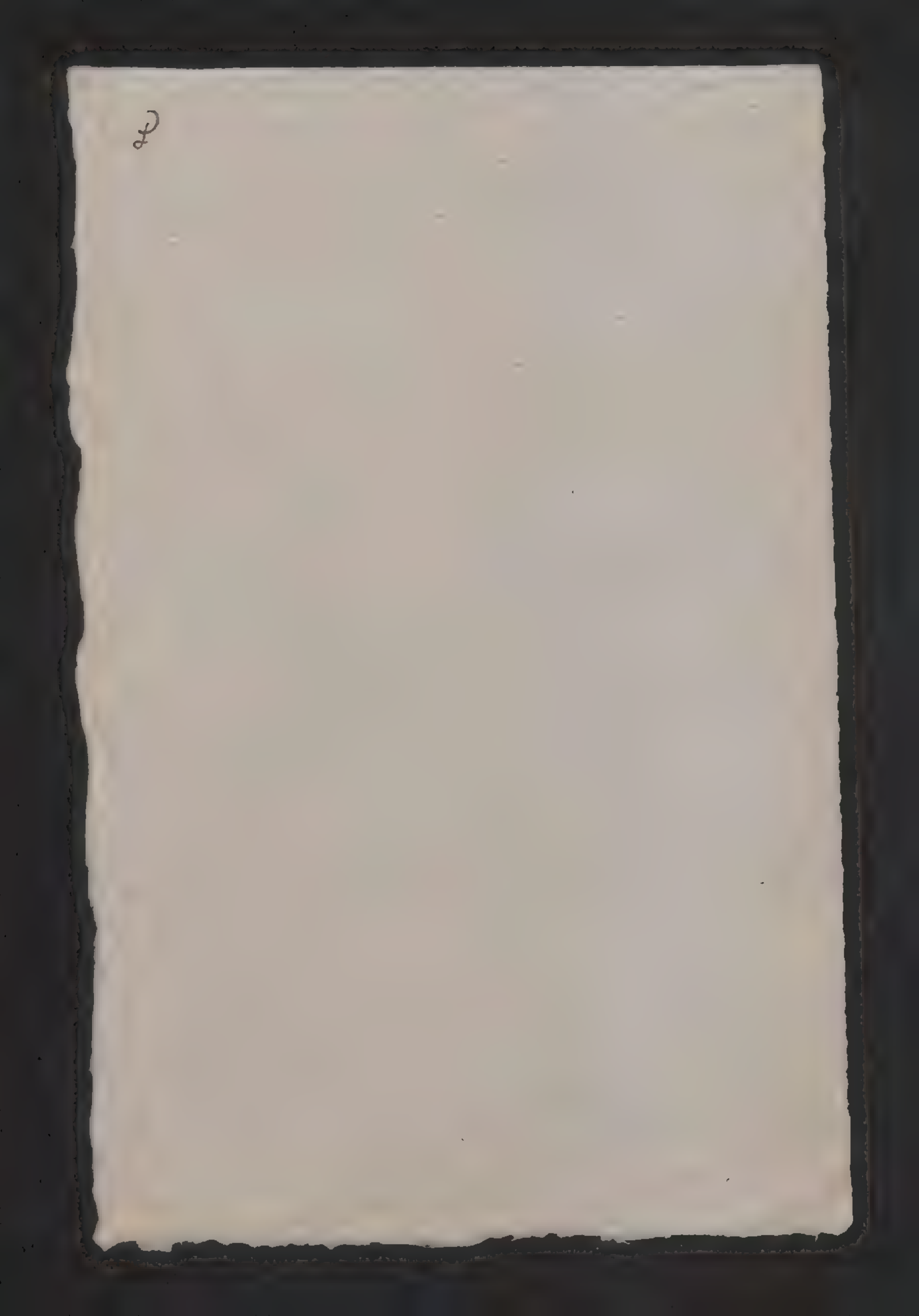
cf. [illegible] I [illegible] [illegible] str. 882)

Prawo polskie   Xiąże wielkopolski syn Władysława

Bolesław dux Polon. 1254 uwalnia wsie szpitala
gnieźnieńskiego S. Ducha   a Podworowe, a Stroza
a Powoz, a Naraz, a solutione (nagłownego) capitis in homini-
bus villarum dictarum, a Prevod excepta sola
ferina (?) recenti quam ad proximam villam
per conductum reducere tenebuntur (żyto lub
mąka ?) a citatione castri et judicii (Nakielski p. 173)

Bolesław pudyk Dux Cracov. 1256 wieś Krampsko
klasztoru Miechowitów uwalnia: nullum Powoz neque
Currus per quos praecipue gravabantur neque Conductus
nisi militaris ab ipsis requiretur, Custodes Curiae
nostrae nunquam dare tenebuntur excepto si nos in
villa eorum stare contigerit. Stationes etiam braxato-
rum et pistorum non debent recipere sed tantum in
transitu nostro panem parare nostri panifices pote-
runt in villa praenominata. (Nakiel p. 176.)

Bolesław pudyk dux Cracov. 1256 dobra klasztoru
Miechowskiego uwalnia ... praedictorum colonorum ara-
tores ac mercenarii et advenae qui vulgariter Sza-
laszij vocantur a servitute exactionis custodiae
quae Stroza nuncupatur et a pensione mensurae
quae Srezna appellatur et a perangariis quae
Podwoda nominatur ... ut Castellanus et Palatinus
Cracovien. qui praescriptas exactiones peti solent et per-
angariam peti solent ... eas non exigant. (Nakielski
p. 177)

<u>Prawo polskie</u> Bolesław pudyk uwalniając wsie klasztoru miechowskiego ... quod Moneta=rius seu Thelonearius Cracoviensis in foro villae nullam jurisdictionem sedendi vadiandi et citandi; denarios suos ponendi vel teloneum a negotiantibus in eodem foro exigendi praesumat. 1259. (Nakiel. Miechov. 180)

Bolesław pudyk 1260 ~~we wsi~~ miechowitom w ich wsi ~~nadaje~~ Chełm nadaje teloneum aby wybierali od wozu cum 2 equis 1/4 scoti argenti (t. j. 20 groszy pol. 10 kr. lm.) a od wozu cum uno equo mediam partem (quartae partis de scoto – czyli 10 gr. pol. albo 5 kr. lm.) (Nakielski Miechov. p. 182)

Bolesław pudyk 1264 nadając przywilej prawa niemieckie-go miastu Skarzeszow (należącemu do miechowitów) ... Castellanus de Radom nullam jurisdictionem habeat in loco dicto judicandi (pro qualicunque causa homicidii sive furti) vel recipiendi strozam vel Theloneum salis praeter teloneum panni ... in foro ipsorum nullus extraneus ven=dat pannos ulnarum, vel sal, vel halecia aut emat cae=ram vel asperiolos seu alias cuticulas ... villicus loci per duos advocatos judicari debet .... si falso reperiatur in ambitu loci maneat custodiae loci munimine deputatus. Absolvimus etiam locum de marca et dimidia ac de omni jure nostrae monetae pertinente et de vacca quam in ad=ventu nostro ratione prandii nostri recipiebamus .... pod=woiones vel equi in Lituanam ducendi contradicantur in

./.

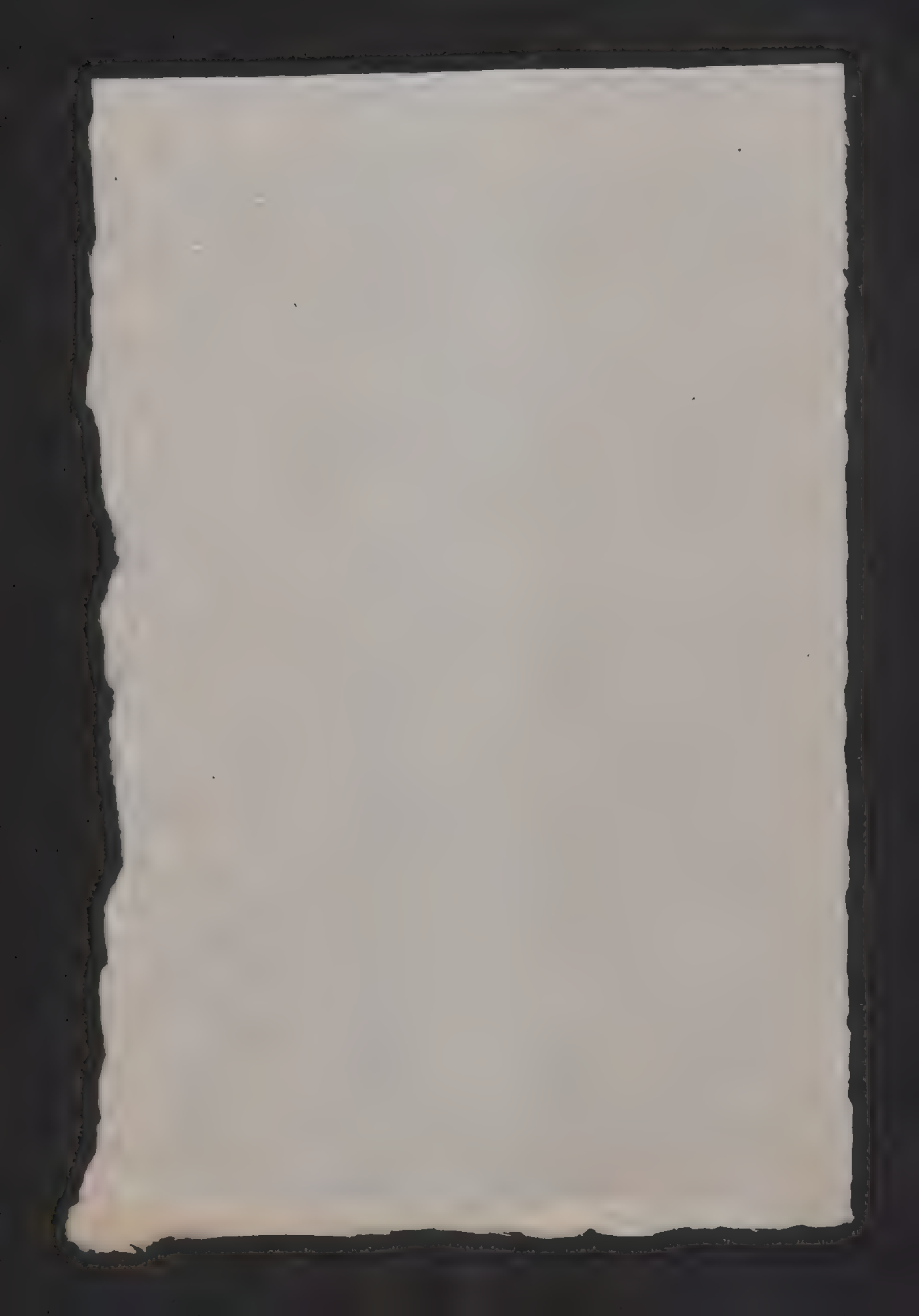
eodem loco ... Relaxamus etiam capita animalium quae pro canibus nostris, sive jecora quae pro falconibus recipiebantur a carnificibus loci ... non eant ad expeditionem neque ad pogon nisi cum fit expeditio generalis (Nakielski Miechov. p. 196)

Przemysł dux Polon. w Gnieźnie 1280 klasztorne dobra bożogrobców w Miechowie liberat ab exactionibus et solutionibus quae ad dominium ducis pertinent videlicet a Naraz a Podwod a Prewod, a Stroża, a Podwozolle, a citatione castri, a bove, a vacca, ~~et~~ a vicinia, ab aedificatione ~~...~~ carceris (może castri ?) (Nakiel. Miechov. p. 204)

Prawo polskie

Premislus dux Poloniae 1290 pozwala Gerardo civi Cracoviensi lokować civitatem Miechow jure teutonico secundum jus Novi fori ma mieć ten advocatus 10 mansos liberos sextam curiam in civitate liberam et 6tum hortum, tertium denarum de judiciis scamna pannum sutorum stubas balneares molendinum, mactatorium (Kuttehoff) de omnibus macellis carnium rocznie do klasztoru Miechowskiego 20 lapides sepi płacić mają — mercatorium ubi panni venduntur, apothecas institorum. Si metallum novum emerserit ma Adwokat prawo posiadać nostro tamen salvo jure et omnimoda portione. Mieszkańcom nadaje de agris cultis 6 annos de incultis 10 annos libertatis a solutionibus polonicis juris: Stacy, Podwoda, Podwodne, Podworowe, a vacca, bove, ove, a cusso mellis, a castri citatione a castellanis palatinis et eorum judicibus — jure teutonico respondebunt — Po skończeniu lat wolności ea tantum servitia nobis faciant quae alii jure teutonico in terra Cracoviensi locati faciunt. Pozwala advokatowi nabo mansos locandi Teutonicos: pozwala miasto fossatis, muris, planciis communiri.

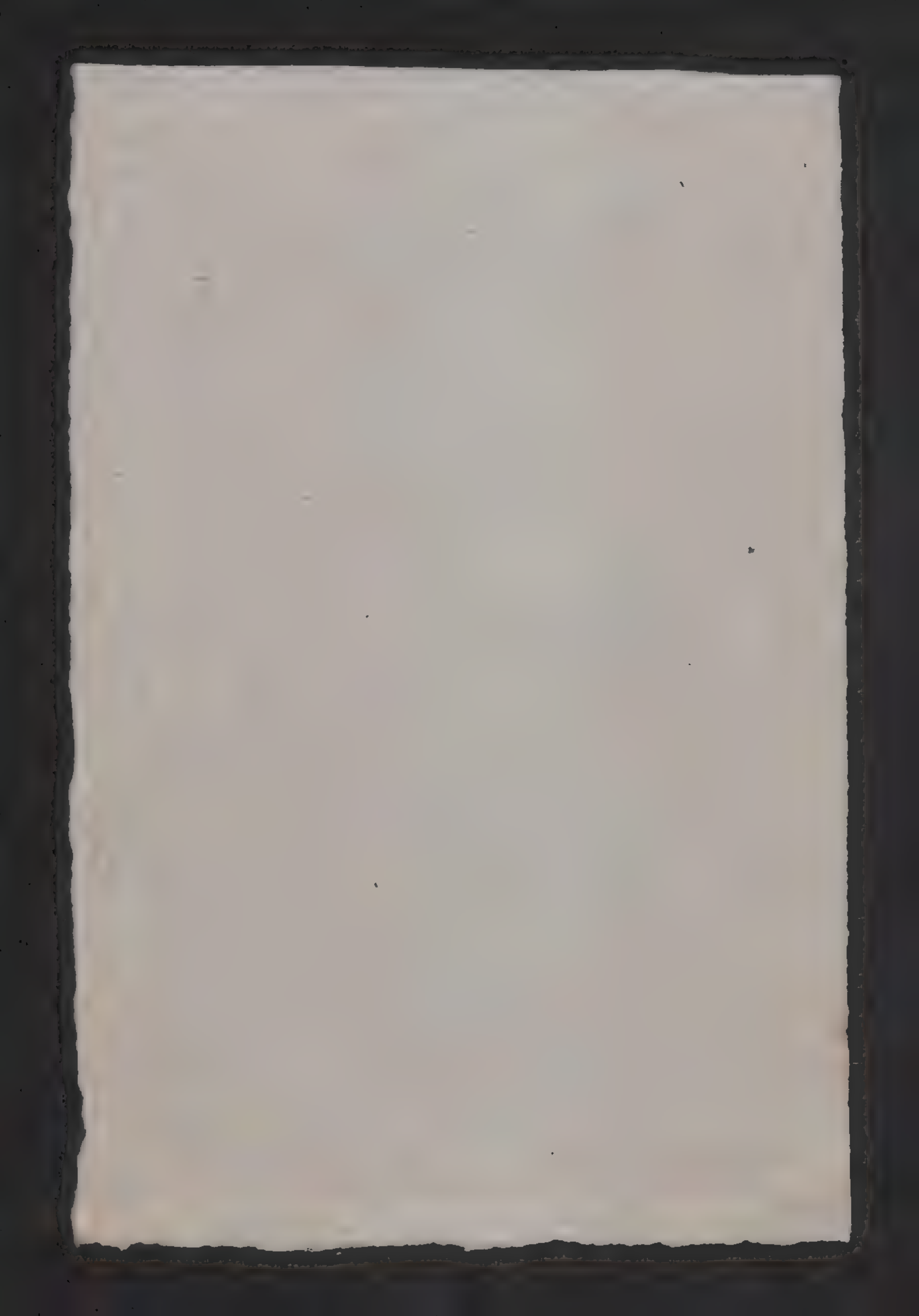
(Nakielski Miechov. p. 214)

Prawo polskie

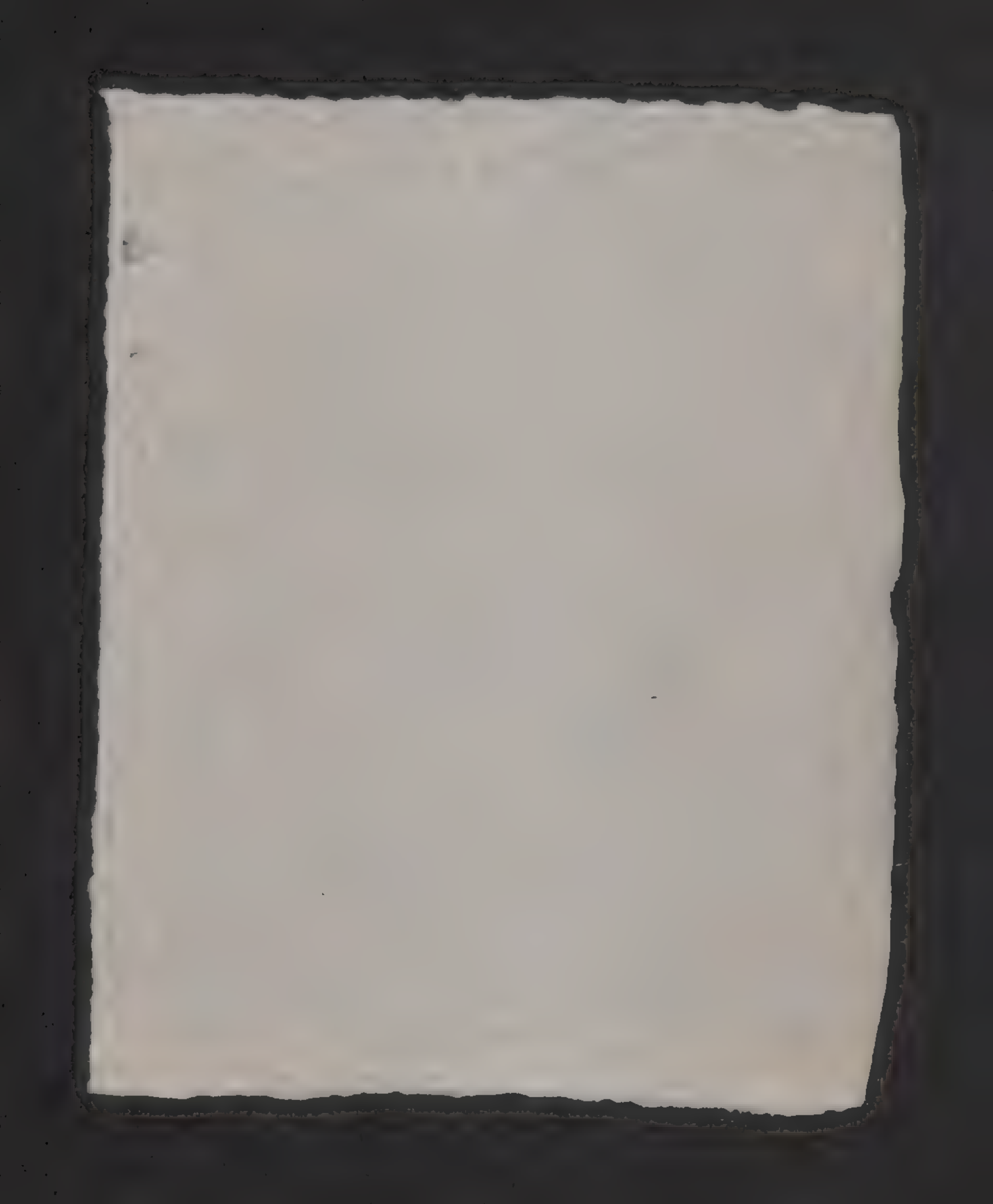
Ludwik Król polski i węgierski uwalniając Klasztor w Miechowie 1381 od danin mówi ... Cmetones seu Robagiones ab angariis, exactionibus, collectis a Szeps liberamus, tantum quilibet Cmeto de manso quolibet seu laneo singulis annis in festo S. Martini 4 grossos monetae polonic. cum una mensura siliginis et duabus avenae pro regia curia solvere tenebitur, atque Cmetones pro curia regali ipsis propinquiori 2 dies in anno (unum tempore messis ad metendum et in horrea reponendum, alterum ad falcandum et in allodio falcata ordinandum) sunt adstricti. Si generalis expeditio extra limites regi esset, homines seu Robagines caritativum subsidium solvant in pecunia item solvant caritativum subsidium quando filium aut filiam maritare aut coronari contigerit. Nullus notariorum seu ministerialium praetextu recolligendae pecuniae nequidquam exigat nisi unum grossum de qualibet villa (na utrzymanie poborcy ?)

(Nakielski Miechovia p. 317)

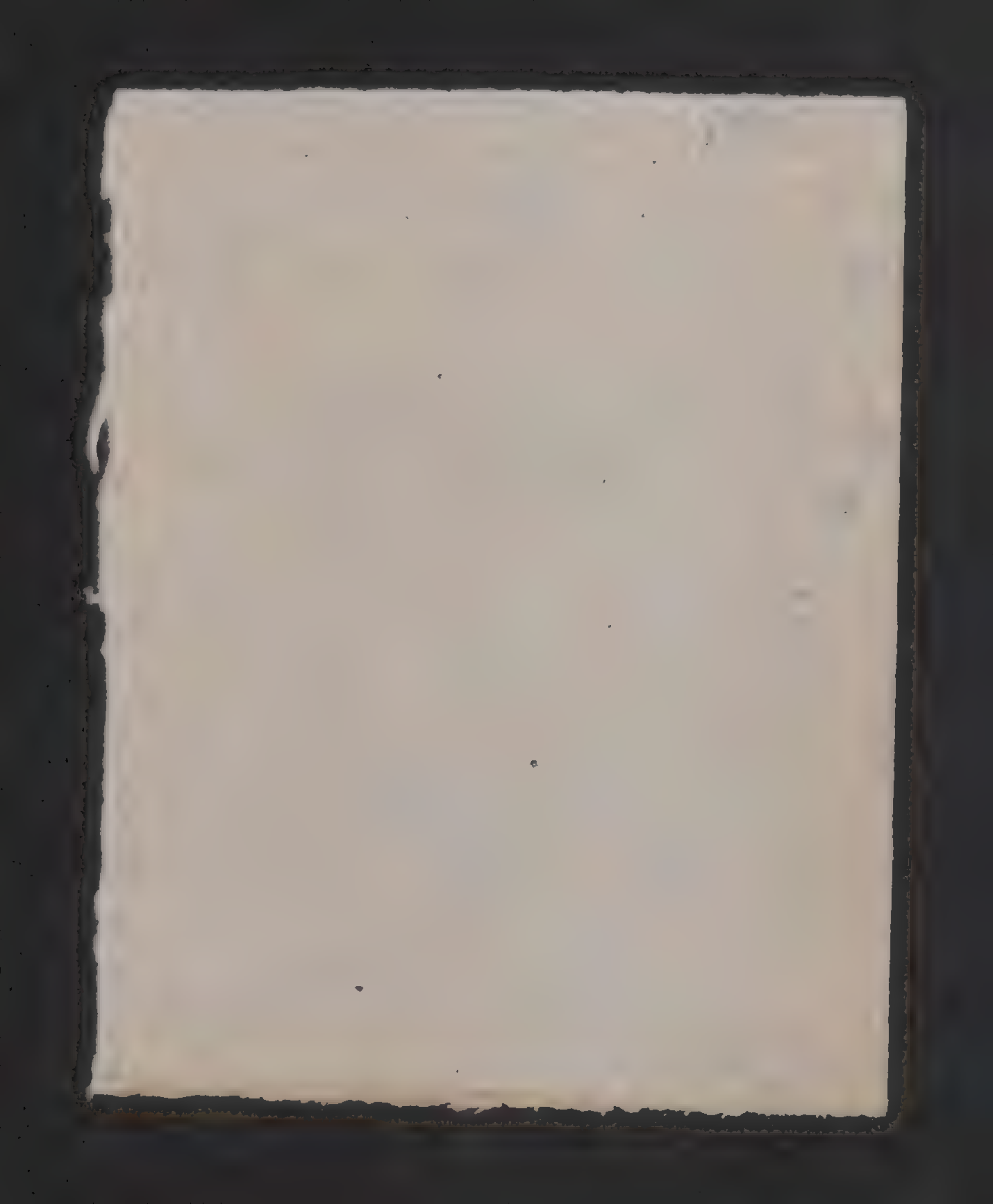
Prawo polskie

za Kazimierza Wielkiego rozróżniano
jeszcze wsie szlacheckie (villa praedia
militares) z tym obowiązani byli wycho:
dzić zbrojno na wyprawę i wsie
duchowne uwolnione od tego ciężaru.

Paprocki cytuje przywilej dla klasztoru Sieciechowskiego z r. 999 gdzie uwalnia od jurysdykcji kasztelanów i palatynów a vacca i pozwala im łowić w lasach kasztelanii sieciechowskiej: Apros, Onagros, Cervos et alias bestias.. et nec non castores (lecz ten przywilej z XIII wieku)

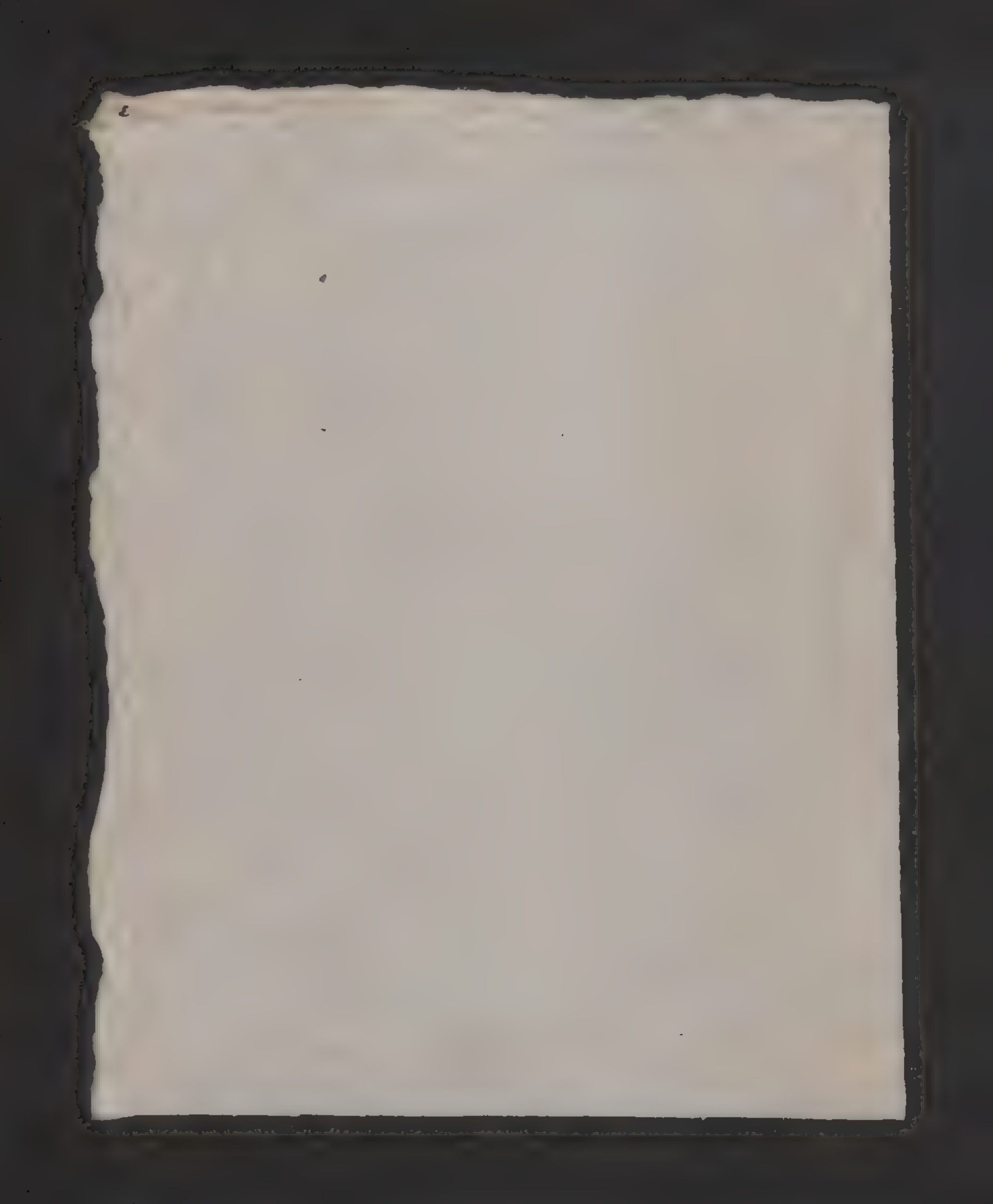
Paprocki Herby pag. 12.

Zbroje

przywil 1352 „unus homo in plattis, in slappa et cum hasta militare debet."

Semovitus dux Masoviae villas Brwelino monasterii plocensis liberat „a staccione exactorum exigentium monetam per terram, a solutionibus... nisi monetam quae dicitur obraz et collectam generalem toti terrae positam, nobis reservamus incolae tenebuntur ad custodiam terrae agitantis quae dicitur prze-laya dum mandati fuerint a venato-ribus nostris ire tenebuntur. Gostinini 1353 d. 24 Febr. (Rzyszczewski Codex I p. 208 No. 118)

ziemck zamieszkały był przez Kasztrenus
[illegible] ktorzy [illegible] zam Kr [illegible]
zeliga a to posiadali [illegible]
we wsiach n. p. we wsi Krzywacze [illegible]
[illegible] i Kasztelan był to grod Krasowy.

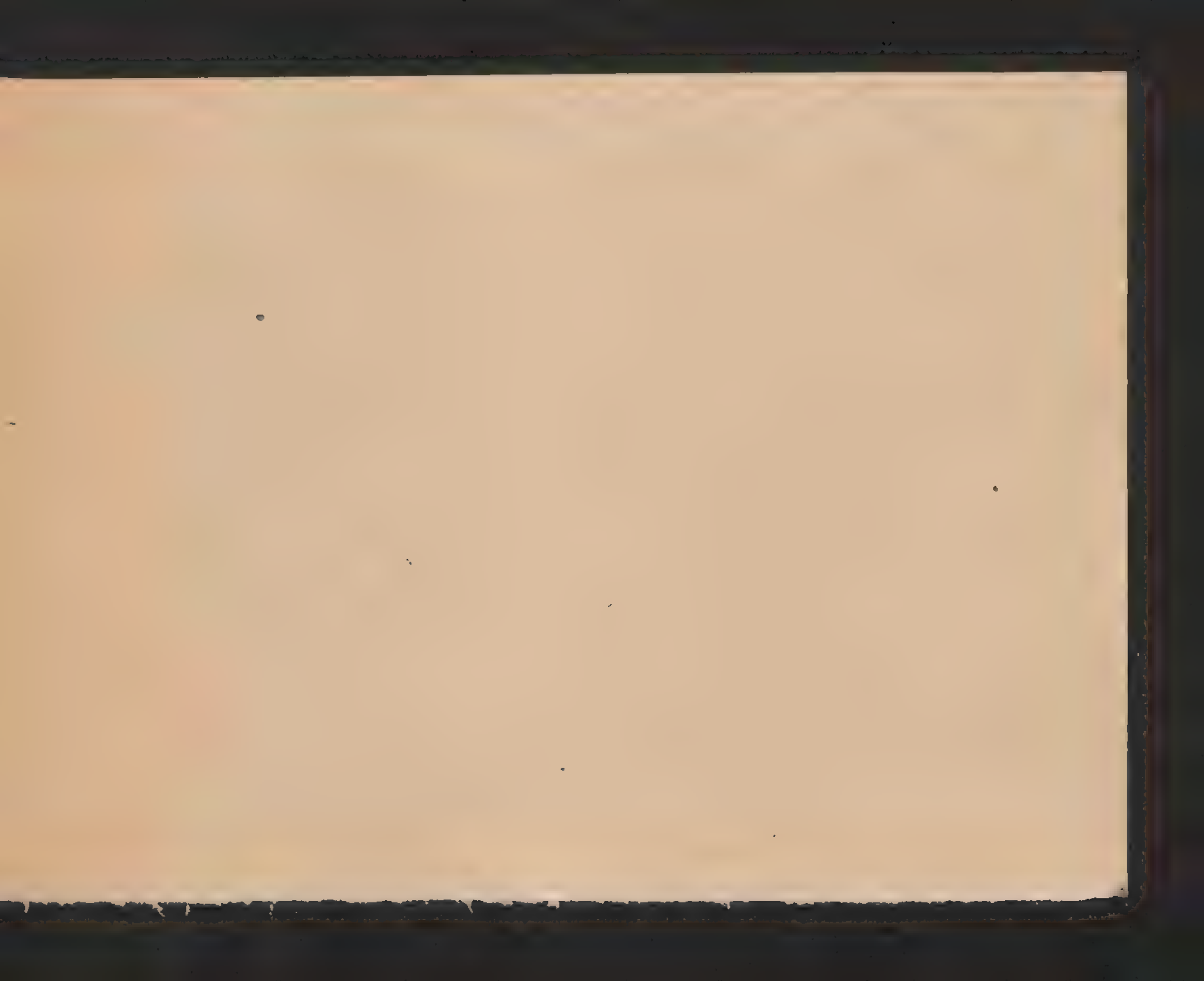
Sejmy w dawnej Polsce.

Sejmów w Polsce było 2 rodzaje: 1) Ordynaryjny czyli zwy:
czajny odbywał się co 2 lecie po S. Michale w poniedziałek.
zwał się także walny i trwał 6 tygodni. 2) Extraordynaryjny
składany według potrzeby, trwał zwykle 2 tygodnie. Sejmy
odbywały się pierwotnie w miejscu przez Króla oznaczonem
n.p. w Radomiu, Stężycy, Wiślicy, Sieradzu, Łęczycy, Korczynie
Lublinie, Krakowie; – r. 1413 Władysław Jagiełło wybrał na
miejsce sejmów Parczów i Lublin, a Zygmunt I r. 1540 Piotr:
ków; Zygmunt August zaś r. 1569 Warszawę. Uchwałą z 1673 nax:
naczono Warszawę na 2 a Grodno na trzeci sejm. Liczbę posłów
sejmowych dopiero 1496 ustanowiono. Do Sejmu należą: Król, Se:
nat (złożony z 2 arcybiskupów, 15 biskupów, 33 wojewodów, 1
Starosty, 36 Kasztelanów krzesłowych, 49 kasztelanów mniejszych
i 10 ministrów stanu) i Stan rycerski złożony z 184 posłów
z 3 prowincyi oprócz posłów pruskich których liczba nieopisana
prawem (Wielka Polska wysyła 58 posłów, Mała Polska 72 pos:
łow: między temi 2 z Oświęcimia:/ Litwa 54 posłów)
Po nabożeństwie, Król z Senatem i Posłami rozpoczyna sejm. Marsza:
łek przeszłego sejmu rozpoczyna prosząc aby Król pozwolił posłom
obrać Marszałka. Posłowie idą do Izby poselskiej gdzie obierają
Marszałka z pomiędzy siebie: jednego sejmu z Wielko-Polski, dru:
giego sejmu z Małopolski, a trzeciego sejmu z Litwy*) i tak dalej kolejno.
Marszałek składa przysięgę, odbiera laskę (on rozdaje głosy i odbiera,
wnosi materyje do obrad, i czyta przed Królem żądania posłów); po obiorze
marszałka odbywają się w izbie poselskiej rugi (czyli sprawdzanie z prawego

*) ten turnus zapro:
wadzono dopiero w
r. 1605.

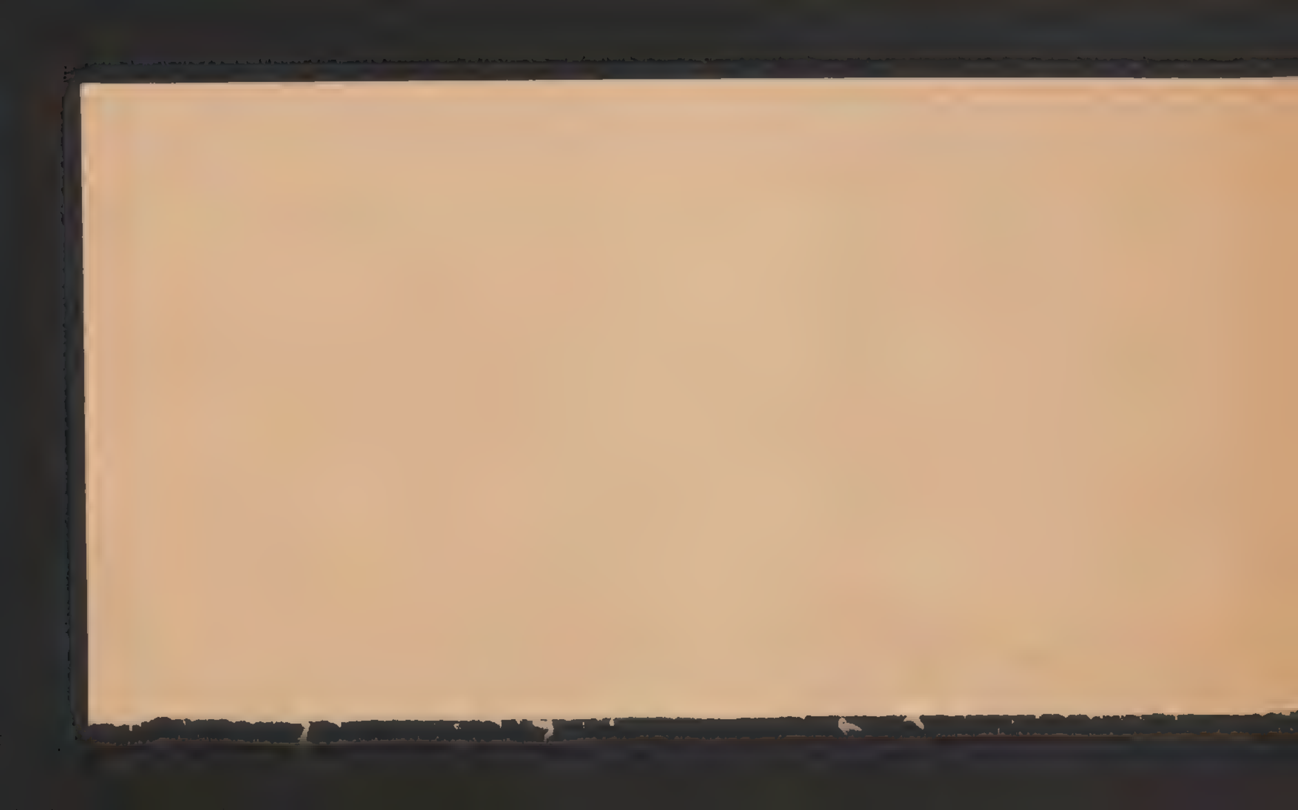
obioru postów). Po obraniu Marszatka idą postowie do Senatu na pocatowanie ręki Królewskiej. Po tem Sekretarz lub Referendarz czyta przy tronie pakta, Konwenta, uchwały senatu i akta ostatniego sejmu; na to odpowiada Kanclerz w. Kor. o czem mają radzić stany zebrane; marszatek z postami zaleca osoby na wakujące starostwa i urzędy Koronne; senatorowie mają nowy (głosy) za pozwoleniem marszatka w. Kor.; Król naznacza z Senatu deputatów do utożenia Konstytucyi i stuchania rachunku podskarbich; postowie zdają relacyję z swych poselstw. Postowie powracają potem do izby poselskiej, gdzie radzą. na Pięć dni przed zakończeniem Sejmu Postowie idą do Senatu gdzie odczytują utożone przez się Konstytucyje przez Marszatka w. Kor. a gdy się Senat na takowe zgodzi, podpisują postowie uchwały; catują rękę Królewską i udają się do Kościota na uroczyste Te Deum. Podczas obrad postów, Król z Senatorami i niektoremi przybranymi postami zasiada na sądy sejmowe.

Sejmy w Krakowie były 1451 (o Prusach), 1457 Kupno Oświecima i Zatora), 1494 (o Zatorze) w sierpniu, 1499 (ugoda Króla z braćmi), 1501 (Koronacyjny Alexandra I), 1507 (Koronacyjny Zygmunta I), 1518, 1527, 1530 (Koronacyjny Zygmunta Augusta), 1532, 1539, 1540, 1543, 1553, 1572, 1574 (Koronacyjny Henryka), 1576 (Koronacyjny Stefana), 1588 (Koronacyjny Zygmunta III), 1595, 1633 (Koronacyjny Władysława IV), 1649 (Koronacyjny Jana Kazmierza), 1676 (Koronacyjny Jana III), 1697 (Koronacyjny Augusta II), 1734 (Koronacyjny Augusta III), (Obacz: Europa sejmująca albo Państwa europejskie w których walne sejmy bywają; Młodzi polskiej za Kolędę na r. p. 1753 ofiarowane. W Warszawie w drukarni Soc. Jes. 12mo kart 48 obejmuje Kalendarz i w nim obszerną wiadomość o Sejmach. – Autorem jak się zdaje Franciszek Paprocki jezuita – wspomina on fol. C.6., iż wydał 3 Karty: Wielka Polska, Mała Polska, W.X. Litewskie, drukowane r. 1748 w Warszawie, przedrukowane później w Krakowie (są to tabelle statystyczno-geograficzne). – W tym Kalendarzyku jest doktadny spis Sejmów i Marszałków sejmowych od r. 1570–1752. – Podobną pracę o sejmach wydał pijar Bresiowski

Rus'

rucej granica.

Fedorowicz (Fedor) Kniaz Nowosielskij i Bdojewskij poddaje się Wielkiemu Księciu Kazimirowi Kotolewiczowi który go przyjął według przymierza jakie z nim miał (z Fedorem) Xiąże Witold obiecuje być posłusznym oddawać podatki (poletnego) bronić Kazimierza i jego następców za to Kazimierz ma nie w tasnoli Fedora i jego dzieci nie naruszać. z 1447. d. 20 Lutego indykta 5. W Trocech

W procesie między Królem Kazimierzem a Katarzyną wdową Michała Ki...wicza co do zamku Płocka delicta ... coram judicio nostro personaliter constituta et praesentabiles tanta alias przytkniona demumque juxta dispositionem et practicam jurium regni ... ... per nobilem Joannem Kajyk de Wolya succamerarium ... ex decreto nostri judicii specialiter deputatum cum nobilibus eidem coadjunctis primo secundo et tertio successive etiam superabundanti quarto ultra juris formam vel consuetudinem vocata et clamata a facie judicii contumaciter abiit jurique minime satisfecit

In conventione Piotrcoviensi sabato proximo ante fest. SS. Simonis et Judae 1468.

przywieszon onus citatus ad judicium 1468. - ... in ...

... ...

jest na concordia i zasiednane sowie ... Xiąże Conrad

w przywileju miasta ... r. 1471

pyandzdziesiath poena triplex quinquagenalis ... płacił tylko 10 groszy

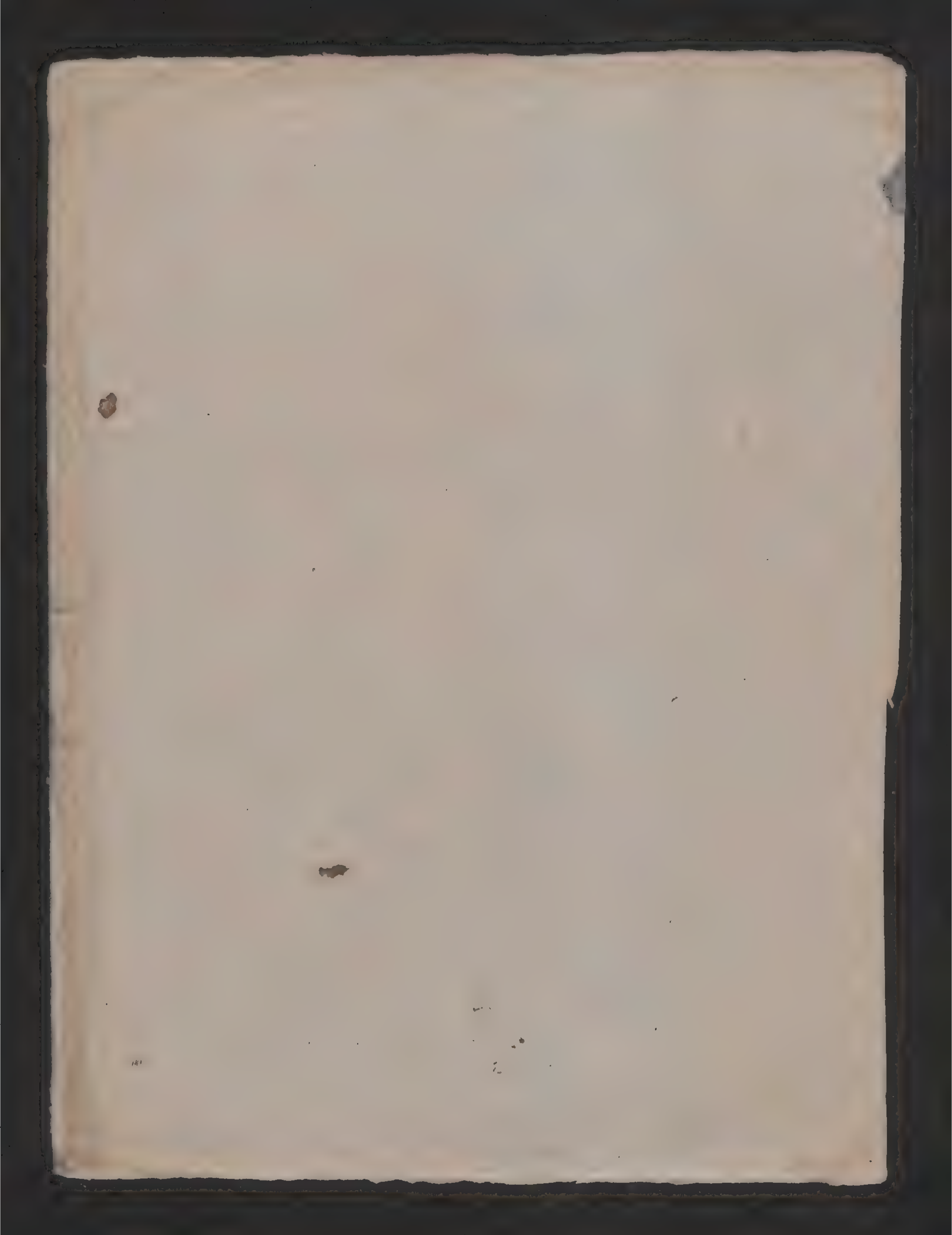
pyadznadzesczie poena triplex sic dicta

przez Konrad

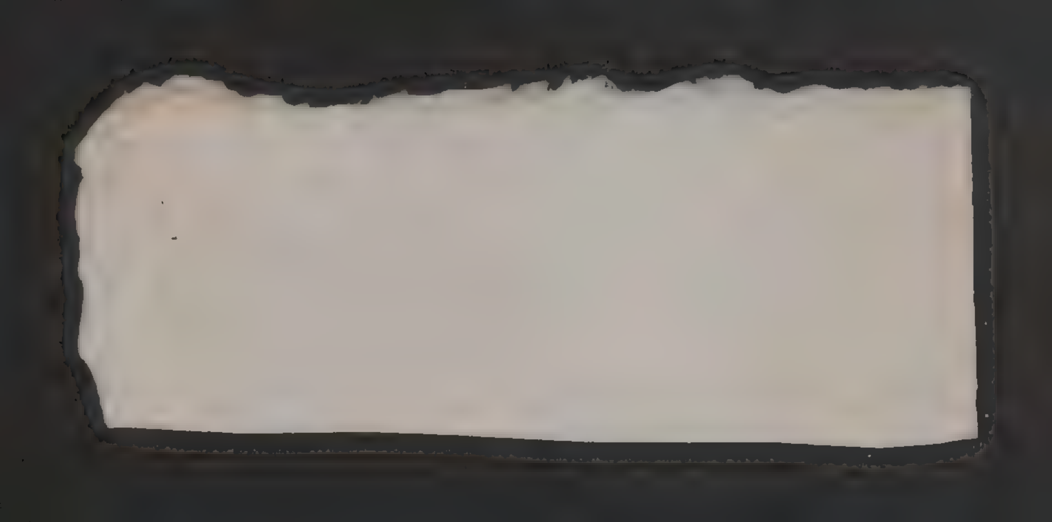
pytane requisitum in judicio Vulgarium żeby nie odbierali ... od ... i Kmetonów

datien mercatorum vulgariter z bud ... per ... w Przywileju danym Ciechanowu przez Kazimierza 1470 d. 8 Febr. Tamże mercatum ... talinem alias nuptialium depactionem ... vulgariter ... et am ...

absolvimus a poena concordia alias jednane absolvimus w przywileju Krola Kazimierza danym Mieszczanom Mazowii r. 1478. (było literalnie)

1444. Budae feria 6ta proxima post festum divisionis Apostolor. Władysław pozwala aby inne miasta na Rusi na Rusi Botele ze Lwowa braty i złoczyńcow z całego województwa rusk. mogą w Lwowie sądzić.

Na Rusi jedni z brańców wojennych przyjęli poddaństwo musem; drudzy szukając lep-
szego bytu sami osiadali na rolach pierwsi niewolnemi drudzy wolnemi byli. Kmiecie
wolne i niewolne? Rolnicy w dobrach duchownych mieli najlepiej. Poddani subditi, servi
addicti vel adscriptitii glebae, robagiones lub jobagiones smerdones, comethones (rob, otrok
parobek. ludus)

W prawie teutońskim (Kazimierz III w przywileju Tyrcowi r. 1450 mówi in jus
teutonicum quod et magdeburgense dicitur) wójt wiejski lub miejski od króla nazna-
czony sądził sprawy stron w polskim zaś prawie urząd miasta lub pan przez siebie
lub przez 3 wybranych szlachty w sprawie zabójstwa lub ranienia wyrok dawał
to mówi Lubiński De protestat str. 108.

Przywilej królewski Tyńcowi dany a r. 1105 przez Idziego Legata zatwierdzony (w
Szczygielski Tinecia) pokazuje wyraźnie stan chłopów i daniny dawali oni
daninę pieniężną, pewną miarę zboża osep odbywali stróże, i pomoćne (przy
robotach pańskich Poddani tynieccy grodzili wtedy 8 łokci płotu 2 domy sta-
wiali 5 kop zboża żąć i zwieźć musieli 5 wozów siana sprowadzić 4 dni corocznie
orać i bronować dani miodu garniec i 4 skórek wiewiórczych. Od czasu
wprowadzenia osad niemieckich różnica była kmieci teutońskich od poddanych
ciężary pośledniejsze poddanych: podymne, pomocne, sep w ziemi ruskiej po
2 miary żyta i tyleż owsa zwany był Maldrata (w przywileju Kazim. W. Tyńcowi
r. 1352 ab omnibus maldratis aliàs vulgariter sep. w lud. Jagiełło przywilejem
danym w Jedlni zniósł sep z Rusi salvis tamen aliis contributionibus, podwoda
Stan (statio) żywienie przejez-
dżających za Zygm. I wypłacali pieniędzmi zamienione Stan (statio) żywienie przejez-
dżającego króla i dworu ustała za Zygm. Augusta tylko żołnierstwa stacia została bardzo
uciążliwa Łanowe po 2 grosze od łanu wójt młynarz karczmarz kto się nie trudnił
rolnictwem nie płacił. Lwowica dawał kto aliàs napilne za odebraną summę.
Pogon (wojna) ściganie rabusiów na wyprawę kasztelana lub starosty grodu od r. 1260 ustawała (expeditio)
Krowa szarczyński mieczna ze wzmożeniem króla przez wieś gromady każda krowę na kuchnię
dawać powinna naprawa zamków zniesiona przez króla Ludwika Poradlne z łanu po 6 groszy
srebrnych praskich i po korcu żyta i owsa Ludwik zniżył do 2 groszy z łanu. powóz i
przewód (podwody bardzo uciążliwe podług Kadłubka lib. IV ep. IX) narzaz (żywienie myśliwych i
psów pańskich) sokolne (dani wstrzymy bydlęcej) Bolesław Się Krak i Seniom. w przywileju

wsi Rozgrodkow zwanej Skarzyszow w powiecie Radomskim zniszczonej od Tatarów
wylicza ciężary od których uwalnia. Absolvit de vacca quam in adventu suo ratione prandii
capiebat, reiacat capita animalium quae pro canibus suis et iecora quae pro falconibus dari debent.

Maciejowski myli się bo z pisanych praw dedukuje na ogólne prawa. Lecz myłka Słowianie
nie mieli praw ale zwyczaje sądowe tylko i te z miejscowych przywilejów najlepiej
poznać

Przed wprowadz. prawa teutońskiego podług prawa polskiego sądził [illegible] pan a
mieszczan castellanus który potem został advocatem. później consulem na wpływem
prawa rzymskiego

Prawo Ruskie.

Rusini w braku praw pisanych swoje zwyczajowe ustawy miec musieli
Zbiory prawa polskiego wyszłe r. 1474 nieobejmowały Rusinów. Przywilej
dla xięstwa Kijowskiego dany r. 1506 zaręczający swobody ziemiańskie
ale nie stanowił przepisów policyjnych czyli sądowniczych. Statut
Litewski r. 1564 ze zbioru ustaw zwyczajowych pojedynczych utwor-
zony niemożna za zabytek czysty prawa rusk. brać bo Litwa była w
styczności z innemi narodami. Rządy Rusinow rownie jak innych
stanów pierwotnie były gminne i przez starszyznę od ludu wybie-
rana sprawowane które zwano bojarami od boju czyli od wojny bolar.
(bojary byli wojownicy w krajach naimorskich i kniaź [illegible])
W przywileju przyłączenia Rusi r. 1462 do prawa polsk. zachowany
był tylko obowiązek dawania osepu zbożowego od którego Ruś
wolna nie była. Salvis tamen avena contributionibus de quibus
nobis ad tempora vitae nostrae sola Russia respondebit Przyłuski
cap. II art. 1. Lengn. mówi że od czasu ~~[illegible]~~ zaboru polskiego zagi-
nęło prawo ruskie zupełnie. Russia prae caeteris ita civitatem
polonam accepit eique coaluit et est unita ut magis nomine quam
re ipsa a Polonis in communicatione civitatis et usu juris
distinguatur. (De Prov. Pol. Cap II) lubo mówi tamże: linguam
scripturam ac religionem ad archetypum Graecorum retinent.
[illegible] czyli był rząd gminowładczy pisze on o Kamieniu [illegible]-
nym że kto na niego wstąpił ten był sędzią (De Polon. p. 4)
Były w Stolce jakieś zwyczaje ruskie podług których mieszkańce się
sądzili. Przywilej Króla Kazimierza r. 1356 miastu Lwowu dany
na prawo Teutońskie znosi prawa Ruskie: Removentes ibidem
omnia jura et consuetudines Ruthenicales.

W Polsce nie było lennego rządu i z resztą nie więcej nad
co o dziejach pogańskich żadnej nie mamy wiadomości później
nic podobnego nie można dostrzedz Mieli dziedziczne Margrabiowie
Szyczne Komesy i Barony ustosi lenności później dopiero nastała
z Niemiec

Comitatus neogradiensis: Nagy-Oroszi habet nomen ab Russorum colonia quam huc Colomanus deduxerat ex Gallicia et Lodomeria coloniis lege lata ut cetera liberi essent portalis dunta xat et januas regum custodirent Nagy grof Oroszi urbis sic vocatur ne cum Kis-Oroszi minus oroszi in uno vico permisceatur. Bel notitia IV. p. 144.

62

Poruba vicus in comitatu nitriensis

magister Nicolaus et joannis filius Gelethi quondam Bani felicis recordationis comitis de Baimocz et de Privicza advocatis conchilino ex potestate metuendi domini Caroli regis Hungariae radaye quandam silvam circa fluvium Drielnicze ad congregandos populos incola per XVI annos perfruentur libertate ... ceteri ... gaudent jakoto: Pann co rok na s. Michu ... alterum dimidium florenum ... 6 sapones annonae (2 tritici 2 siliginis 2 avenae) ... vicibus munera praestentur ... vocatur ... unum fartorem unum ... Item de ... unam liberam curiam unum molendinum unum tabernatorem Item de carnificem, unum sartorem, unum fabrum unum ... quaelibet mansione septimam mansionem cum debito et ... ad annum ... concurrentes habeant libertatem perseverantiae ad annum ... et o septimanas ... 3a p. advocato 3a ... tatibus suis 3a pars comiti ... curiam ... Pro ecclesia et pro sacerdote unam liberam curiam ... Item habeat ... judicium et de quolibet laneo 2 sapones annona ... scilicet in octavis ... generale Lacta vulgo vocatum ... silvam liberam ... Epiphaniarum. Habeat silvam liberam ... Datum et actum in Baimocz ... polowac ... Trinitatis A. 1473. Bel. Not. IV p. 439. Dominica in festo ... Trinitatis

... vicus in comitatu Nitriensi

... castellanus Bajmocziensis ... manno dicto ... de villa Fabri ... emptionem ... judiciique Heckel judici de villa Fabri ad locandam in quadam silva densa juxta fluvium villae Fabri ... judex ... taberna 3 ... 1 ... cum 2 laneis et libera curia ... servandum ... damus eidem ...

Damus judici sextum laneum et sextum Jobagyonum cum ... qui sibi reservat et sua posteritati. sędzia cum suis jurati sądzić wszystkie sprawy praeter furtum cum stupro. Homicidium, podłożenie ognia cum castellanus jurit una cum ei vocato et suis juratis ita ut duas partes teneant nos judicem vero tertia. In anno 3 judicia legali habebimus juxta consvetudinem aliarum villarum in quibus nos vel nostri delegati deveniunt judicaturi vestris in expensis tam judicis quam ceterorum ibidem commorantium. Anno 1393 d. XII mensis maji p. 441. In notitia p. IV

Koss vicus in comit. Nitriensi

Ladislaus dux Opuliae palatinus et judex Cumanorum niejakiemu Niklowi synowi Dietrycha scultetiam villae Andreasdorf uwalnia nad lat pięć którym idem populi et Jobagyones tenerantur nobis solvere 20 marcas confert scultetia seu judicatus villa praedictae Nicolao et posteris ~~unam~~ quae habere liberam unam 2 casas, tabernam, piscinam macellum, fabrum. Wójt ma sądzić mniejsze sprawy z których brać 3 partem exceptis homicidio incendio et furto sądy generalne 3 razy do roku za których pan być. Datum in crastino festi exaltationis S. Crucis A. 1367.

Notitia Hungariae novae historico-geographica elaboravit Matthias Bel. Viennae 1742 fol. T. IV.

Judicium hospitale feria post festum Corporis Christi 67

No 530 Her Stenczel Szandorosky der Judenrichter hat bekant das her hot Jordan den Juden durch den woszny vorbotten czu rechte Keggen Clementen von pozon vn h nicht hot wolt zesteen vn ist geflogē so hot her dem Sholnik gebotten das her en vor en brenzen sulde

No 531. Frawe Euphemia podkomorzyne aws dē Podolie hot h. Cunczen steykeler gemechtiget alle ere schuldē czu fordn sam sy selb' dy sy von her fredrichn erem bruder

zeyt? zēnt angestorbin.

532. Her Cuncze Steinkeler hot dy obgenante macht von der frawen ffemier affgenomē

Generosa Euphemia succamerarii podolie Janussii Kierdey relicta.

378 Jiricko der rewsse ist frey geteilt von dē pfaffen von Hrebowicz als h' beschuldiget ist das dy cleyder dy der faffe vorlorn hot yn seyn haws getragen seynt vn der faffe sal sich vorwissen mit den d' sy yn sēy haws getragn hot.

Acta od r. 1382 idą po Tacinie frewenthal, Wergenburg, rothermel, fogelingesang, Melczer, Grenkutel, Steynkeler, Kreuzeburg, Koler, Brunpfarer, Kesselhut, Glazer,

Lgener Sikil civil lemburg. erat filius Iwanis

Jacobus Episcopus Kyoviensis recognoit quod Tajczadin ~~civil lemburgensis~~ welwowie chorąg oprecht in testamento

a[s]signavit 1) ecclesie Corp. Chr. 1 sexag. 2) Ecl. beat. Mar. Virg 1. sexag. 3) Ecl. S. Joannis

1376 1 sexag. 4) ad hospitale 2 sex. 5) eccles. S. Francisci 5 sexag. 6) in civitate Kaffa ad quem-

feria 4ta ante diem S. Joannis Baptistae libet eccles katholic per 1 sexag: Item in Caffa est una ecclesia katholica ret.o ecclesie S. Francisci ubi se christiani flagellare solent cui eccles. 2 sex. asign. Tajczadin habuit secum in lemburg XXXVjj lp. piperis medium lp. de moscat. et de margarit. habuit tres stones 3 libras de serico bono et 5 libr. de ser. ali 2 Konie

k. 129 No 571 wspomniany Chodza mansur dns in Lembur.

Not. fra qrta proxima post festum assumptionis beate marie Virginis

Wir rothmanne der stat czu lemburg bekennen daz vor uns komen ist dy erbare
Vrawe Margaretha dy gregor stechers wyssint gewest (und) erem Sone (?) albo swoger
pet stechern und hot bekant und wolbedochten mute und mit gesundem libe daz se ha eyne
vorrichtung gemacht mit dem vorgenante pet stecher alzo dy egenante margaretha
pet stechern daz erbe hot geben daz woossin korcz pauiln und dem echause
lyt (lingt?) do dy vorgenante vrawe margaretha ynne wont an dem gelde daz
ym an ist gestorben von syne brud gregor stechern und daz selbe erbe daz ze ym geeig
hot daz zal hynde und vorne alzo lank und alzo breit behaltin alz daz erbe
do dy Vrawe selbir ynne ist und dy Wile daz dy vorgeschreben Vrawe margaretha
und pet stecher by enander ingutem zyn dy Wile zuln dy erbe blywen sten ungeteyllt
in der schykunge alz ze vor gestandin han – ab daz queme daz got nicht gebe
ab eyn schelter aus queme. Daz dy erbe vorbenten – zo sullen ze dy erbe teylen
und abmessen daz eyns alzo lank und alzo breit behelt hindn und vorne alz
daz and' und ydman zal daz zyne bawen daz beste daz h' mag auch ab
queme daz ze sich mit enand schyden ze sullen ze abir dy erbe teylen und abmessen
daz eyns alz lank und alzo breyt beheit hindin und vorne alz daz and' Und
ab der egenante vrawen margarethen by erem leb in den lybe ir erbe
eyns veil worde daz zal pet' stecher ucer erbe vor ym gelt zu cauphen
wen ymand andirs

Kazmierz miał ~~[illegible]~~ hefke z freysingen 120

Acta Iudicii Banitii in Kroscienko : ... 1405

... 436 niemiecka

431.

Item der schulcz von koczcw der ist kome mitanton vor das gehegthe ~~g~~ ding und begert eyns geczewgs ume eyne cege wy das dy cege ist ym gericht und das bekenth ym eyn gesworn scheppe und dernoch eyn gemeyn man der ist henil genant das ym dy cege gericht ist und dornoch ist geruffen petir slosnyczczis von koczcw und michil milde vom Croszczen zu eyne gedechnis das dy sachen gancz und gar gericht ~~synt~~ Unde krawschin der hot syen zugeben yn allen zachen das her wil richten alles das dy hirn angehorth und das krawsche antol dy cege wedir gebin zal und das gewgen czewgen ... dy ... lewthe

Item das czewgen dy ... lewthe alle addir zy han der cegen nicht gezeen

Item Paszko furman der ist ... vor gehegte ding und hot den scholczen gebeten ume eyn gezewgnis ap hi hette gezeen an hanis Joen irkin bluth addir bloen slagt adir bluth runstig und der scholcz czewgeth eym das das her des keyns an em gezeen het und darubir hoth paszko furman seyne scheper schillink gelegit

una metreta siliginis ... ezt ... 1475

Erbschelgn — solidus scabinalis

aże do 1534

Georgius preussner de Kaiborna

... coram Kozy...

... advocatus et septem scabini coram iudicio banito in Kroscienko

... sner, ... , ...

Mathias croker de Climkowa.
Cloze Pawelar de Inohodol et
Cloze Wngerman de Croscenko
Hanel, Cloze Ulmon
menhardus et Nicolaus Rabula
Cloze Peschke, Andreas Keler, Cloze Pancler
Johan. Kozyel de ...
Augustinus Lendlar, Schubert,
Nicolaus Thymoheer
Nicolaus Vrbanowitz ... Clemen...
de Krechczyan de Wroczanka
Pelczar, Treger, Langwar, Heydeke
dorothea weyngarberyne michael
Weyngarber
Schofirot
Henzel . Lendlar ... michaelis
Kraw ... de Leopoli ...
niemcy z jednego byli miejsca
Stephanus de Leopoli
Laurentius Krawcz ; Keblar
math. Zambek
Swech de ~~[illegible]~~ Tsczyna cum sua sorore agnetha de Zaischyn
Georgius Preussner de Kaiborna
Schofrot, Bargman . Klingman,
Hampel; Lenczner, Kolczner
Czyrolt Keler, Henczel Klendlar
Fochs Zokil Heinisch Weyorke!,
Peschke Czyrolt, Stephanus ...
Bernhardus ... Negadnewi;
Laurisch Glaser, Schewser, Schubert
Paschko de Trzesnow, Jan litharista
Michel Cwirna de Ruthenicali Targowiszko

in 4º

Mscrpt. Sub anno dm 1466 iste liber est comparatus per petrum vexilliferum in nouersem de sbroysika ob memoriam passionis Christi et ad honorem bte Virginis marie et om. sctor et quicunque in hoc libro missam habuerit seu officiaverit peto unam collectam legat propter deum

Z Niemców tych ze wsi niemieckich między Krosnem a Ty-
manowem pochodzi Stanisław Rosrel który przezwawszy
się Szoman osiadł w Zaulorzu na Szałku a ożeniwszy
się z Urszulą Tiachowską ~~ws~~ spłodził sławnego
Szymona Jerzego Szomanna w Lwowie r. 1530 +1591
w Chmielniku.

Wieś Kabornia jeszcze w XVII wieku zwie się Kalmbornia
leży w Sanockim obwodzie jeszcze są tam chłopi co się zowią
Prugar, Kielar Sabik i t. d.
podobnież we wsi Suchodoł i Białobrzegi (w Jaśle[?]...) są kolonie
tych Niemców.

Nº [illegible] 722 pag. 181. Ihnatko Ruthenus (1442)

Danylo ein reusse von Smolensko hot beclaget Ihnatkon eyn reussen von der wilne sprechende her ym kauffschacz gegeben czu Danczko vor funfczig schog Bemische groschen czu getrewer sprechende auch her ym czu gezagt czu eynem czu zeher matfeyen eyn reussen von Smolensko nu spricht Danylo das ym Ihnatko keyn kauffschacz noch auch keyn gelt vor das kauffschacz nichten hette weder gegeben noch geantwort dorubir hot Ihnatko neyn gesprochin und hot sich mit synem eyde gefertiget und empfochin und her ist frey und ledig [illegible] gerichticlich geteylt von dem egenanten Danylon.

1445 1444 1443. Presidente Laurentio Rewsse advocato ~~161~~ 1446 1446

~~[illegible]~~ 1448 Scabini Hanus cromer. langpetir. hetil czeppin zon. Augustinus bruch. hanus langnau Hanus lew fenknottil. Swarczhanus. Michilczanock. gregor breytschuch. Lorenz bolcze. Georgius Goebil

1447 Nº 2304 pag. 402

Nicolay Schuster hot zein haws off d' Crokischen Gassen. zu neste hanus von Grödicz gelegen mit allen rechten und mossen barteln gerichtelich vorreicht und off gegäben und ist gar beczalt

1446. ~~[illegible]~~ Nº 1984 ~~pag~~ 374 zichhaws – beckengassen

Jacub zamorek d' ormenige hot seyne gemawerte crom czwischin petir cromers und d' mölnerin gelegin Jacubē der ormenischin foith eydem vorreycht und offgegebn in alle den rechten und mosen als vatr gehalden ist und hot keine scholt dorofe gelossen. und globit vör alle ansproch noch d' stet recht.

1446 Nº 1780. pag. 355 Ormianie z Kaffy affadur

Her ~~[illegible]~~ Dodolecz ein ritt hot bekant das h scholdig ist iij marg pol. und j galowicze der frawen Gregorin ormenigin firczentage noch ostern

u. die Stadtmöle

vor im gelczischn tore × ken dy reussischn kirchen (Edelbey Ormian z Kaffy

arme u reiche cromer – heilige leichnams gasse ormenische gasse . ormenische kirchhof – Ryng – herrn erczbischofs haws

[illegible]

[illegible] przyjęciem [illegible] sołtysi wójtowie [illegible] królowie [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] potem [illegible]
[illegible] wyprawy wojenne aby wszyscy szołtysi tak królewscy
jako pańscy i duchowni stawali do wojny. Za Zygmunta I. i Zygmunta Augusta
uwolniono szołtysów duchownych od posługi wojennej później w dobrach królewskich
służba wojenna szołtysom zamieniono na pewną daninę. Wiele wsi szołtysi ~~[illegible]~~
wykupiono do starostw lub innych tenut inne były miastowe. Na dobrach szlacheckich
lub duchownych wykupiono szołtystwa. W urzędzie niemieckim ~~[illegible]~~ w Krakowie przez
[illegible] wielkiego założonym mieli wolny głos wiejscy szołtysi. — Był to
[illegible] szlachty jakoż istotnie na szlachtę [illegible] i którzy wzięli szlachta cała nasza
nie bierze początku jeszcze z szołtysów dawnych bo głowa wszędzie jest potrzebna)

Skrzetuski prawo t. II

Jus teutonicum było też saxonskie prawo na Śląsku zwało się jus novi fo-
ri a w Czechach jus Srzedense bo małe miasteczka Neumarkt i Środa
pierwsze te prawa dostały (Nar. VI 204) W Pomeranii (Codex Pomeraniae
Dregeri) podany jest stosunek prawa pomorskiego do prawa lubeckiego lub
rostockiego. W Prusiech przez prawa Magdeburskiego Krzyżacy nadawali
takiż poddanym jus Culmense (co było vide Bandtke?)
Wewnętrzne wojny Piastów po podziale kraju przez Bolesława Krzywoustego
oraz napadów tatarskich wojny z Moskalami, Szwedami, Turkami, morowe
zarazy bardzo kraj wyludniły tak że potrzebny były osady. Osady te zwano
pierwotnie wola, wólka (bo mieszkańcy przez pewny czas wolni byli. Bandtke
[illegible] sam (Historisch-kritische Analecten zur Erläuterung der Geschichte des Ostens
von Europa Breslau 1802. 8o. p. 92) mówi że w takiej wsi (woli) stawiano
słup na którym tyle kołków zabijano ile lat wolni byli mieszkańcy

co rthu wybijano řotek a gdy ostatni řotek wyjito měšťane mu:
ſeli danie platic lub robotu robic.

Casimirus rex Polon. Baroni Dinisio dicto de Czerzyn haeredi in
Komorowice pincernae Siradiensi dese jus Teutonicum absolvit ejus
incolas a judicio Palatinorum Judicum Castellanorum a naras u
vacca a bove, a porco a sep et a bonum coleda quod super nos
fuit etc. — Pzwala dried xicom poenam capitis recipere. Gdy z innej
wsi k netona Komorowskiego zabije poenam capitalem bedzie
poturat heres de Komorowice — Incolae non alias respondebunt
nisi coram haerede vel sculteto ejusd villae et haeres noster
annuo citatus coram nobis respondebit nam et jus quod
Sredense vocatur teutonicum ~~sed~~ ibidem ei damus. — Datum
et actum Cracoviae feria 5a in qua Judica cantatur a. 1342.

Paprocki Herby p. 202

Chleb zasłużony

p. 207

Pierwszy i najdawniejszy początek skultetów był pod Bolesławem [illegible]
około r. 1250 jak to widać z dokumentów. Najprawdopodobniej zaś Henryk brodaty
Xiążę Wrocławskie gdy podczas małoletniości Bolesława wstydliwego był opiekunem jego
w Polsce i gdy nakoniec dzieła Poznańskie i Kaliskie nabył pierwszy jako znajomy
prawa niemieckiego prawo niemieckie et scultetos ac advocatos zaprowadził.
Prawo niemieckie nadał Krakowu Bolesław pudyk a Leszek czarny r. 1285
pomnożył to prawo i rząd miasta oddał Niemcom ponieważ ci przeciw [illegible]
Xiążę Mazowieckiemu zamek i wiarę dotrzymali były potem [illegible] że i prawa
polskiego na niemieckie przekładali.

Prawo polskie na tem zależało że Pan z poddanym w prawie przed [illegible]
p. 208. Prawo polskie ... podług prawa magdeburskiego zaś [illegible] adwokat
królewskiego przychodził ... [illegible]. Lecz ponieważ to niedobrze było [illegible] do
czy to miastowy czy wójtowy prawu szedł. [illegible] zachowywano prawo polskie t. j. ażeby pan zaspokoił
in causa sedisset vulnerum [illegible] trzeci
poddanego postawił 3 z szlachty z których jeden był sędzią drugi przysiężnikiem a trzeci
pisarzem) Za Kazimierza skultetowie byli praesidium rusticorum contra [illegible] Nazwa
sculteti pochodzi albo z łacińskiego auscultator albo z włoskiego [illegible]
Po zniszczeniu kraju przez Tatarów r. 1242 sprowadzono do Polski Niemców [illegible]
[illegible] taki niemiecki był paterfamilias tej colonii i miał do pomocy
[illegible]. Aż do czasów Kazimierza Wielkiego [illegible] sama tylko szlachta
[illegible] p. 209 Wielki potrzebując na czas wielkiej wojska pierwszy
była wojskiem Kazimierz [illegible] szlacheckich i chłopskich [illegible] stawał
żołnierza i roli duchownych i zato wojskowość walczyła sama
tylko po [illegible] stanu dymowego a zato [illegible] Warneńczyka szlachta sama
p. 210 utrzymuje Lubieński że aż do Władysława Warneńczyka sołtysów nawet z dóbr
tylko w wojsku była i że od czasów Władysława Warneńczyka [illegible] po bitwie War-
duchownych zaczęto używać, ponieważ ogromny [illegible]
neńskiej ogarnął.

Statut Kazimierza Wielkiego mówi: ~~art~~: cum officium sultetorum semper existat servile et ad officium dominorum suorum stare et facere jure tenentur Władysław Jagiełło przyrównywa ich do kmetonów tenże wydał prawo aby sultetus sive advocatus rebellis, inutilis ad jus terrestre vocatus summam quam in sultetia inscriptam haberet tollerat domino solvis cederet

Officia sultetorum erant vel sementem agri dum seminarentur custodire czyli czynsz od poddanych odbierać czyli sądy trzeć, czyli służyć za posła odrzeć czyli z panem do wojny iść co tylko w bogatszych było sultetiam. Reges advocatias in praemia bene meritorum afferunt. Łubieński prawa iż temu sądy z dóbr duchownych sulteci na wojnę nie chodzili widać że o to była mowa w senacie. Łubieński utrzymuje aby każdy sołtys stosownie do majątku z pewną liczbą zbrojnych w pole wychodził. uskarża się na to iż Krajetni zachowały wiele dóbr od biskupich tami tylko na wyprawę idą mówi więc że duchowni niepowinni posyłać sulte-tów na wojnę

a. 16 Ustawa i senatorowi Poznańskiej i Kaliskiej prawa duchowieństwa wydali protestationem na rozkaz Wawrzeńca Gembickiego Łubieński odpowiedział po polsku im pismem które potym na łacińskie przełożone jesto w jego pismach: Responsum ad protestationem Nobilitatis Palatinatuum Posnaniensis et Calisiensis a. 1616 w której o sołtysach mówi: p. 207–213.

Stanislai Lubienski episcopi plocensis opera posthuma. Antverpiae 1643. fol.

mrzywilej na wojstwo od sw. Kiege

Nos Nawojius palatinus Sendomiriensis – Liberato viro Sandoni nostro fideli Zemerario – za zasługi – silvam nostram in Zraginia iure haereditario – concessimus exstirpandam ac ibidem villam iure teutonico quo civitas utitur quae novum forum nuncupatur collocandam –, si quis homi-num propter aliquod commissum in villam praedictam aufugerit sine aucili-vis impedimento quibus septimanis tranquillitate pacis Dni Ducis Cracoviae et nostra perfruatur. Datum publice Craco: Anno 1314 in die ascensionis Dni

Paprocki Herby p. 16.

Boleslaus dei gratia dux Cracoviae dobra wszystkie dziedziczne Comiti Clemen-ti de Ruszcza et palatini Cracovia za to że go z niewoli Konrada wolnił i za to że Konrada pod Suchodołem rozproszył – uwalnia ab omnibus exactionibus solutionibus et angariis „ Habeat insuper idem comes Clemens et omnis posteri ejusdem potestatem judicandi ad omnes sententias juxta formam curiae nostrae videlicet ad aquam ad ferrum candens, ad duellum baculorum et gladiorum ad suspendium et mutilationem membrorum homines suos. Valeat praeterea edificare in suis haereditatibus munitiones castra civitates pro libitu suae voluntatis. Liceatque saepe dicto Clementi cum omni sua posteritate servire libere principibus quibuscunque vicinis et remotis nulli obstante auctoritate absque omni impedimento suarum possessionum." Datum Cracoviae 1252

Paprocki p. 70.

Casimirus rex Poloniae – Comiti Wierzbiata de Branicze – villas ipsius Branicze, Strijow, Wolicza, Zenminbrzek et Sirorow prope Wogielam novificari quod erredskie litas de iure polonico in ius Teutonicum vulgariter nominatur transferimus temporibus perpetuis duraturum. Datum in Niepolomice in octava S. Martini Episcopi Anno 1360.

Jan Xże Mazowiecki – nobilium Kelbrziconis, Velislai, Thomislai, [illegible], Mathiae, Stanislai, Ioannis, Philippi, Poznanis, Wojnonis, [illegible]-lai, Laurentii Bartholomii haeredum de Kłodno – villam ipsorum Kłodna vulgariter nuncupatas in districtu Varsoviensi sitas de jure polonico in jus teutonicum quod culmense dicitur praesentibus transferimus. – Volumus etiam quod praefati – ab omnibus nostris solutionibus exactionibus a sep, Stras, Narzas, Lorro, Vacca, Krete, Przewoz, Ruttane, Podwode, Lobor, Grocz, Godne, Parshe, Sokolowe, Bobrowe, i Crzenoe, i caeterisque ingeriis – sint liberi excepto laboribus castrorum nostrorum, tum si nuptias celebraverimus aut aliquis ex nostra familia – Absolvimus villanos ab omnibus nostris palatini, castellanorum, judicumque nostrorum ac subjudicium judiciis ut citati non compareant nisi [illegible] [illegible] nobilibus aut eorum successoribus vel eorum sculteti ad hoc deputatis jure suo proprio culmensi ad objecta responsuri. Damus nobilibus quando incolae hujus villae se mutuo occiderint caput et poenam capitalem iidem nobiles pro se levabunt. Cum vero pro-prius incola extraneum aut extraneus proprium perimerit tunc medietatem poenae capitalis obtinebuntur. Tribuimus nobilibus omnis causas magnas et parvas intra limites villarum judicare, [illegible] et patibula erigere omnesque excessus capitales et criminales ac delicta punire licet vindictam sanguinis mutilationem membrorum aut ultimum supplicium exigant aequalitatem poenae pro aequalitate criminis [illegible]-rendo. – Liberamus haeredes a possessione ~~castr~~ communi castro-rum nostrorum quod vulgariter Posada dicitur itaque per annos in ipsa sedere nunquam pecuniam solvere perpetuo non debebunt. – Varsoviae feria 2da ipso festo Annunciationis Beatae Virg. Mar.

1387 Laprocki p. 322

Wojt dziedziczny (Erblehnsmeister) podług saskie-
go Weichbild art. 47 był lennem posiadaczem
prawa sądowego od XIII wieku podobnie jak w
całych Niemczech; dochód jego stanowił: trzecia
część kar pieniężnych, tax sądowych, prawnych
dochodów, czynszów i użytków
Ławników po miastach bywało zwykle 7
(podług glossy do 16 art. saskiego Weichbild) obieral-
nych. Sądy odbywały się zwykle co 14 dni pod gołym
niebem na rynku lub placu który zwano Ława
należały do nich sprawy kryminalne, cywilne i do-
browolnych zeznań. Postępowanie było ustne, wpisywano
tylko treść w akta radzieckie lub wojtowskie (księgi)
które były pod kluczem w skrzyni sali radnej; pisarz
przysięgły wpisywał wobec 2 ławników do protokołu
Wolno było mieć obrońcę, adwokata (ferendarius)
(Fürsprecher) – Już w XIV wieku ustanawiano
sądy wyższe (supremum judicium). W XIII wieku
już zaczęto rozróżniać po miastach ławników (scabini
Schöffen) i rajców (Rathmann-consules) oraz w XIV
w. burmistrza (Bürgermeister

Zaleski Wacław.

(Wacław z Oleska.)

Ex. 1. Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego. Z muzyką instrumentowaną przez Karola Lipińskiego. Lwów (w Pillera) 1833. 2 tomy. in-8°.

Złp. 24.

Advocatia 72

Kazmierz Wielki potwierdza Niemcowi Bartholdowi za wierne usługi w wojnie Advocatią nadaną wraz z młynem in parva Vinniki jeszcze za Xiążąt ruskich; oryginał w Kapitule lwowskiej

Kazmierz 1455 w Brześciu Iacobo de Płomiany potwierdza Advocatiam Dobrinensem do ktorej należą: ta wieś Wierzbnica 15 łanow mająca 5 łanow w Dobrzyniu, młyn 3um denarium poena usui libet rei judicatae alias ustalone puta vulneris percussi cruentali et lividi duobus denariis pro civitate nostra reservatis exceptis poenis homicidii, puta furti et notabiliter illata violentia de quibus Capitaneus noster pro nobis duos denarios recipiet. tertia vero pars advocato cum civibus cadet ita ut Advocatus 2 denarios et tertium civitas recipiet; census anni de Balneo civili de macellis tertium denarium item tertium denarium salia sen solutionis vulgo Lantkwarth ex foliis ductoriis et sutoribus provenientis; potest habere 3 Culinaria seu tartaginesium libera cerevisia braxatione. item quintum denarium census super festum Assumptionis mariae sin: gulis annis dari consueti Swantkoniarski vulgariter nuncupati; item duos piscatores in Vissla. Volumus ut villa nostra Zbischevo Strachovo et Stuchovo jurisdictioni Advocati perpetuo incorporentur nikt z świeckich i duchownych urzędow procz niego nie miał prawa sądzić nawet sprawy kryminalne; miał prawo jednego obierac na Consula a 5 osob na ławnikow miasta Dobrzynia spra: wy miał sądzic podług prawa Chełmskiego za to ma na każdą generalną wyprawę unum sagittarium cum ballista

casside tectum. Przywilej ten dał najprzód Władysław Jagiełło.
Adwokat tylko podlegał Staroście lub judicio generali
i to wtedy jeżeli był listem z Królewską pieczęcią cytowany.
Jedne części podatków brał Król drugą Adwokat trzecią miasto
w XVI wieku już niebyło Advocatów tylko consules lub Proconsu-
li oprócz po wsiach częstokroć królowie nadawali miastu prawo
wybierania 3 kandydatów na Advocata z których on jednego obierał.
w ręku swojej trzymał Adwokat na znak swej powagi srebrną
laskę. Adwokat zasiadał na sądach banitum judicium przed
któremi dzwoniono i w których się najważniejsze sprawy miejskie
toczyły.

Spicimir (Gratianus) herbu Leliwa przodek Tarnowskich
wojew. i kasztel. krakowski Ten wieś dziedziczną Tarnów
~~wieś~~ małą Król Władysław Łokietek w Wiślicy 1328 w dzień S. Gre-
gorza małego. Tenże król w Krakowie 1330 d. 20 Marca
pozwala zakładać jemu miasto Tarnów z prawa polskiego
w teutońskie przenosi uwalnia z wszelkiej mocy [illegible] [illegible]
wójt i obywatele mają sądzić sprawy i gardłowe
p. 8 X. [illegible] Dalicki: Miasto Tarnów pod względem
historycznym statystycznym topograficznym i naukowym
w Tarnowie 1831.
[illegible] Pogwizdów — ~~[illegible]~~ [illegible] Kopiec Odpor[illegible] Stupy i
kopce

Spicymir † 1335

(poprawny)

Cazimirus rex Poloniae animadvertentes contra decorem et honorem Regni nostri praeter scientiam nostram versasse corruptelas quod(cum) Advocati, scolteti, scabini, jurati judiciorum bannitorum juris theutonici litigantibus (dent) sententias interlocutorias ad partes remotas Regnenses in Maydeburg civitatem, cui nullo jure subsunt et ultra fines regni nostri appelationes interponuntur, principis jure et jurisdictione omissis et a contendentibus pro emendis sententiis in Maydeburg per novem fertones latorum grossorum pragensium et nonnulas summas pecuniarum pro expensis exigant perquae honori jurisdictioni nostris detrahatur et quod dicti Advocati litigantes ad civitatum nonnullarum Regni nostri Consules, Advocatos, Scabinos, Juratos quibus nulla a nobis super jure supremo et dandis sententiis, authoritas est concessa, fatigando minus juste, cum prelatis, [illegible], consulibus ad compulerunt pro sententiis sumptibus vocatis Conventionem celebravimus de quorum consilio appellationes a litigantibus emendas in Maydenburg vel in aliqua civitate Regni absque nostra speciali autoritate, sub poena amissionis omnium bonorum inhibemus... „libros juris Maydeburgensis ordinavimus et in thesauro nostro Castri Cracovie nois deposuimus. In eodemque castro nostro Cracoviensi constituimus jus supremum theutonicale provinciale vice et loco juris Maydeburgensis de libris eisdem promulgari debere sententias per Advocatum nostrum et septem scoltetos seu a[illegible] dicti juris provincialis peritos (jurisprudentes) quos [illegible] procurator (noster) generalis castri Cracoviensis una cum Advocato nostro de locis infra scriptis inter advocatos et scoltetos seu alios Scabinos juris peritos (peritiores) eligendos ad et/ tempora [illegible] de Wielizka, de Bob=

[nostrae majestatis
[qui pro tempore fuerit dicti
[terrae nostrae
P judicio nostro supremo provinciali castri Cracoviensis bannendo more consueto, temporibus competentibus

rewizja Kodexów Lasnik

hice de de de de Wolwrzm
[illegible] (Cyprnica (Myslimice (Ilkusz [illegible] Wolfram civi:
tibus, Advocatis de Cypnik qui postea [illegible] (de Przema:
cowice, (Przeginia (Zandman, (Balyn [illegible] Kulrostice
Soltetis [illegible], de Bodzanow, (Zgolonia [illegible] Zap:
chice, (de Kaczina, (Rybna (de Ryczy [illegible] Viniciensis,
de Brzesko, (de Gonow Brzezensis [illegible], de au:
borza (de Lobżenice, (de Bibyce Szprzeginensis praepo:
siti monasteriorum Advocatis et Soltetis in
jure Maydeburgensi pentis quod sint septem in
numero praesidentes perpetui; ad quod judicium
nostrum supremum provinciale theutonicale castri
cracoviensis licitum erit ab omnibus Judicibus
Advocatis, Sultetis, Scabinis, juratis tam civi:
tatum quam villarum quibuscunque appelare
et sententias postulare de libris nostris praedic:
tis juris maydeburgensis quibus sententiis
decernimus tanquam legem observandum: nisi
aliqui contendentium duxerint sententias meliores
proponendum, eisdem ab ipsis ad tribunal nostrae
majestatis licebit appelare et a nobis super eo:
rum provocatione obtinere certos commissarios
quos volumus fore Consules civitatum unde
ipsi appellantes nominaverint alteri parti non sus:
pectos de qualibet civitate per duos consules vi:
delicet de cracovia, Sadecz, Bochnia, Wieliczka,
Kazimiria et Ilkusz qui decident appelationem
et finem imponent. Advocato nostro et aliis sep:
tem advocatis, sultetis juratis constituimus pro
qualibet sententia [illegible] per septem scotos (vi:
delicet medietatem pro fisco nostro aliam praesiden:
tibus septem scabinis, praeter notarii salarium
[illegible] memorialia et privilegiorum litteras eorum
dandas. De poenis autem dicti judicii pro nobis
Advocatus noster quatuor poenas et quintam pro
scabinis praedictis exigere debebit. Ut autem judicio
supremo eo diligentius insistant ipsos Advocatum et
scabinos liberamus ab omnibus exactionibus, tributis, con:
tributionibus, collectis laboribus, servitiis, expeditionibus
nec non a judiciis et jurisdictionibus Castelanorum, palatino:
rum caeterorumque officialium terrestrium nec non Advocato:
rum singulorum scabinorum sed duntaxat coram nobis aut
speciali commissarionostro jure Maydeburgensi quilibet eorum res:
pondeat. — Cracoviae 1356 in crastino S. Francisci.

II trybunał

kara wtedy = gdy ap. [illegible] a przepadł

Przywilej ten cały drukowany w Joan. Cervi Tuchoriensis
Farrago actionum. Cracov. 1540. karta 74 – 78 w Łaskiego
Statucie w Volum. leg. w Bandtke Jus polonicum
158 – 162.

Ponieważ według saskiego prawa nie znano testamen:
tów (bo prawo tam oznaczyło już stosunek dziedzictwa)
Zygmunt I na sejmie w Piotrkowie 1510 pozwolił co do
dóbr ruchomych robić testamenta. dobra stojące zaś
nie podlegały testamentom tylko prawnemu rozrządzeniu
co do dziedzictwa.

Polna in [illegible] te et arne ([illegible] und [illegible]) est cum aliquis
ad statuam virgis caeditur (mit Ruthen gestäubt bei der [illegible] zur Staupe gestrichen
[illegible]) et auricula sibi abscinditur; si non habuerit auricu-
lam per faciem cremari debet. (pochowany)

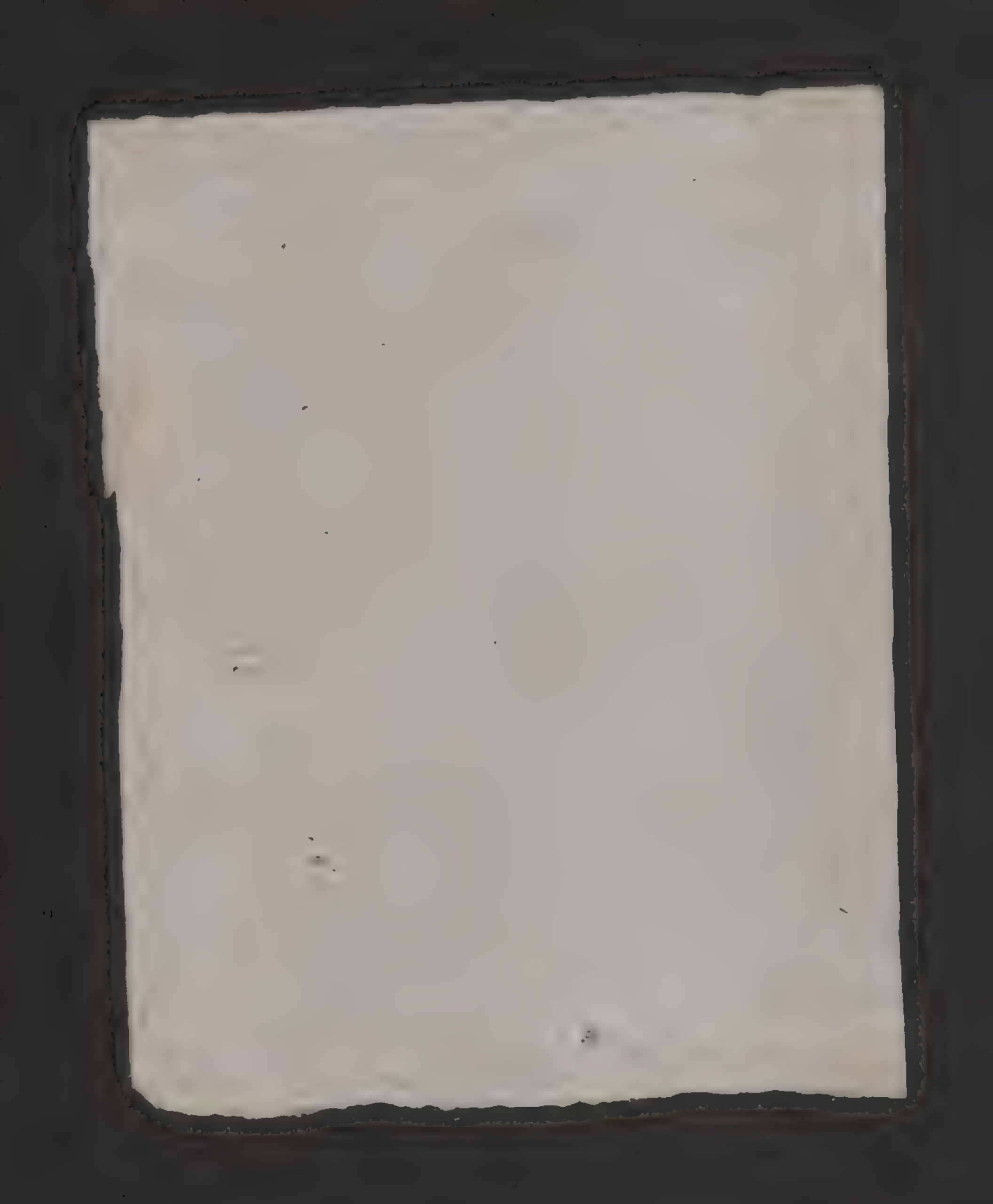
na Bukowinie [illegible] byli [illegible] [illegible]
[illegible] wolni owczarze wolni kmieci
zwali się [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] plan. Geth. i [illegible] 1788
8. Tom 5 [illegible] str. 146.

kolonie niemieckie w [illegible] [illegible]
[illegible] Rudolf czarny daje przywileje kolonis:
tom niemieckim [illegible] koło [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] w XIV wieku osiadły
kolonie niemieckie, dostały przywileje str. 86.
Topographisch-historische Beschreibung der Für:
stenthümer Moldau und Wallachei. Wien 1821. 8

Prawo niemieckie

w Bibliot. warsz. 1849. T. I marzec str. 623
jest prośba wójta i ławników warszawskich
pisana w środę po Trzech Królach r. 1459
po niemiecku do rajców Toruńskich upraszając
o ortyl w jednej sprawie: bo strona niechcąc
przestać na wyrok wójta i ławników war-
szawskich apellowała do sądów ziemskich
te zaś nakazały udać się po ortyl do
Chełmna lub prawa chełmińskiego.

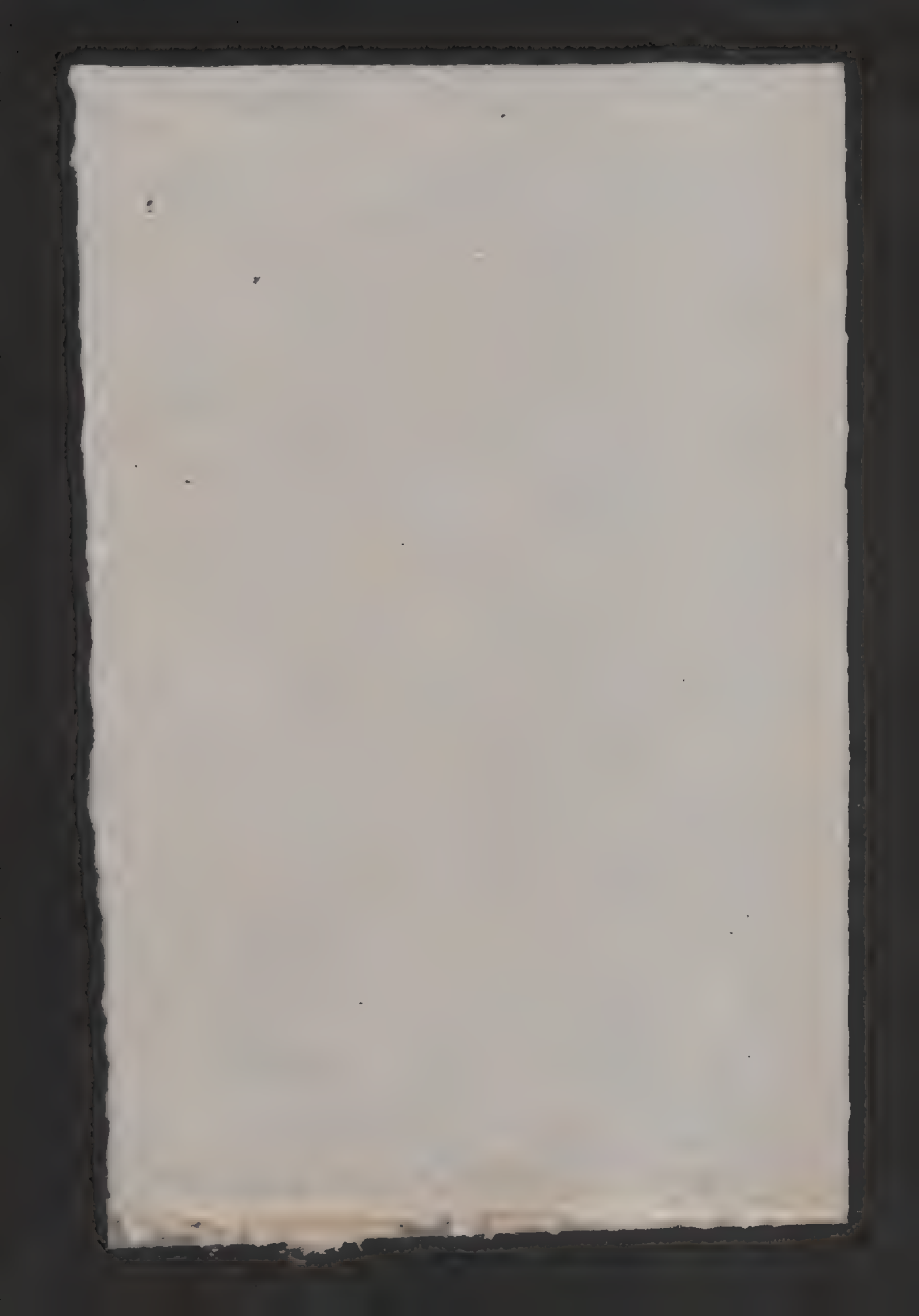

Zbiór sejmowy r. 1520 w Bydgoszczy ustanowieni, pomiędzy urzędnikami zamkowemi wymienia: Burgrabii castrorum tanquam ignobiles, Notarii castrorum, Hołomkowie et servi castrorum (był to rodzaj policyjantów) między posiadaczami rozróżnia: Nobiles habentes villas vel cmetones vel non habentes, Advocati et sculteti, viceadvocati et rurales Vladarii, Kmetones, Hortulani, Rathaie, Inquilini vil:larum, Mercenarii, Servitores Kmetonum Valachi agros colentes et ultra centum oves habentes, Valachi agros non habentes sed oves habentes, Kniazowie ruthenici, Ali:sowniey et piscatores – W miastach zaś byli: Consules, Advo:cati, Scabini, Notarii, Czechmagistri, mechanici (vel artifices omnium artificiorum) socii artificum vel mechanicorum, discipuli artificum vel mechanicorum (w ogóle w miastach wyższych rzemieślników zwano artifices a w niższych mechanici) mercatores, Kami:cidae, Institores, Jus civile habentes, Suburbani, inquilini et servi. (Pat: Przyłuski Statut pag. 956.)

Podług uniwersału poborowego z r. 1567. były
Wsi Królewskie, Szlacheckie i duchowne (w których
siedzieli kmiecie co ~~[illegible]~~ orali Panom albo
robotę odkupowali) wsi łowiecze które na łowiech
siedzą; wsie zatrzymane które oczerniają r. 1593. Szlachta, Sołtysi i Wójtowie wolni
(ci co niepłacą czynszowi i co mają kmiecie)
Szlachta uboga (niemająca kmieci ani czynszów)
siedząca na roli (praedium militare dawne?) Kmie-
cie wolni, Zagrodnicy siedzą na rolach i robią panom
swym, Komornicy którzy bydło mają i którzy niemają;
luźni ludzie alias hultaje, ſtużba która się
najmuje do roczna (tkochwilowo) Przekupnie i przekupki,
Rzemieślnicy, Rybitwy, Karczmarze, Młynarze
Łoty, Rudnicy którzy żelazo robią Rzemieślnicy,
Sołtysów i wójtów wolnych zwano na Litwie Putni
Bojarzy r. 1569. Kniaziowie, Tywunowie

R. 1593 szlachta uboga ~~zwana: Rataje (którzy z koperczyny orzą)~~ „szlachcic który poddanych niema a swoim pługiem orze albo ratajskim.“ — Rataje (ci) którzy z koperczyny orzą, najmowali się do orania
F r. 160 do tej klassy się liczą: dudarze, skomorochy, flisnicy.

78

Tynaft Stetzer Czwerner, Kunze Stankeler Ticzko, Sternberg

1474. Weishannes magister scabinalis, Cristel Neugebawer, Merthen Wasserbroth
Lorenz Korner, Mathis Snethen = Caspar Bernelch Advocatus, Einfussel

1481. Martinus Mussilo Advocatus. Weyshannes magister scabinalis
1483 Nicolaus Stetzer advocatus. d.
1484. d. d. d.
1486 Martinus Mussilo Advocatus Georgius Lindrich magr. scabinalis.

1507 juz po Taunie

Liniorowicz Tom. 67 p. 341. 347. 742. 800 968.
66 p. 802. 807. 809 913. 919. 921. 936 944. 947. 948
957. 959. 960. 962. 974. 979. 982.
983, 984.

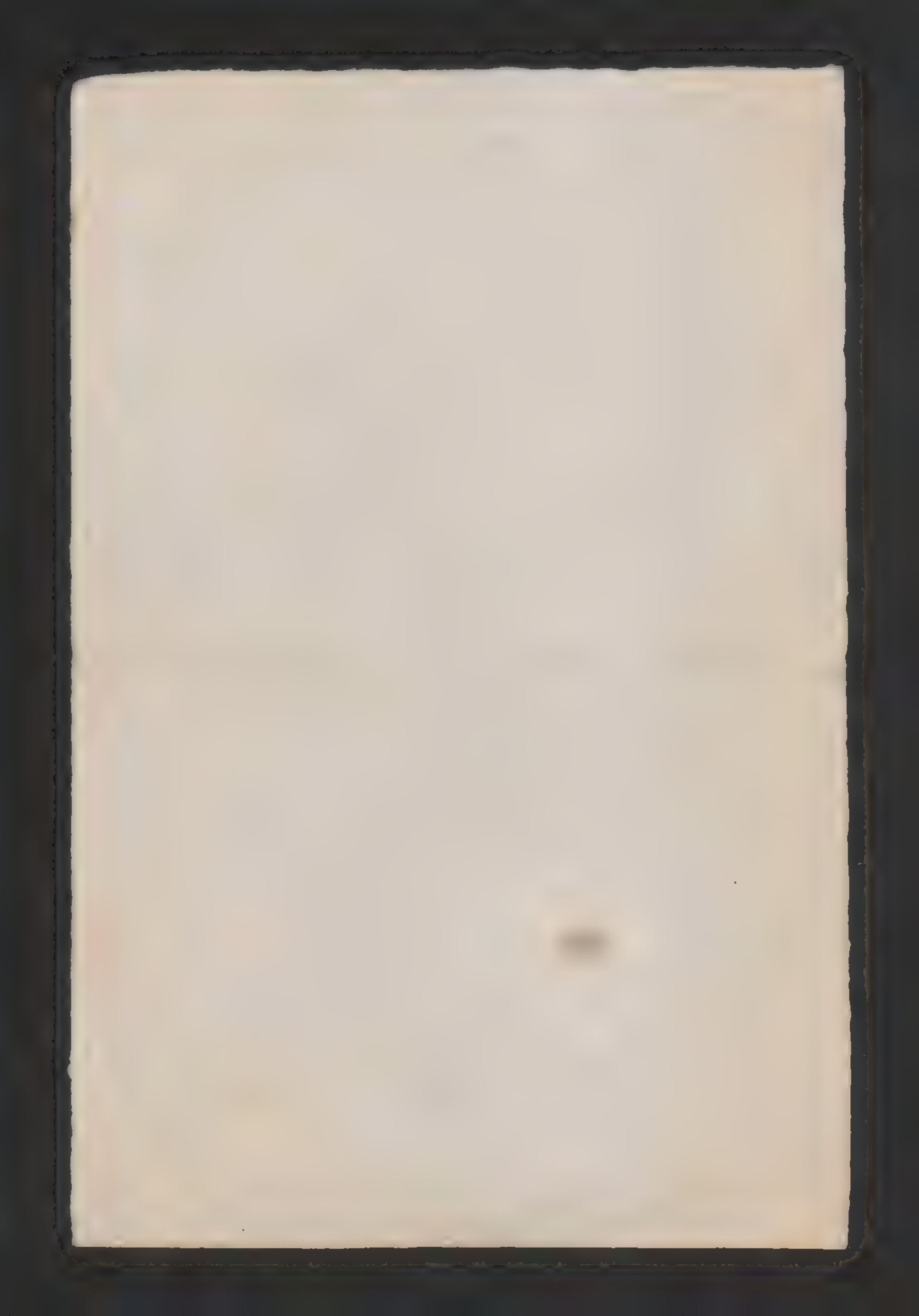
Tomus 65 deficit
r. 1662 5 64 p 1. 6. 7, 14. 35 46. 54.

Spis Oblezanie 1548 ... 58
p 312 i 1569

Anno [illegible] dñi mille^mo cccc^mo lxx tercio hi dñi electi sunt scabini
Weishann⁹ mgr scabinalis – Cristel – Georgius Zindrich – Beneseh Helbezem –
Martin⁹ Wasserbroth – Hannes Hofmann – Mathias Snethen – Niclas Forth
– Benesch pintna – Lorenz Losner – Caspar Bernesch advocatus
judicium expositum fuy^ta ante Gregorii
n:o 432. Hannes Blasze ist des eides freygeteilt also als en petrus der schuler
beschuldiget hot das h'em sey mantel un armbrost dy h'em
vorsaczt hot varterbit hetke. also als petig em sey gelt das h'
off dem fande hot bey dem eide nicht offlegete un hanuske sal
mit dem fande gheeren [illegible] noch rechte. = Hannus blasze hot
belegit das en petrus der schuler des mantels uns des armbrost
frey gesagit.

1854 Hanuske Blazy hot belegt das h'en czeykbrif hot gebrocht vom Scham=
ber, s'do alzo lawt: Wir lanthwoit un zebin scheppin d'stat Nowe Scham...
Czeigen aws gehetetim dinge das vor uns kome mit dy erbern frawe Kathrina
fedlerin Osanna rent Gergin di habñ bekat

[illegible] Niclos Rawe hott bekant das Nykel mor hot em gnuk gethon ur czy[illegible]
(vm) das erbe czu Cloppersdorff gelegin beyn den Weygartin ur leth is
im fray un ledig mit zampt zey nochlogern un nochkomeingen ewiklichin
mit allen rechtin lang breyt un weyt zam h! in zeiner geheldin hott

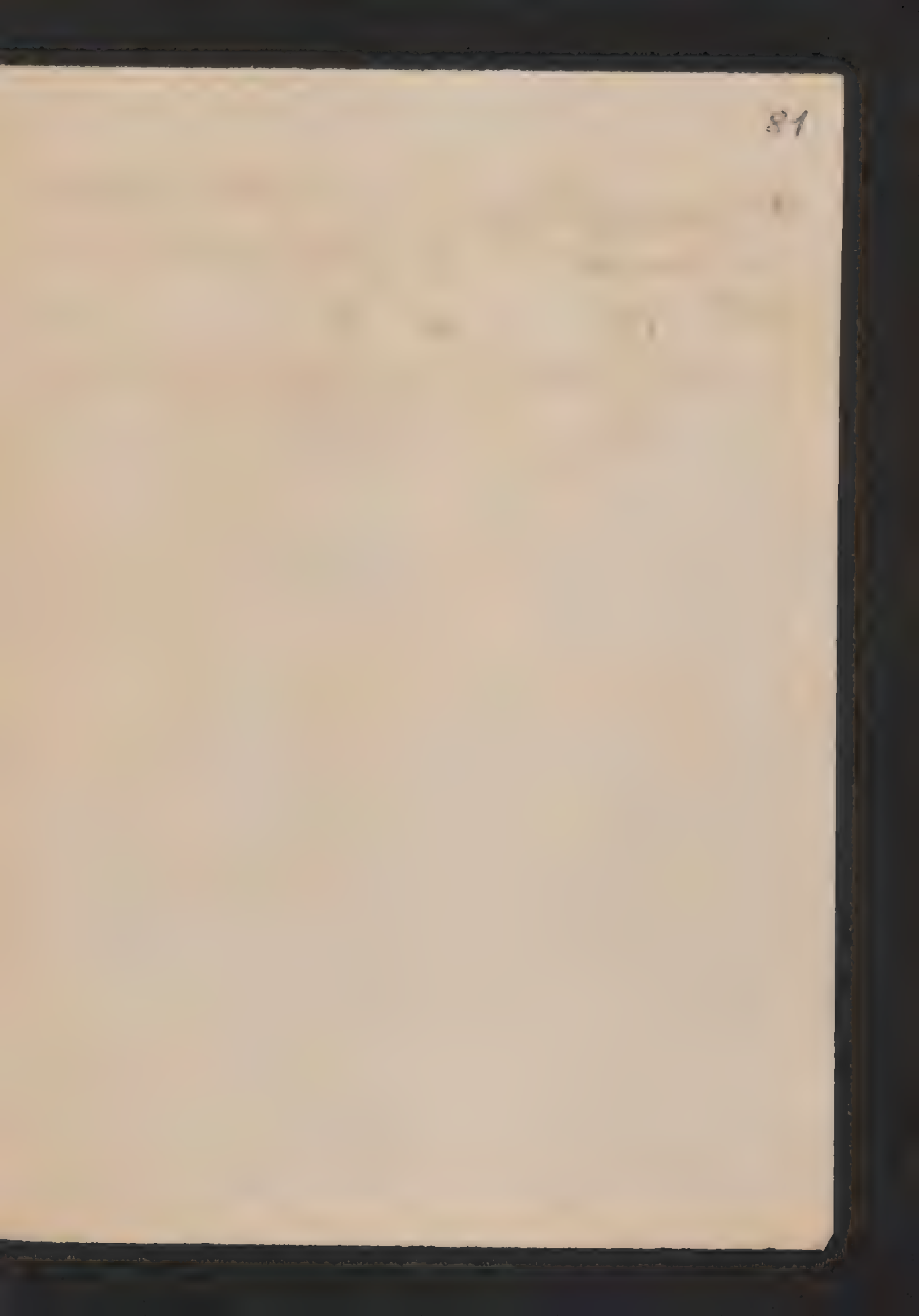
Ostatni ortel pag. 263

CX Quidam amissam causam voluit de novo

Nicolaus Kmetō de Woynowicze in judicio contra Swiąthoslaum de Slabossowycze pro bonis paternis conquisivit – Swiątoslaus deduxit quod ipse Nicolaus coram judicio dixit, quod praefata bona ipsius frater vendidit, „super hoc mihi „sententia data est de jure Supremo castri „Sandomiriensis" et siluit ultra unum annum et diem – Respondit Nicolaus quod non siluit annum et diem vocando se se ad jus supremum „castri Sandomiriensis" sed Swiąthoslaus vocationem illam cum pecunia arrestavit, „et ego „propter hoc vos ad dominum meum haeredita„rium in continenti citavi" qui mihi jus vobiscum ministravit – Swiątoslaus respondit quod Kmetonem ad quodlibet judicium citavit sed noluit comparere

Advocatus et Jurati Supremi Juris castri Cracov. „ex quo inter praefatas partes cum consensu par„tium pecunia fuerat missa pro jure ad jus supremum „castri Sandomiriensis et dum sententia a jure eodem „supremo Sandomir. ad judicium vestrum bannitum fue„rat allata" ipse Nicolaus eandem audire noluit – ideo Swiątoslaus prioest.

Ordynacya stołeczn[e]mu Miastu Krakowu przez Komissią J. K. M. postanowiona d. 23 Martii 1747. p. 271–311

Karol z Wielopolskich Myszkowski Ko: missarz K. K. S. K. G. M. P.

Sigillum Advocati Nicolai consulum et Comunitatis in ... subapp Concordie facte per spicimerum Palat Crac g. Cracoviensis p. Sandetz et Sandecensis p. Cracoviam ire possint p. Vistulam vero et Dunaiecz nullas merces demittere utrique debeant Actum in Cracovia A. D. 13 x x v tcio ... wosk wyciśniony z Archiw Sen. Krak. Jedwab amarantowy

Sigillum maius consulum civitatis Tharnov... subapp literis quibus cives Tharnovienses obligant se soluturos quindecim marcas ad altare S. S. Petri et Pauli Apostolor. in ecclesia beate virginis marie in circulo cracoviensi censu annui et perpetui Anno Dni 1460 Johannus Amor dnus de Tharnow wosk czarny z Archiw Sen. Krakow.

82

Zafat Mikrowski ... + ... 1817

... Wykaz pieniędzy znale... h

Then obras kształt y postacz człowieka zacnego
Zierburta Jana Kastel' Sanocz' Starosti Przemis'
Wirazony oznacza twarz takze zwroda takze
Licz rozum . . . . sczno . . . . .
Ktore w nim tak iasniały że między wszeczne
Mogą bicz poczitani senathory zaczne
Lecz twarz liscz wieczer cznota iego zdobila
Po smierczi nieśmiertelnym prawie uczyniła
Choć był rodu zacznego zacznieiszi cznotami
Miał w rodzie Kastellany drugie z infułami.
W nim prawie v infuła szenatorskim Królem
. . . . tni tak rada pokoiem

(Ciemnemi farbami - ultramaryn dno - włosy blond. broda.)

W noszeistwiech w czudzich stronach pospolitei rzeczi
Służył thes do franczyiei iezdzacz dlia iei pieczy
Y do Szwecziie thesz piorem iei służił
Piszacz viele praczy vżył
Sława y dlia cznoth iego czimy nieśmiertelnym
W niebie dożywoczie thim zyie skazytelnym
Potomkom obras twarzi tu szkształtem zostawił
W niemiech y w swych posługach cznoth wzorem był
Przypatrz że się potomku v nich wnimiarkuia
Życziem dobrim do cznoti do slachcz . . .
Patrz na twarz patrz cznoti y więcz zawłe . .
Naśladuiacz cznot wiziiesz wiek dług.

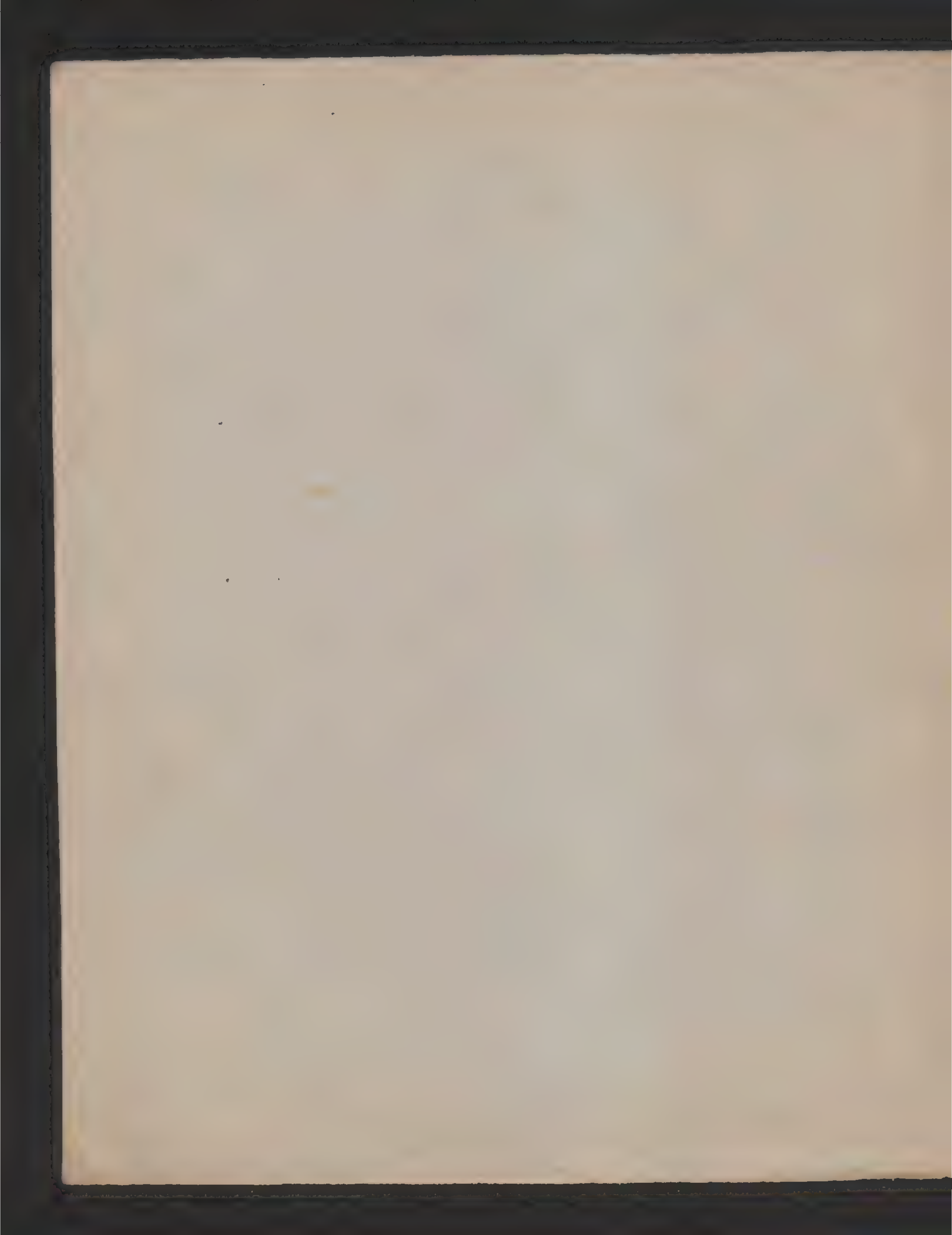

Geschichte der siebenbürger Sachsen von G. D. Teutsch. Kronstadt (Verl. Johann Gött), 1852. 16º Hft I. II

Pierwszych niemców do [illegible] Siedmiogrodu [illegible] wezwał król węgierski Geysa II było to za czasów [illegible] III i [illegible] I [illegible] [illegible] [illegible] w niemczech [illegible] licznie rozrodzeni, prowadzili rolnictwo, górnictwo, rze[illegible] [illegible] silne a król niemiecki i cesarz rzymski z [illegible] [illegible] które [illegible] po [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — Do kolonizacyi przyczyniły się [illegible] krucyaty i w skutek niej obudzona chęć [illegible] [illegible] wewnętrzne do lepszych wymarzonych [illegible] w których oczarowani blaskiem powieści [illegible] [illegible] wracających, chcieli znaleźć [illegible] nowe [illegible] — [illegible] założyli nad [illegible] Siedmiogrodzie; [illegible] [illegible] kolonista [illegible] w Polsce [illegible] a kąd ci Niemcy osadnicy [illegible] Papieski legat [illegible] [illegible] nazywa Niemców [illegible] r. 1191. Część ich [illegible] [illegible] z Flandryi czyli z [illegible] pasu [illegible] [illegible] Belgii aż do ujścia [illegible] (W Polsce nazywano tych Hollendrami i osad: [illegible] także na Żuławach – a w Szląsku Wallonami, Flammi) Druga część Niemców przybyła z nad średniego Renu z okolicy [illegible] Mosela [illegible] Niemców [illegible] [illegible] – Flandrya jako kraj nisko położony

rozwinęła [illegible] roku 1135 [illegible]
części Flandryi Hollandyi i Zeelandyi zatonęła
[illegible]
[illegible] stanowili kraj
[illegible] około r. 1140 [illegible]
[illegible]
kolonistów z Hollandyi [illegible] Italii i [illegible]
ssyi i Henryk [illegible] r. 1160 takiemiż
kolonistom [illegible]
[illegible] niemcy ci byli wolni
[illegible] stała się modą odtąd
Drugą przyczyną kolonizacyi było wprowadzenie
[illegible] do uprawy swych pustek [illegible]
potrzebowali [illegible]
Andrzej II r. 1211 [illegible] rycerzom
[illegible] nadał
zowi gdy Herman [illegible] mistrzem
tak zwany Burzenland w Siedmiogrodzie [illegible]
reką [illegible] dla obrony [illegible] r.
[illegible] wyłamać [illegible]
1225 wygonił ich [illegible] Mazowieckiego
na wezwanie Konrada Ks. [illegible]
r. 1226 nad Wisłą dla walczenia [illegible] 1224
Andrzej II nadał Saxonom Siedmiogrodzkim
zapewniający im wielkie wolności; w tym przywileju
[illegible] Saxonam zwali się wszyscy
[illegible] wielki [illegible]
niemcy od razu [illegible] pod Merseburgiem i Augsburgiem
[illegible] swojmiery pod Merseburgiem i Augsburgiem
R. 1243 i 1248 jeszcze są nadania dla osadników
niemieckich w Siedmiogrodzie.
Organizacja tych to kolonistów była podobnie jak w
Polsce [illegible]
niemieckie które się przechowały [illegible]
jus Valachicum) — W Hermanstadzie [illegible]
II [illegible] prawo [illegible]
magdeburskie i [illegible] które na [illegible]
[illegible] 1481 [illegible]
przyjęciu przyjmujący prawo miejskie na ten ko=
dex na którego ostatniej stronie wymalowany
P. Jezus na krzyżu podobnie jak w [illegible]
Cechy na wzór niemiecki urządzone.

Pierwsi osadnicy niemieccy na Szlasku byli
Flamandczycy (Flamländern) i Frankończycy
(Franken) co potwierdzają rzekome nazwy włók
frankońskich lub flamandzkich w przywilejach.
Mowa zaś Niemców na Szlasku wskazuje
iż osadnicy niemieccy owi pochodzą z średnich
Niemiec (Mitteldeutschland) z Turyngii i
Frankonii. Zakonnicy klasztoru Lubuskiego
pierwsi rozkrzewiciele osad niemieckich na
Szlasku pochodzili z Pforta w Turyngii, a Szlascy
Piastowie stali w ścisłym związku i pokrewień-
stwie z średnioniemieckiemi książętami w Tu-
ryngii, Misnii i Anhaltu. Dialekt [illegible]
Niemców szlązkich jest średnio-niemiecki; w
[illegible] z 14 wieku panuje dyalekt średnio-
niemiecki

Geschichte des deutschen Kirchenliedes bis auf Luthers Zeit. von Hoffmann von Fallersleben Zweite Ausgabe vermehrt und erweitert. Hanover Carl Rümpler 1854. 8. (Rf)

(1e wydanie: Hoffmann A. Hnr. v. Fallersleben Geschichte des deutschen Kirchenliedes bis auf Luthers Zeit ein literar historischer Versuch. Mit 1 Musikbeilage. Breslau Graß B. und Comp. 1832. 8. 16 gl.)

Pieśń Christ ist erstanden już w środku XII wieku była powszechnie znana w południowych Niemczech. str. 39 co potwierdza refrain powszechnie w owym czasie używany Kirie eleison. Lecz z XIII wieku Osterlied No 9 str. 64 ist z łacińskiego przerobiona. Podobna była pieśń na zielone świątki (Pfingstlied) Nun bitten wir den heiligen Geist (die Kirchen [illegible] bei Zeiten)

Der Augustiner Mönch Johannes Busch erzählt in seinem Buch [illegible] daß um 1450 am Hofe Markgrafen Friedrich von Brandenburg zu Giebichenstein nachfolgendes Osterlied gesungen wurde. Christus ist erstanden – Von des Todes Banden – Des sollen wir alle froh sein – Gott will unser Trost sein – Kirieleison (De reformatione monastica lib III cap 41 apud Leibnitz script. Rer. Brunsvic. tom II pag 94)

Nach der blutigen Schlacht bei Tannenberg d. 14 Juli 1410 sang das deutsche Ordensheer. Christ ist erstanden (Jahrbücher Johannes Lindenblatts von Voigt und Schubert pag 217.

Das Lied war in ganz Deutschland bekannt pag. 181

Vehe ^katolickiej^ Gesangbuch 1537 N° 20 (najstarszy katolicki kancyonał)

Christ ist erstanden – Von der Marter allen
Des sollen wir alle froh sein – Christ soll unser Trost sein
Kyrioleis
Wär er nit erstanden – Die Welt die wär zergangen
Seit dass er erstanden ist – So loben wir den Herrn Jesu Christ

Wittenberger Gesangbuch 1533 (Text verbessert von Luther)

Christ ist erstanden – Von der Marter alle
Des sollen wir alle froh sein – Christ will unser Trost sein –
Kyrioleis
Wär er nicht erstanden – Die Welt die wär vergangen
Seit dass er erstanden ist – So lob wir den Vater Jesu Christ
Kyrioleis

Leisentritt Gesangbuch 1567 I Thl. Blat 119^b
Ein gar altes Lobgesang auf Ostern

a Christ ist erstanden u. s. w. wie N° 2
b Wär er nicht erstanden u. s. w. wie N° 2

Es giengen drei heilige Frauen
Zu morgens in dem Thaue
Sie suchten den Herren Jesu Christ
Der von dem Tod erstanden ist – Kyrieleison

In den deutschen Gemeinden bei Verona sang das Volk bei ^1519^
der Ankunft des Bischofs von Padua den uralten Ostergesang
Christ ist erstanden tu rzad ojca ... 2 strofy
St: Graf Caspar von Sternberg Reise durch Tyrol Regens-
burg 1806. 8. str. 161
Ein wirklich altes Volkslied das zeigt die Verschiedenheit der Texte
mit Einmischung alter und neuer Strophen

Andreas Schmeller bayerisches Wörterbuch 3 Theil pag 598
cytuje tę pieśń z rękopisów ... XV wieku i mówi iż
co roku śpiewana bywa a „Es wird jenes alte deutsche
Kirchenlied freilich nur noch halb verstanden weil jetzt
von der größtentheils italisirten Gemeinde im Hauptort
der Sette-Communi alljährlich angestimmt."

Rituale Vratislaviense wydrae 1682 r.
str. 350 nakazuje aby na wielkanoc
podczas procesyi śpiewali: Victimae
paschali laudes etc. po każdej zwrotce
ma śpiewać lud Christ ist erstanden
vel polonice: Chrystus zmartwych
wstał jest i t d

Hoffmann str. 194 mówi że pieśń
Christ ist erstanden dotąd śpiewają
katolicy w Niemczech śpiewano ją
już w Norymberdze r. 1424
śpiewali ją w Fryzlandyi 1506

Das deutsche Kirchenlied von Philipp Wackernagel
Stuttgart 1841

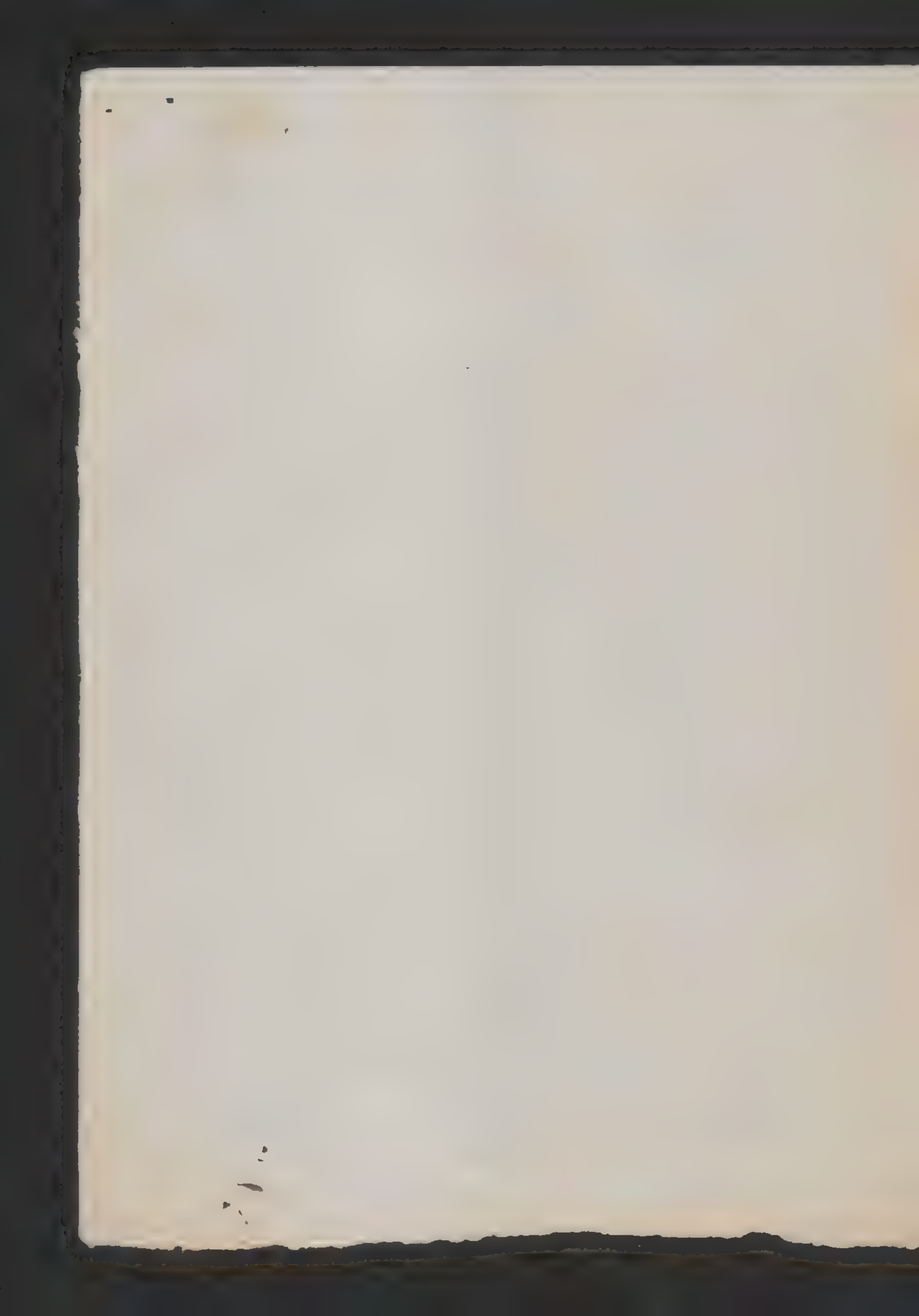
Hoffmann: Geschichte des deutschen Kirchenliedes. Breslau
1832

Im XIII und XIII Jahrhundert war in der Kirchengesang
bloss lateinisch

Christ ist erstanden aber in Wackernagels Gesangbuch
I. 217.

Kirieleison był refren w XIII wieku jeszcze wszystkich duchownych pieśniach po każdej strofie bo lud zaś nie śpiewał po niemiecku tylko Kirieleison intonował.

w XIV wieku powszechnie śpiewano pieśń dawniej zmienną Christus ist erstanden (Hofman st 71) może ta jedna z najdawniejszych niemieckich śpiewana była i na Śląsku

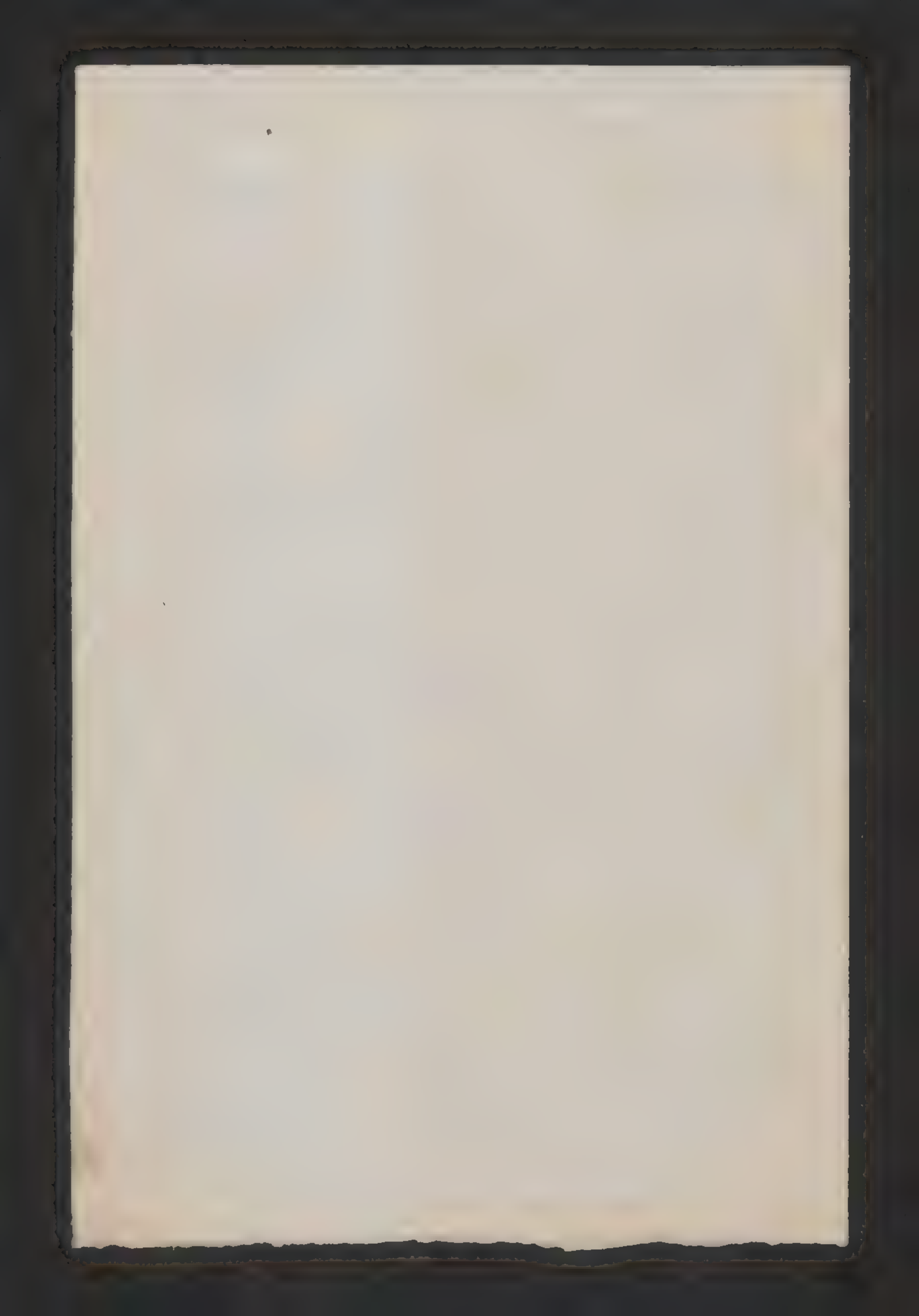
(żył 1275)

Henryk IV (Książę wrocławski zw. Miły) był poetą niemieckim w zbiorze Manessego pieśni niemieckich (Bodmer: Sammlung von Minnesingern. Zürich 1758. 4° Tom I str 3) są 2 pieśni układu Henryka IV (te Czajkowski przełożył po polsku w rocznikach) które się do najpiękniejszych liczą.

O tem to Henryku IV śpiewa Tanhuser (Bodmer Samlung T. II str. 64):

Us Polan lande ein fürsten wert
und wil ich nicht vergessen
der nach sin alten ziten gert
und hat in wol besessen,
Herzogen Heinrich nenne ich
der [illegible] genant
[illegible];
Min zunge in wol erkannt,
hat er tugent [illegible]
Seit man in tütschen richen
der [illegible] sin milter mut
Und tut er villeclichen.

był synem Henryka III i Judyty mazowieckiej

[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]

[illegible] Chronologen [illegible]

[illegible]

[illegible] Sarmaten [illegible]

[illegible] moda [illegible]

[illegible] Bastarnen [illegible]

[illegible] dürften [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] (Lein.) [illegible]

(o[illegible]) [illegible]

[illegible] (owy[illegible]) [illegible]

(jakt) [illegible] 1841

[illegible]

[illegible]

[illegible] ([illegible]). [illegible]

[illegible]

[illegible]daty) Fürst [illegible] die
[illegible]
[illegible]
des Jahres 1240 die [illegible]
[illegible] in [illegible] einsetzten, [illegible]
die [illegible]
[illegible] damit sie [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Boleslaus [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Conrad [illegible] Masowien, [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] beschafft werden, u. den [illegible]
[illegible] die deutsche [illegible]
[illegible] Kleidung zu
ihren Gebräuchen [illegible]
([illegible]). [illegible]
[illegible]
[illegible] Sigismund III [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Kirche [illegible]
[illegible] der Mutter Gottes [illegible]
[illegible] Kirche, so wie das h. Adal-
bert slavische (Kirche), [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible], welche vom Anfang [illegible] 13 Jahrhunderts
sich zu einem [illegible] und [illegible]
[illegible] bildeten [illegible]
[illegible]
[illegible], u. mit dem [illegible]
[illegible] (sprawy)
[illegible] (ogrodzi) [illegible]
[illegible] Petricii [illegible]
[illegible]
[illegible] Kazimir der Große [illegible]
[illegible], [illegible] (świerczy) [illegible]
[illegible] 6 [illegible]
[illegible]
[illegible] Kazimir [illegible]
[illegible] (ruskrajowy ubiegli).
[illegible]
[illegible] Bartłomiej [illegible]
[illegible]

Übermacht hatten, erstere Landgüter [illegible] und [illegible] ihrer Gerichtsbarkeit [illegible] [illegible] zu [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (obra[illegible]). Die deutschen Herren [illegible] die Bauern [illegible] schreiben [illegible] [illegible], [illegible] prawo do [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Schon im 13 Jahrhunderte [illegible] die deutschen Gebräuche [illegible] [illegible], als Wielka [illegible] [illegible] mit einer Verordnung 1237 [illegible] [illegible] (zakcat) [illegible] Geistlichkeit, [illegible] [illegible] [illegible] die deutschen [illegible] [illegible] (przysięga) [illegible] (przysięgi)) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] zu überwachen, [illegible] Verordnung [illegible] [illegible] narodu [illegible] Jakob Swinka [illegible] Synode zu Gnesen 1285 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hat, daß

wieder
[illegible] diesen Festungswerken [illegible] zum Schutze
des Landes im Mittelalter gebraucht worden.

Obwohl das altpolnische murowanie, u.
dann das Naruszewicz die Einführung der
hölzernen Schlösser auf Rechnung der Kazi-
mir'schen großen Festungsbauten, welche durch
[illegible] [illegible], [illegible]
[illegible] durch poprzeczne [illegible] die [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]. Jedoch wenn man
besonders von Podgórze u. [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] Kazimierzowskiego [illegible]
[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]. So hat [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] obwarować; so hat [illegible] (in [illegible])
[illegible] zamki in Lemberg, Przemyśl, Sano-
Trembowla, Halicz, Tustań, u. Lubaczów
[illegible], so hat die Podgórze [illegible]
[illegible], [illegible] Skawina, Kosna mit [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]

und [illegible]
[illegible] ogłoszona, [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Kotmer u Bielski
([illegible]) [illegible]
[illegible]
zagraczczyć [illegible] wollte. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] niewolniczego
dobywać?

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] przyjściu wabiły [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible] Krzyżak[illegible]

zapasnego [illegible]

1410 [illegible] zabitym [illegible]

[illegible] Radziejów [illegible]

[illegible] przetrworzone [illegible] Cymbałów. Kor[illegible]

[illegible]

[illegible] Narwa

mianowane

[illegible] Kormiakłów, tudzież [illegible]

[illegible] Zorawiczów [illegible]

[illegible] księżna, [illegible] Firlejo[illegible]

[illegible] Jastrzębców [illegible] zapominali [illegible]

[illegible]

[illegible] wyobrażenie

kamienia [illegible] Sochorz[illegible]

Kamienieckich [illegible], [illegible]

[illegible] Odrzykoń, [illegible]

[illegible]

[illegible] obrazie [illegible]

[illegible]

[illegible]

~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] 1375. 1415. 1454. 1507 [illegible]
[illegible]. [illegible]
[illegible], welche [illegible]
[illegible] chwytali, opatrywali [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] wyrabiali [illegible]
[illegible] prawa teutońskiego. [illegible]
[illegible]
[illegible] zwalisko [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]?

[illegible]
im Vorgebirge der Karpathen und im Kohlenrevier
[illegible]
[illegible] welche für lange
Schlingen [illegible]
[illegible]
[illegible] welche [illegible]
[illegible]
[illegible] ausbreiteten [illegible]
[illegible]
[illegible] sie bildeten einen Bestandteil
[illegible] colonisiert wurden
[illegible] solchen [illegible]
noch erkennen kann
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Traunsberg [illegible] Tymbark,
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Rozembark, [illegible]

[illegible]

übergebliebenen [illegible] Abkünfte[?] [illegible]

[illegible]

kolonisiert sind [illegible] familien [illegible]

[illegible] ursprünglichen [illegible]

Abkunft [illegible]

[illegible] er, [illegible], Wreschet[?], [illegible] nar, [illegible]

[illegible] er [illegible] Reymann u. s. w.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] [illegible].

daß für die deutsche Sprache im gewöhnlichen Leben unter

[illegible]

sich gebrauchten [illegible]

[illegible]

... Dekrete und Urtheils-
sprüche der Dorfgerichte ...

Als zum Beispiel ... Verkaufs-Urkunde eines Ackers

p. 142 „Jakob Weltz und Kaspar Frenzel erscheinen vor unsrem ge-
„hegten Ding Jakob Weltz persönlicht, und hat bekannt, daß er
„sein eigenen Flecken verkauft hat dem Kaspar Frenzel umb zwan-
„zig Mark gewisse Geld, welches er bey dem Leinkauf folkommlich emp-
„fangen hat, und lest er den Flecken gut und frey zu ewigen Tagen mit sei-
„nen Nachkomlingen. Noch stehet der Weltz und leget seinen Frey gewehren,
„welches Kaspar Frenzel mit seinem Geld belegt hat. 1623."

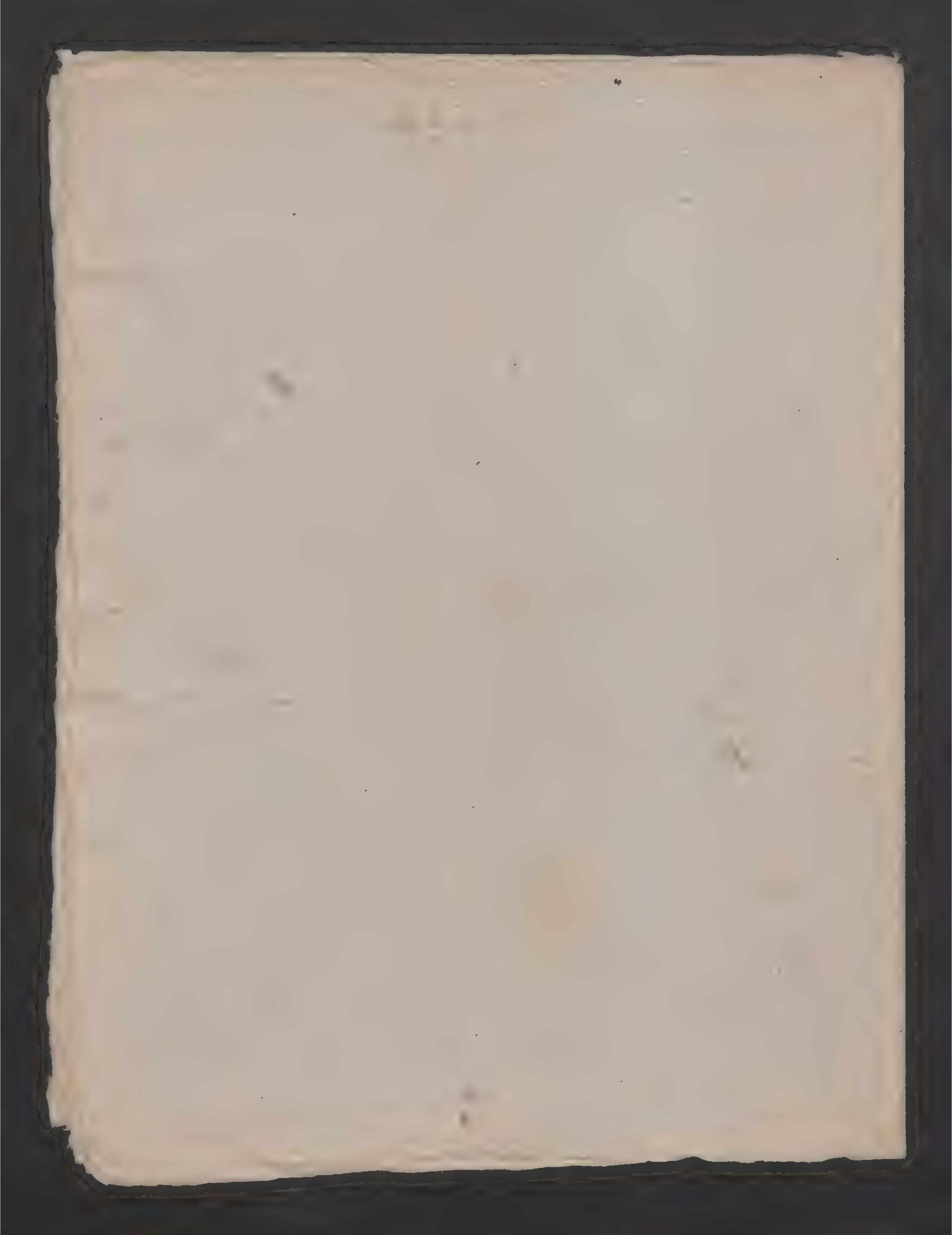
przedwozowych bemerkenswerth zu [illegible]
Z.Z. ist [illegible] in der Umgegend v.
Krosno, [illegible] Gerad-
[illegible] [illegible]
[illegible] Ofterko [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible], Z.Z. [illegible] Markowa in
[illegible] Prow. 6 [illegible] ~~[illegible]~~ wentorze [illegible]
des Henryk Lubomirski, [illegible]
[illegible] ~~[illegible]~~ dziecial, [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

([illegible]):

[illegible]
[illegible] da kow[illegible], [illegible]
[illegible]
[illegible] Walter [illegible], giniasz [illegible],
[illegible]
[illegible]
[illegible] potocenj: [illegible] koza [illegible]
[illegible]
[illegible] ? Sehno, der Fara
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
messera, [illegible]
[illegible] Beschreibung
[illegible] bemerkte
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] soll.

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

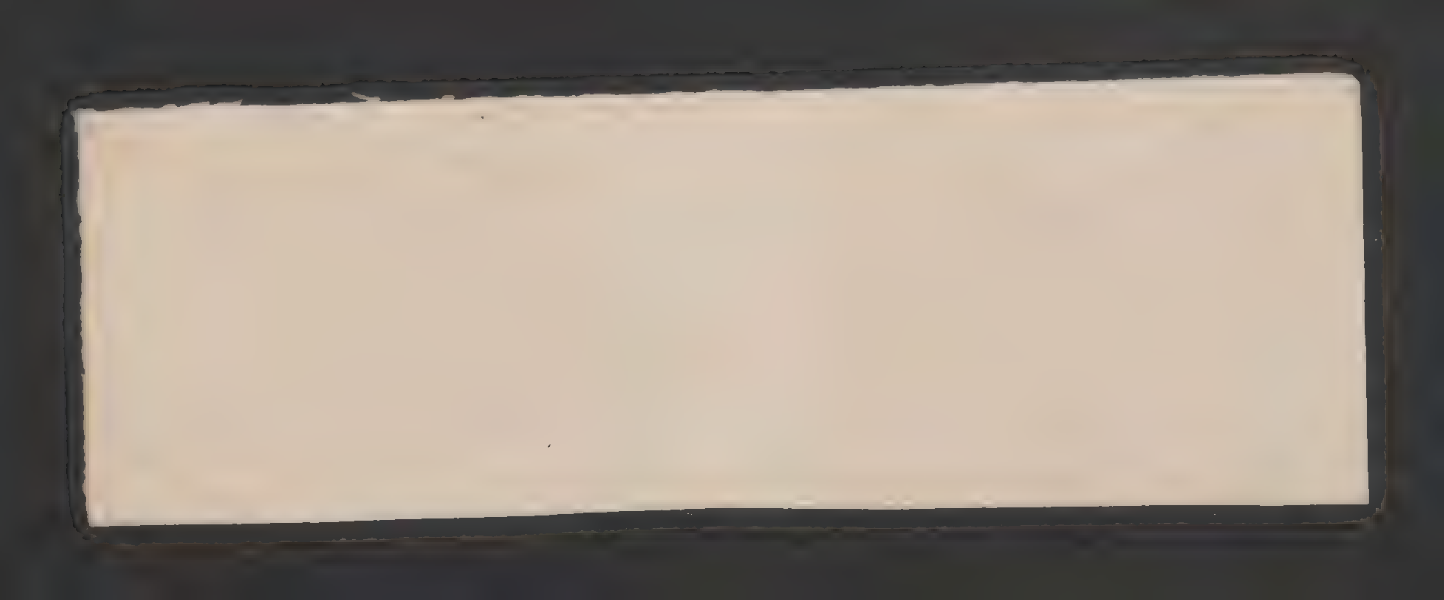
Kolonie niemieckie.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] flawianie wyginęli [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
do Utrachtu i do miast [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] sekciarzów [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] I [illegible]
[illegible] [illegible] do Loravii [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] kraj [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
był [illegible] złożony (II cap. 14)

Über die Rückwanderungen der Thiere vorzüglich der Wirbelthiere
nach Deutschland [illegible] [illegible] und in dem [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] 1804 etc.

[illegible] [illegible] jetzt [illegible] durch den jüngern [illegible]
von [illegible]

Między innemi przyczynami opuszczania ojczyzny przez
Niemców - osiedlania w Polsce najważniejszą było nieu:
kontentowanie z ~~pola~~ powodu praw urządzeń i admi:
nistracyi w kraju, - albowiem szlachta i urządzenia
lenne rugowały coraz bardziej starogiermańską swobodę
Ob: J. Grimm Rechtsalterthümer pag 247, 330.

Urządzenia i instytucyje niemieckie rozwijały się
w duchu starogermańskiej swobody w Polsce i doszły do
tego stopnia doskonałości na jakiem nawet w krajach
ojczystych niemieckich nigdy nie stały.
Główna podstawa prawna ~~bo~~ oraz konstytucyjnej i
administracyja była organizacyja w gminy wolne-
(autonomija miast i wsi) Gmina taka była siedzibą
związku ludzi wolnych ~~która~~ w których rękach spoczy:
wały miejscowe sądownictwo, prawodawstwo, adminis:
tracyja, w które się nikt nie mieszał. To zapewniało
dobry byt i rozkwit mieszkańców. Pod takiemi rządy
mogły tylko wznieść się do doskonałości rzemiosła,
przemysł i porządki miejskie jakie wówczas do za:
dziwienia widzimy (n.p. wodociągi, domy podrzutków,
szpitale obłąkanych już w XIII wieku były w miastach
polskich
Skutki instytucyj cechowej - dziś może zbytecznej - pod wzglę:
dem kultury oświaty i moralności najpiękniejsze wydały owoce
urządzenia ich dotyczące wsparcia wędrujących, chorych zmarłych
współbraci i ich wdów zaiste i dziś na pochwałę zasługują.

(zasadami)
Głownemi rysami w prawach i wolnościach które książęta nadawali kolonistom (hospites) były: zabezpieczenie wolnego używania zwyczajów narodowych i języka, uwolnienie osady od podlegania sądów obwodowych krajowych, wolność pozostawiona obierania sobie ~~wójta~~ sołtysa (scultetus, advocatus, judex na Węgrzech – comes); bezpośrednia wolność apellowania w procesach lub wątpliwościach do samego księcia lub jego wyznaczonego zastępcy; wolności handlowe i targowe.
W XIV wieku posłowie miast wolnych królewskich otrzymali miejsce i wolny głos na sejmach (co później tylko do kilku miast głownych ograniczono)

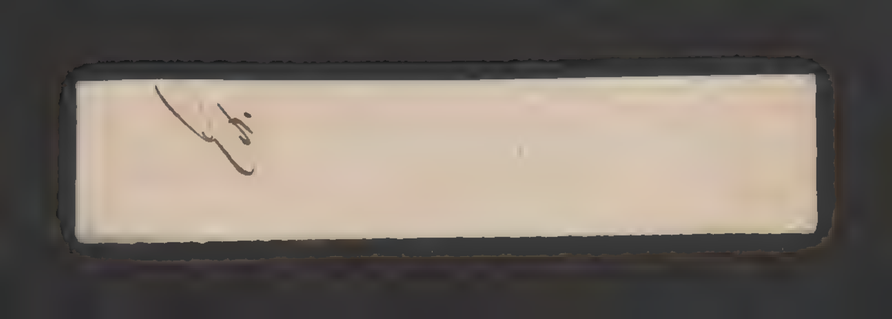
kolonie niemieckie. 103

Leszek biały w przywileju dla katedry krak. danym (1189 - 1206) na dziesięciny z kopalin wspomina o górnikach: sive sint Romani sive Teutonici sive quicunque alii hospites (Żywot Prandoty str. 201) więc pierwsi górnicy byli niemcy (jak Schwartz) lub włochy (jak n. p. Pikorarus)

Kossaci (Cossati vel Kortulani) tyle co zagrodni-
cy którzy nie posiadali pól tylko małe ogrody byli
1279 na Szląsku, Pomorzu i Marchii Brandebur-
skiej.

104

Pątnik narodowy wydany przez Ludwika Ziętkiewicza.. 105

Lwów 1827. Tomik I. (30. IV. 1961)

Historia języka niemieckiego w Polsce przez Karola Mecherzyńskiego

str. 50 – 56. i str. 80 – 86.

Dwutygodnik literacki pod redakcyą Waleryana Kurowskiego.

Kraków 1844. Tom II

Początek przysłowia siedzi jak na niemieckim kazaniu

T. I p. 27.

Urkundensammlung zur Geschichte der Ursprungs der Städte in Schlesien und der Ober-Lausitz von Gustav Adolf Tzschoppe und Gustav Adolf Stenzel. Hamburg (verl. Perthes) 1832. 4e

XXIII. l. 96.

Wiszniewski Histor literatury V 151 – 174 o obyczajach i prawach śląskich
VI 237 – 371 (Pieśń wielkopiątkowa

" " "

Index lectionum (o prawie śląskiem)

Osady w Jaszelskim były po największej części tkacze dotąd zwią się Bachmann, Bergel, Feikel, Gemsa, Glaser, Heumer

brustlik = gorset
manta = ptaszy
szefterka = półstrameza
Geistag = zielone święta
} po polsku

Krosno - Grossdorf.

Kamień wielki 1/3 wsi lokował

Johann George Thomas Handbuch der Literaturgeschichte von Schlesien. Hirschberg 824. 8. ...

... gatten: Fasciculus diversorum jurium. Norimberg. 1620 fol.

[eingewanderten] Verbreitung sich deutscher Bauern und mit ihnen deutscher Rechte. Bildung, Herrschaften, Art, Länge und Wegen. Ursprung, Wesen und Verbreitung des deutschen und des Magdeburgischen Rechts [illegible] eigenthümliche Verhältnisse der Bauern – [illegible] Verfassung. Stadtbuch – Schöffenbuch, Rechts-Urkunden und Willküren, [illegible] gerichtliche Entscheide, Schätzungsbriefe, Erkenntnisse, Schuld-, Erb- und Vormundschafts-Sachen, Zinsbriefe, Bußen, Verträge, Erbtheilungen.

Borow (Bohrau koło Strehlen) Klisrowo (Kobelwitz koło Trzebnicy) Szetnice (Güntersberg bei Krossen) Zarbie (Mönchsdorf bei Krossen) Lomozir (Lombsen bei [illegible]) Machowo ~~Kle~~ (Mohar bei Sauer) Twardocice (Zierzendorf bei Goldberg) Olobok czyli Melbock (Mühlbock koło Świebus) Koczul (Kutschlau) Jarnawa (Jordan) Radoszyn (Rentschen) ~~Mazy~~ Jedlesrie (Mittwalde) Rogiśnie (Schönfeld) Wangrynie (Ueberdorf) Podlagora (Rineck) wszystkie koło Świebus Lipica (Schindmühl koło Neumarkt) Lawórek (Heinersdorf) Strankawa (Runzendorf) Rozalinice (Ueberdorf) wszystkie koło Frankenstein) —

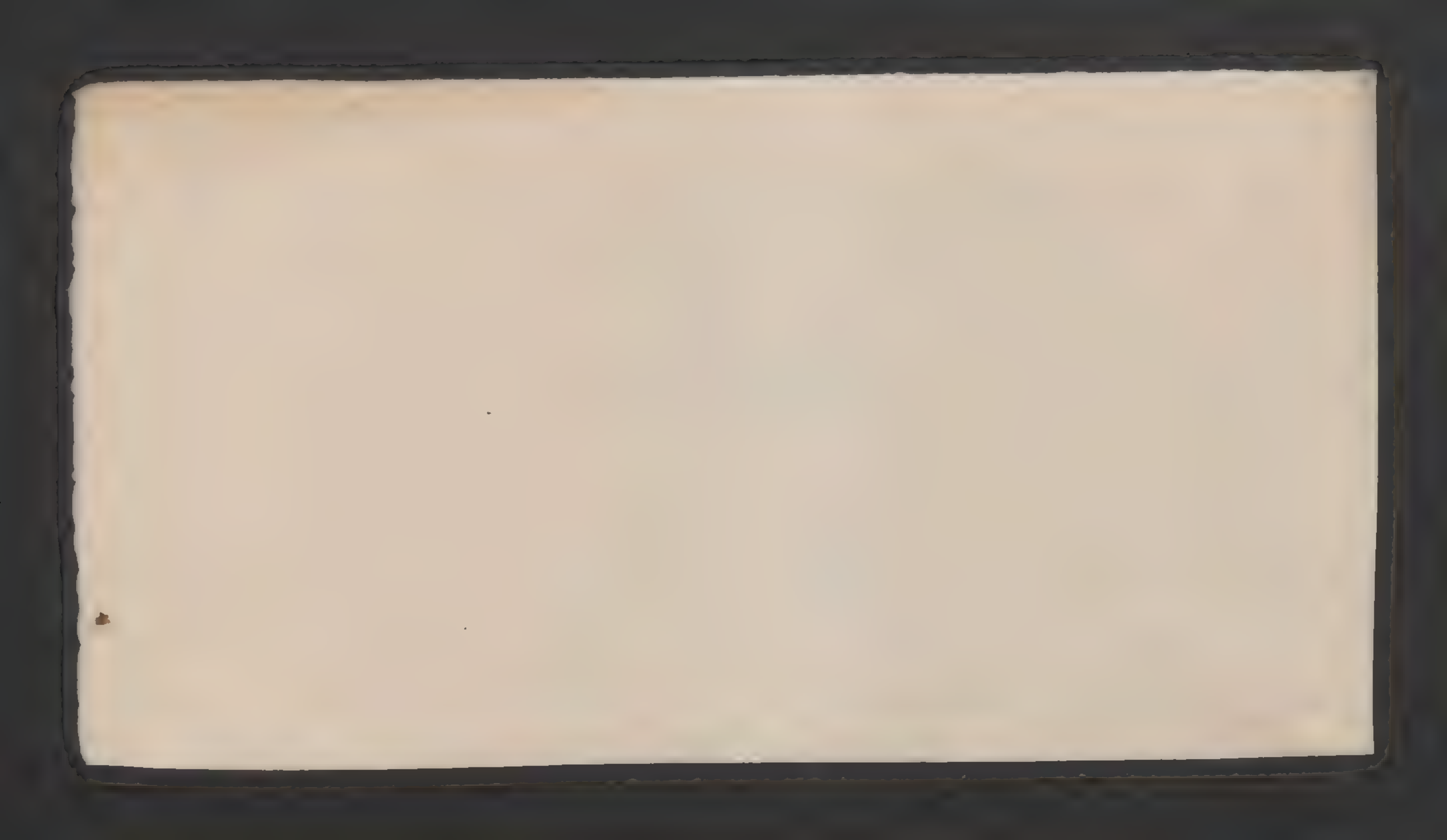
Kridlina (Arnold koło Wohlau) Budisrow (Baudis koło Lignitz) Wiry (Wierau koło Świdnicy) Szwrydow (Seifersdorf koło Świdnicy) Lisznice (Kreischwitz koło Militsch) Gościęcin (Rosenthal koło Cosel) Kluche (Leutschau koło Groß-Strehlitz) Gantkowo (Neudorf koło Lignicy) Brosec (Broswitz koło Oels) Stregom (Striegau miasto) Predkowice (Kreiselwitz koło Wrocławia) Ziice (Zottitz koło Raciborza) ~~Lolfka Lom~~ Czechanow (Rosengarten koło Juran) Zomgrlawice (Domslau koło Wrocławia) Kamionne (Steinau koło Wrocławia) Jurnik (Neukirch koło Wrocławia) Ezil (Rosenthal koło Bunzlau) Kobula (Kaulung: Fernhof koło Weidenau) Sichowa (Dreilindhof koło Jauer) Czychorzyce (Meesendorf koło Neumarkt) Kojanczyn (Baumgarten koło Strehlen) Wadochowice (Winzenthal koło Neumarkt) Swantaissdorf koło Neumarkt) Gantkow (Mönchhof koło Lignicy) Bukowice (Frauenwaldau koło Trzebnicy).

Borek (Georgsburg koło Strehlen) Rzejów (Birkau koło Neumarkt) Milonowo (Mellenau koło Ohlau) Czepankowice (Schönbankwitz koło Wrocławia) Borzniewo (Bertzdorf koło Münsterberg) Marczniowska (Martzdorf koło Münsterberg) Jando-wel (Landwehr koło Guhrau) Glinaj (Kleinau koło Wohlau) Domajcerków (Domsel-kirchen koło Ohlau) Dragocina (Droitzdorf koło Grottkau) Jestrembe (Kaisersdorf koło Kreinau) Semianowo (Simmenau koło Kreutzburg) Jurow (Schauer koło Wrocławia) Szyzow (Schreiber koło Wartenberga) Lessowa (Lissau koło Lublinitz) Dutkowice Schwirschwitz (koło Grottkau) Zrawoin (Prockotschine koło Wrocławia)

Kolonie niemieckie [illegible] (Gródek) Brandorf (Żyrnia) ([illegible]) [illegible]
[illegible] ([illegible]) Kaisersdorf ([illegible]) [illegible] Dublany) [illegible] (koło [illegible])
[illegible] [illegible] [illegible], Königsau, Brigidau [illegible] Lewicki. [illegible] [illegible],
[illegible] [illegible] ([illegible]) [illegible] (Kropiwnik) Landestreu
Falkenstein [illegible] [illegible] Unterbergen Podbereźce Unterwalden [illegible]
[illegible]) Weinbergen ([illegible]) Dornfeld (Chrusno) Reichenbach (Krasów)
[illegible] ([illegible]) [illegible] (Sołonówka w brzeżańskim) ~~[illegible] koło Kołomyi~~
~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] ([illegible]) Sepnuthel (na połowie [illegible]) [illegible] Majdan w [illegible]
Luisenthal ([illegible]) Kniażoluka) Josephinendorf (Uhnow) Wolfsdorf
[illegible] (Kowylnica [illegible])

Węgierskie [illegible] Landonfalva, [illegible], [illegible], [illegible] [illegible].

Węgierskie [illegible] [illegible], ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible], [illegible]~~ ~~[illegible] ([illegible]), [illegible]~~, [illegible],

Mieszkańce Willamowic podobnie jak w Hałcnowie i Lipniku
zabytki osadników niemieckich z XIII wieku dotąd jeszcze, pomimo iż
się modlą po polsku, używają w mowie potocznej języka niemieckiego
(który niedawno dopiero też pomiędzy mieszkańcami wsi Kozy i Sta-
rawieś wygasł). Są oni potomkami owych osadników niemieckich
którzy około r. 1240 za Mieczysława II księcia oświęcimskiego po
zniszczeniu tatarskiem z takzwanej Krawarzkiej krainy (Kuh-
ländchen) w Morawii z okolic Nowego-Jiczyna i Fulneku tutaj
osiedli; co tem podobniejsze do prawdy iż pomiędzy Bielskiem i Cie-
szynem znajduje się wieś Willamowice świadcząca swą nazwą
o posuwaniu się na wschód tychże osadników. Mieszkańce Willa-
mowic którzy się sami: Wymysojer a miasteczko swe Wy-
mysau (t.j. Wilmesau czyli Wilhelmsau) zowią, noszą długie
kapoty z niebieskiego sukna z ponsowemi aksamitnemi wyłogami
i czerwoną podszewką, kamizele długie zielone (podobne do tych
które wieśniacy polscy używają) a na głowie kapelusz czarny
szlązki (nowojiczyński) opasują się szerokim pasem z materyi
zielono-pręgowatej. Zamożniejsi przywdziewają na zimę szubę
futrzaną schau zwaną. Kobiety pod czas święta obwiązują głowę
piękną chustką lub też przywdziewają na siebie biały rańtuch
w kształcie szalu albo prześcieradła. Szyję zdobią zwykle
trzy sznurki (więcej) korali z srebrnym pozłacanym krzy-
żykiem (w kształcie orderu). Dziewice zaś splatają swe warkocze
na głowie w kształcie podkowy, i oplatują takowe srebrnemi
łańcuszkami i zdobią na kształt korony szerokiemi wstęgami.
Mieszkańce Willamowic trudnią się wyrobem grubszego płótna żag-
lowego które dawniej w znacznej ilości do Wrocławia sprzedawano, i

furmanką rozwożąc w dalekie strony dreliharzy z Andrychowa i Wieprzu oraz ich wyroby, z czego się znacznych majątków dorobili; lubo dziś przemysł płócienny i furmanka przez zubożenie drelicharzy andrychowskich którym ~~[illegible]~~ furmani willamowscy za tłomaczy w Niemczech służyli, znacznie podupadł.

Mowa niemiecka mieszkańców willamowskich zbliża się nieco do szląskiej. Jest w niej wiele słów z polskiego przymieszanych n.p. kmotcza (Gevatter, kmoter), trzewikia (Schuhe), drużkien (Brautjungfrau), furtkla (Thüre), oblamkia (Gallerie oder gewickelter Gang um die Kirche, sobota) krąta (Kette) kaplic (Kapelle), bąw (Weib, baba) dziada (Großvater), baba (Großmutter) paąjja (Kreuzweg) dryliszkia (Brillantring) i t.p. Również przyswoili sobie z mowy polskiej głoski: ą, ł, ń, y. Na przykład: hąt (Farbe) rąhm (Riemen) nąhma (Namen) rąt (Rad) bąłt (Brand) tąt (Hut) łymył (Kümmel) gytysła (gelästert) kysła (Kissen) bysła (Lichter) schysyła (Schüssel) hymmył (Himmel) kymmył (Kümmel) tynyrla (Ding) Kyndyrla (Kind) rykla (Röcklein) Komoszkla (Dorfkind) Tauft (Taufe) fyrlien (verlieren) spącien (spazieren) snien (schneien) mier (mir) dier (dir) Kiech (Kirche) wań (Wagen) wańt (er wägt) ąhtáhń (erlahmen) — Często też b w p lub w zamieniają n.p. potter (Butter) Tawa (Leben) łowa (loben) schąwa (schaben) gow (Knaur, Garbe). — Czasem zamieniają e w głoski a, u lub y n.p. gan (geben) sahn (sehen) fanster (Fenster) dar (der) har (er) wychier (welcher) hujer (heuer) fujer (Feuer) schuin (Scheuer) Luit (Leute) bycąhłn (bezahlen) — niekiedy zamiast u wymawiają y n.p. ymreita (umreiten) ymgyin (umgehen) ymnyhn (umnähen) ynsylt (Unschuld) — a syllabę en jak a n.p. strofa (strafen) schłofa (schlafen) brota (braten) lecz to w czasownikach.

Wiele jednakże słów jest czysto niemieckich n.p. Luft, Muhm, Fetter (Vetter) Baum, Bier, Tuch, Sand, Wand i t.p.

Słowa niezwykłe: kraczem (Wirthshaus), nytweis ([illegible]), drąu (Vorwerk) jeżtyk ([illegible]) hungfyschta (Honigkuchen, Pfefferkuchen) bynizyta (Brunnen), bowes (Erbse) frod (Fruhzeit) stam (Strom)

drymla (Kinder um die Frommenschuhe) cichla (Polsternüberzug) dryskammer (Verkriegten Vorzkammer) pusch (Wald) kłajo (Mann) mahn (Mann) celinn (Affen) kapelusz (Hut) hut (Mützen) byima (Groschen) röther Gytela (Dukaten) bychs (Flinte) fankuch (Leinschmalz) for (Kriegsdienst) licht (Kerzen) schoichnykies (Gryznyst) boba (Gryznyst) będer (Kurzt Zuradne) fiewyt (Frühling) dryschia zruknu) kowyt (Hütten) bathput: tennysten (Rosenkranz, Betpaternoster) skokummt (wird will: kommen) swaj gott (weiss es Gott mówi się przy napijaniu zdro: wia na co odpowiada drugi: sahn Gott t. j. segne es Gott) Okoliczne miejsca również inaczej mianują n. p. Fraustądt (Hałcnowice) Wylied (Kenty) Bratnysdóf (Bielsk) Köwenyk (Ko: bierzice) Zewyś (Jajuszowice) Kunstdóf (Kozy) Batzdóf (Ko: morowice) Wymysdóf (Starawieś), Denkadof (Dankowice)

Oto mały wykład ich języka w następującej rozmowie:

A. Wu geyhotu?

B. Zeech gyh ka Denkadóf jech ho salt Sprzensla be: zohlt, u hul mers o.

A. Wo herter noies?

B. Niszta nic; ok dos hörti d'Loyta kusa, do hint ze Liwerd sol sein Rekrutacia gewast.

A. Ey dafs di der Schweins Maga; do hamers a bald do.— No wie sol dan Krich seyn?

B. Froilch muessar wol wässa eibi von Krich, bo zwe mähla se rekrutire.

Ułomki pieśni gminnych z Willamowic:

Prischuster Prischuster, wąs wytłst du do?

Nist wyłt ych, nist wytł ych, a so komm' ych do.

Prischuster nazywał się pewny żartowniś który lubo nieproszony chodził jednak na wszelkie uczty i biesiady.)

Mąca, Mąca, Kłos a Sack uf:
Lo a brumma,
Lo a summa
A wiet wyider zyryk Komma.

(Maca czyli Mathias był kobziarz który na weselach grywał na dudach)

—

Wie mau Vater a Schnayder wo, neht a mer an Diebsack
Ych satz mer a nor ga'ista drey, dy schryjn mer inda: Gigack.

—

Pieśń śpiewana podczas zapust gdy obchodzą z gwiazdą:

A schyjnes Stam-Lidla:	Ein schönes [illegible]-Lied
Ym dy hytta muss wyr laufa,	Um die Hütten müßen wir laufen
Nawa dan alda Gybraucha	Nach den alten Gebräuchen
Myt dym Stamta cu cusynia	Mit dem Sterne zu zu singen
Dą wyr ychta kynda schlynnia	Daß wir etwas könnten schlucken
A Hąls ausschwafa.	Den Hals aus spühlen
Seyd gybatha ny hąt's fryiwyl,	Seid gebethen, nehmt es nicht übel
Dąsz wyr ujch styjn untrem Gyiwyl:	Daß wir uns stellen unter dem Giebel des Daches
Dyr wyst wies yj no Wajnachta	Ihr wißt: wir gehen nach Weihnacht.
Altes, junes mu rymlaufa	Alt und jung muß herumlaufen
Hyntr'em fyjdyta.	Hinter den Zäunen.
Gestern s'nachts hąhm wyr vom Zauyś	Gestern Nachts kamen wir von Jajuszowice
Hojt dą gyjn wyr noch Kam Zajzyś	Heut gehen wir noch nach Żywiec
Ey ujch muss wyr noch eitrata	Zu euch müßen wir noch hineintreten
Ym dy hytta Schnyj cyknata	Um die Hütte den Schnee zertreten.
Untar dan Traufa.	Unter den Traufen.
Wir seyn ålle june knachtla	Wir sind alle junge Burschen
An ihr hąt do a schyjn Makia;	Und ihr habt da ein schönes Mädchen
Wir kön nta du Ham ny asa,	Wir können zu Haus nicht essen
Laufa muss wyr noch uf's Raffa	Laufen müßen wir noch auf's Rüffeln
S'Makia mytnahma.	Das Mädel mitnehmen.

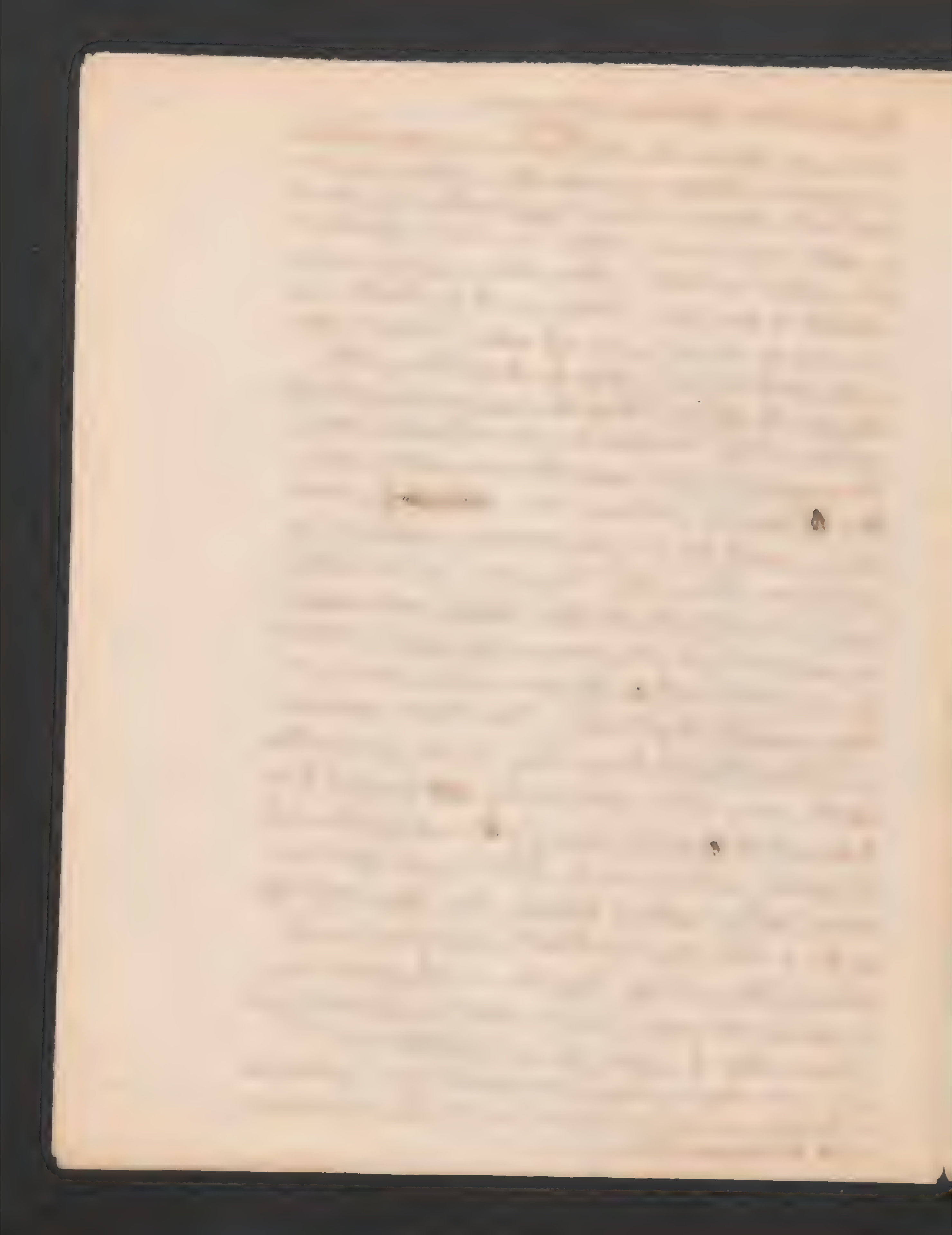
(Raffa zowie się zabawa z muzyką po miedleniu lnu (rüffeln) przyczem na boiskach po uprzątnieniu w gumnach tańce się wyprawiają. Podczas miedlenia obchodzą grajki okolicę całą i muzyką swą zwabiają z sąsiedztwa młodzież ochoczą do tańca.)

Zwyczaje weselne mieszkańców willamowickich.

W wilią wesela objeżdża Pan młody wystrojony z drużbą na zaprosiny. Przed domem gospodarza którego mają zaprosić stają a drużba podaje kieliszek wódki stojącemu w drzwiach gospodarstwu i zawarsza długą polską oracyją na wesele w której różne potrawy mające się na weselu znajdować wychwala. — W dzień ślubu przyjeżdża drużba z starostą do domu Pana młodego gdzie tenże starosta ma znowu oracyją do rodziców; poczem cały orszak z muzyką udaje się do mieszkania Panny młodej. Tu starosta Panny młodej certuje się z Starostą Pana młodego, który znów mówi oracyją do rodziców Panny młodej. Przed kościołem jadąc cały orszak weselny z towarzyszeniem muzyki śpiewa starodawną polską pieśń: Bądź Gospodzie uwielbiona i t. d. — Gdy orszak ślubny z kościoła wrócił udają się do karczmy, skąd po zabawie jadą do domu Panny młodej. Przybywszy przed dom znajdują drzwi zamknięte; tu Starosta Pana młodego prosi o wpuszczenie, mówiąc że zgubił setną owieczkę której szuka a która tu być ma i żądając noclegu. Gdy go po niejakim sporze jaki stojący wewnątrz Starosta Panny młodej stawia, wpuszczą; przedstawia Starosta Panny młodej drużki; opiera się temu Starosta panny młodej mówiąc na każdą drużkę że to nie ta owieczka której szuka; dopiero gdy prawdziwą Pannę młodą wydadzą, następuje uciecha. Potem przynoszą kądziel po których żartach następują biesiada i tańce. Późno wnocy kryje się Panna młoda, szuka ją Starosta i znalezioną prowadzi do łożnicy Pana młodego. Nazajutrz rano odbywają się czepiny na które się znowu goście z muzyką schodzą; przyczem każdy z gości Pannie młodej do podołka jedną dwudziestówkę rzuca.

Tańce ich są rodzajem poloneza i krakowiaka przyczem polskie pieśni tańcząc w pierwszej parze śpiewa i muzykantowi za granie pieniądze do skrzypców wtyka.

R. 1355. Kazimierz widząc kraina wojnami, nędza-
zami i powietrzem zniszczone sprowadził Niemcy
w Przeworskie kraje byli oni koło Przeworska i
[illegible] wszystka byli tak [illegible] iż r. 1623
Tatarzy wstąpiwszy te strony mówili że [illegible]
Kraj należy.

iec jego [illegible]

Wierzgonowi Kasztelanowi [illegible]

wieś Lancslo tenże Wierzgon za [illegible] zastawił

urzenti Pani klasztorowi Miechowskiemu

r. 1251 w Bochni w dzień S. Agaty, potem i darował

[illegible] Innocenty IV Papież potwierdził

[illegible] w Dzierżysz [illegible] Kasztellani Sandeckiej [illegible]

[illegible] długie tamże

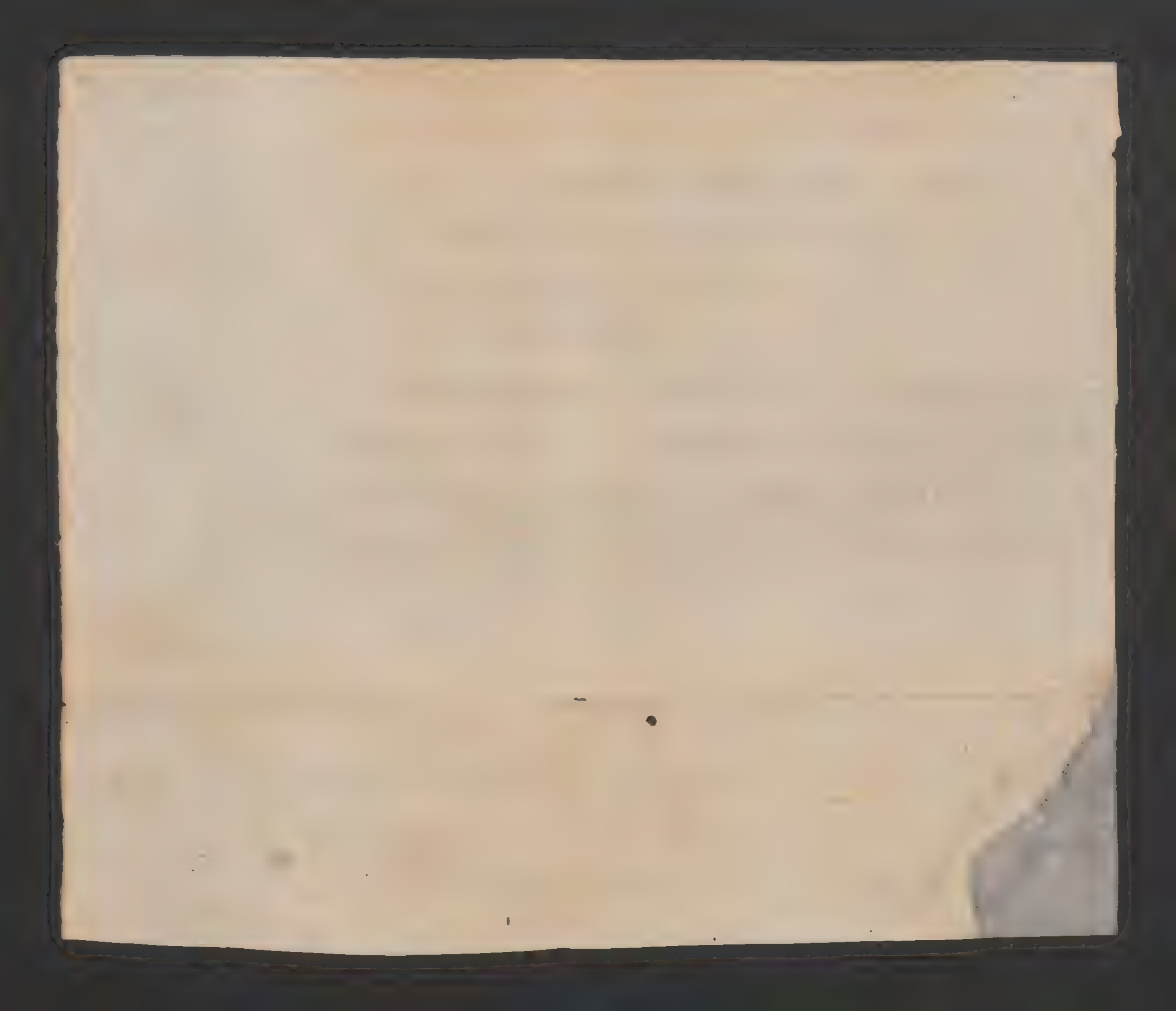
143

Nakielski Miechovia p. 259 pisze iż r.
1335 ~~Kazimierz Wielki~~ Kazmierz Wiel:
ki do osadzenia nowo założonego miasta
Kazimierza przy Krakowie sprowadził
z Saxonii Niemców

Okolice koło 1355 na Rusi przy Przeworsku Kanczudze
Krośnie przez Kazmierza W. Niemcami zaludnione
przez Kazmierza tak zdostatniały iż Tatarzy r.
1623 rabując w tej okolicy mówili iż złotą okolicę
znaleźli. Nakielski Miechov. pag 280.

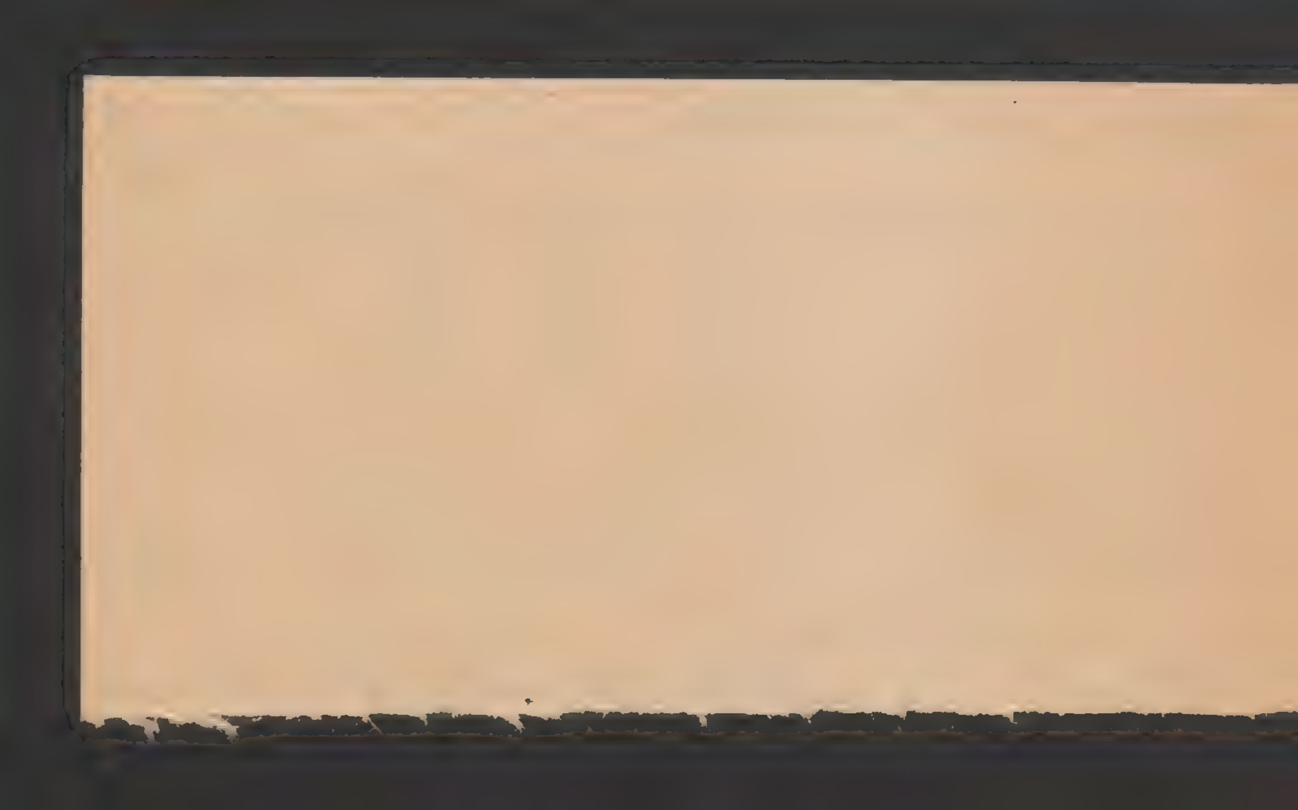

wa Henigeau, Stańdelowa Stanshoff, itd.
Ale i obyczaie ludu schludnieyszego w pomie=
szkaniach, pracowitszego w gospodarstwie, sta=
ranniejszego w przemyśle, ród iego wydaią. W to=
ściania noszą, zwykle żupany, czyli płótnianki ciało,
obszyte pospolicie u Wołniena i łapek suknem ko=
lorowém; ubior spodni sukierny niebieski, bóły czę=
sto bez środków; kapelusz czarny z głową malą,
tasiemką, lub wstążką kolorową przewiązany.
Kobiety używaią płótnianek, dziewki w chustki,
wstążki, lub kwiaty włosy swe stroią; niewiasty
osłaniaią ie czepcem iedwabnym, pospolicie czer=
nym, i do tego zawiciem; a za obuwie trzewiki
używaniu. — Sarnicki oznacza położenie
 długości 45° – 4' szer. 50° 8'.

Słowa [illegible]

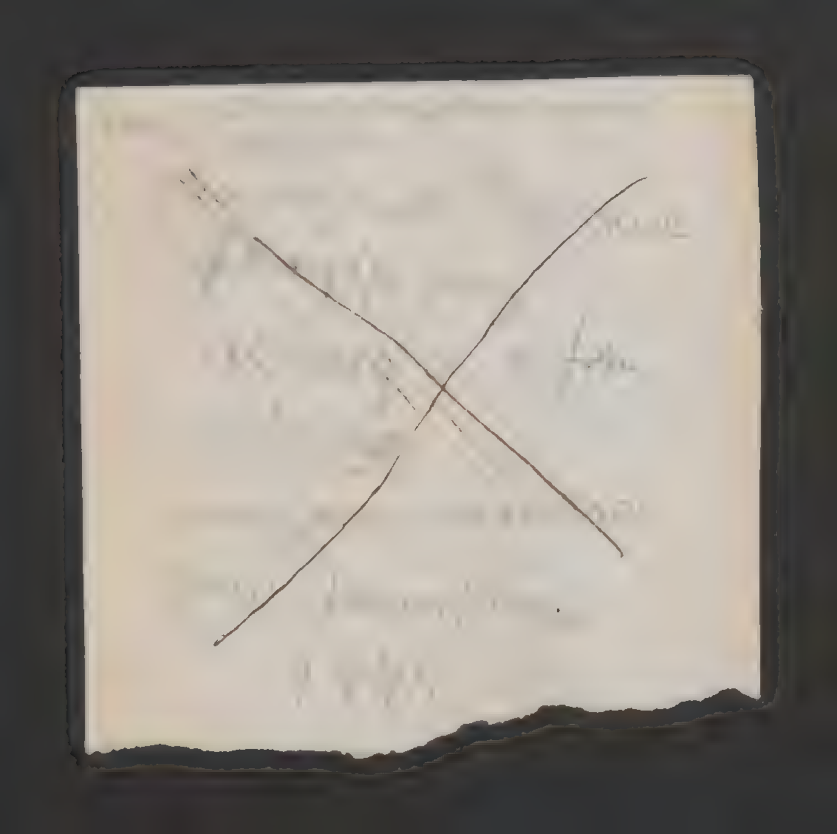

wylęganiec – unehelich geboren
bezprawny – rechtlos
chromota – Lahmen
[illegible] – [illegible]
ortyl łając – Urtheil schelten
przysiężnik – Schöppe
lenskie prawo – Lehnrecht
gajny sąd – gehegtes Ding – judicium bannitum
idące imienie – fahrende Haben (ruchome)
Śmiedne rzeczy – Cibaria
Kabat, Zakrata, Więzienie [illegible], [illegible]
Łoża, Zatwór, [illegible], Ciemnica,
Kazń, Kłoda, Sadzewka, Bylina
są to różne nazwy więzienia od najlżejsze=
go do najcięższego
Umarła ręka – Todte Hand
proscripti – geächtete Leute

R. 1388

(tunna)
beczka (dzieliła się na 8 achteli (octuale) — Konew (quartale) krużyk (urceus) donica (urna)
Korzec dzielił się na ćwierci (mensura — miarka)
a ćwierć dzieliła się na 3 korczyki (chori).

113

r. 1435 quatuor [illegible] salicidae alias otroki vel parobki

r. 1638 zowie się to stanie czterech Trojów.

Metreta alias cwiertnia miała 4 wiertele (modios) 1648.

jedna maldrata miała 12 metretas (cwiertni) a imetreta miała 3 corethos mensurę pilsnensis (1600)

mąsła
putcina (pół rubla groszy) bezmian (rodzaj wagi) wiadro 1'1
miodu praśnego, dwie fryje lnu (kosa albo pundel)

Umfange
soll.

jenigen g
ist die
nd ist die
gütigst au
ar zu ver

ler Verlagsb

1 Album

Ort un

